

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

MİMARLIĞIN PROPAGANDA ARACI OLARAK KULLANIMI:
LA TURQUIE KEMALİSTE DERGİSİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar MEHMET ATALAY YILMAZ

HAZİRAN 2021
TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

MİMARLIĞIN PROPAGANDA ARACI OLARAK KULLANIMI:
LA TURQUIE KEMALİSTE DERGİSİ ÖRNEĞİ

Mehmet Atalay YILMAZ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
YÜKSEK MİMAR
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 18 / 05 / 2021

Tezin Savunma Tarihi : 21 / 06 / 2021

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN ÖKSÜZ

Trabzon 2021

ÖNSÖZ

“Muazzam katedraller ve camiler inşa etmiş büyük mimarlar, nasıl taş ve mermeri maharetle isleyerek bu maddelere ihtişam ve parıltıyı vermeyi başarmışlarsa; işte şimdi Atatürk de milletini tarihin ölümsüzlük mermerinde aynı maharetle biçimlemektedir.”

*Yüksek Mimar Burhan Belge,
La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:8, 1935.*

Öncelikle akademik hayatımın başından itibaren tez çalışmam da dahil olmak üzere tüm aşamalarında bilgi ve tecrübeleriyle bana ışık tutan, hoşgörü ve anlayışıyla beni her zaman motive eden ve bu süreçte bana her konuda destek olan danışmanım değerli hocam Dr. Aysun Aydın Öksüz’e teşekkür ederim.

Bana hayatım boyunca okumanın ve çalışmanın önemini kendi hayatı ve çalışmalarıyla da gösteren, akademik hayatıma devam etmem konusunda desteklerini eksik etmeyen kıymetli babam Erdoğan Yılmaz’a; her zaman arkamda olduğunu bildiğim, sevgi ve şefkatle beni büyüten eğitimime destek olan, ilk öğretmenim annem Deniz Yılmaz’a; bu uzun ve zorlu süreçte yanımda olduklarını her zaman hissettiren neşe kaynağı kardeşlerim Pelinsu ve Göksu Yılmaz’a ve bugüne kadar üzerimde emeği olan tüm büyüklerime, arkadaşlarıma, hocalarıma ve öğrencilerime katkıları için en içten teşekkürlerimle...

Mehmet Atalay Yılmaz

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum sunduğum "Mimarlığın Propaganda Aracı Olarak Kullanımı: La Turquie Kemaliste Dergisi Örneği" başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN ÖKSÜZ 'ün sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 21/06/2021

Mehmet Atalay YILMAZ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
TABLolar DİZİNİ.....	XIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi	1
1.2. Literatür Taraması	3
1.2.1. Propaganda Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımı	3
1.2.2. Bir İkna ve Örgütlenme Aracı Olarak Propaganda	7
1.2.3. Kitle İletişim Aracı Olarak Propaganda	17
1.2.3.1. Propaganda ve Medya	18
1.2.3.2. Propaganda ve Sanat.....	20
1.2.3.3. Propaganda ve Mimarlık	28
1.2.4. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda Araçları	38
1.2.4.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda ve Medya	39
1.2.4.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda ve Sanat.....	40
1.2.4.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda ve Mimarlık	43
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR	49
2.1. La Turquie Kemaliste Dergisi	49
2.2. Mimarlık ve Propaganda Bağlamında La Turquie Kemaliste Dergisi	51

2.2.1.	La Turque Kemaliste Dergisi 1. Sayısı (1 Haziran 1934)	53
2.2.2.	La Turque Kemaliste Dergisi 2. Sayısı (2 Ağustos 1934).....	55
2.2.3.	La Turque Kemaliste Dergisi 3. Sayısı (3 Ekim 1934)	57
2.2.4.	La Turque Kemaliste Dergisi 4. Sayısı (4 Aralık 1934).....	59
2.2.5.	La Turque Kemaliste Dergisi 5. Sayısı (3 Şubat 1935).....	59
2.2.6.	La Turque Kemaliste Dergisi 6. Sayısı (6 Nisan 1935)	61
2.2.7.	La Turque Kemaliste Dergisi 7. Sayısı (Haziran 1935)	64
2.2.8.	La Turque Kemaliste Dergisi 8. Sayısı (8 Ağustos 1935).....	69
2.2.9.	La Turque Kemaliste Dergisi 9. Sayısı (9 Ekim 1935)	70
2.2.10.	La Turque Kemaliste Dergisi 10. Sayısı (Aralık 1935).....	72
2.2.11.	La Turque Kemaliste Dergisi 11. Sayısı (11 Şubat 1936).....	73
2.2.12.	La Turque Kemaliste Dergisi 12. Sayısı (12 Nisan 1936)	75
2.2.13.	La Turque Kemaliste Dergisi 13. Sayısı (12 Nisan 1936)	77
2.2.14.	La Turque Kemaliste Dergisi 14. Sayısı (14 Ağustos 1936).....	80
2.2.15.	La Turque Kemaliste Dergisi 15. Sayısı (15 Ekim 1936)	81
2.2.16.	La Turque Kemaliste Dergisi 16. Sayısı (16 Aralık 1936).....	83
2.2.17.	La Turque Kemaliste Dergisi 17. Sayısı (17 Şubat 1937).....	86
2.2.18.	La Turque Kemaliste Dergisi 18. Sayısı (18 Nisan 1937)	86
2.2.19.	La Turque Kemaliste Dergisi 19. Sayısı (19 Haziran 1937)	88
2.2.20.	La Turque Kemaliste Dergisi 20.-26. Sayıları.....	90
2.2.21.	La Turque Kemaliste Dergisi 27. Sayısı (27 Ekim 1938)	90
2.2.22.	La Turque Kemaliste Dergisi 28., 29. ve 30. Sayıları	92
2.2.23.	La Turque Kemaliste Dergisi 31. Sayısı (31 Haziran 1939)	92
2.2.24.	La Turque Kemaliste Dergisi 32-42. Sayıları.....	97
2.2.25.	La Turque Kemaliste Dergisi 43. Sayısı (31 Haziran 1941)	98
2.2.26.	La Turque Kemaliste Dergisi 44. Sayısı (Ağustos 1941).....	99
2.2.27.	La Turque Kemaliste Dergisi 45. Sayısı (Ekim 1941)	99

2.2.28.	La Turque Kemaliste Dergisi 46. Sayısı (Aralık 1941).....	100
2.2.29.	La Turque Kemaliste Dergisi 47. Sayısı (Aralık 1941).....	101
2.2.30.	La Turque Kemaliste Dergisi 48. Sayısı (Aralık 1947).....	103
2.2.31.	La Turque Kemaliste Dergisi 49. Sayısı (Mart 1948)	104
2.2.32.	La Turque Kemaliste Dergisi ‘Ankara Construit’ Bölümleri.....	106
3.	BULGULAR VE İRDELEME.....	120
4.	SONUÇ	129
5.	KAYNAKLAR.....	132
6.	EKLER	142
ÖZGEÇMİŞ		

ÖZET

**MİMARLIĞIN PROPAGANDA ARACI OLARAK KULLANIMI:
LA TURQUIE KEMALİSTE DERGİSİ ÖRNEĞİ**

Mehmet Atalay YILMAZ
Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN ÖKSÜZ
2021, 143 Sayfa

Mimarlık pratiği, tarih boyunca iktidarların meşruiyetini sağlamada kullandığı bilgi alanlarının başında gelmektedir. İktidarlar tarafından sağlanan meşruiyetin propagandası yine mimarlık yoluyla yapılmıştır. Bu ilişki sayesinde modern dünyanın propaganda yöntemlerinden birine dönüşen ideolojik mimarlık, çalışmanın “Propaganda Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımı” başlıklı bölümünde değinilen tanımlamalara göre şekillenmiştir.

Mimarlık, batı dünyasında olduğu gibi Türkiye coğrafyasında da bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında üretilen mimarlık, iktidarın ülkeye dair ideallerinin mekâna dönüşmüş hali niteliğindedir. Söz konusu dönemde ülkenin batıya modernleşme bağlamında tanıtımı için propaganda aracı olarak kullanılan araç La Turquie Kemaliste Dergisi’dir. Çalışmanın ana amacı ilgili derginin cumhuriyetin modern yüzünün tanıtımını yaparken mimarlığı propaganda aracı olarak nasıl kullandığını sorgulamaktır.

Tarihteki örneklerden yola çıkarak mimarlığın propaganda bağlamında incelendiği çalışmada erken dönem Türkiye Cumhuriyeti iktidarının özellikle Ankara kenti üzerinden bir modernleşme propagandasını mimarlık aracılığıyla nasıl yaptığı araştırılmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde propaganda kavramının kuramsal alt yapısı ve kavramın sanat ve mimarlık gibi disiplinlerle ilişkisi tartışılmıştır. İkinci bölümde La Turquie Kemaliste Dergisi’nin tüm sayıları taranmış; propaganda ve mimarlık ilişkisi erken cumhuriyet Türkiye’si mimarlığı bağlamında incelenmiştir. Dönem iktidarının batıyı ikna ve kendini modernlik bağlamında kanıtlama kaygısı, La Turquie Kemaliste Dergisi özelinde kendine en kullanışlı propaganda aracı olarak mimarlığı seçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Propaganda, Erken Cumhuriyet Dönemi, Ankara, İdeolojik Mimarlık

SUMMARY

THE USE OF ARCHITECTURE AS PROPAGANDA TOOL: THE EXAMPLE OF LA TURQUIE KEMALISTE MAGAZINE

Mehmet Atalay YILMAZ

Karadeniz Technical University

The Graduate School of Natural and Applied Sciences

Architecture Graduate Program

Supervisor: Ass. Prof. Aysun AYDIN ÖKSÜZ

2021, 143 Pages

Architectural practice is one of the areas of knowledge that governments have used to provide legitimacy throughout history. The propaganda of the legitimacy provided by the rulers was also made through architecture. Thanks to this relationship, ideological architecture, which has turned into one of the propaganda methods of the modern world, has been shaped according to the definitions mentioned in the section titled "The Emergence and Definition of the Concept of Propaganda".

Architecture has been used as a propaganda tool in Turkey as well as in the West. The architecture, which is examined within the scope of the study, is the transformation of the ideals of the government into the space. In that period, the tool used as a propaganda tool for the promotion of the country to the West in the context of modernization was La Turquie Kemaliste Magazine. The main purpose of the study is; how the magazine used architecture as a propaganda tool while promoting the modern face of the republic.

In this study, the use of architecture in the context of propaganda has been examined based on examples from history. It is investigated how the early period Turkish Republic government made a modernization propaganda especially through the city of Ankara with architecture. In the first part of the study, the theoretical background of the concept of propaganda and its relationship with disciplines such as art and architecture are discussed. In the second part, all issues of La Turquie Kemaliste Magazine were scanned; The relationship between propaganda and architecture has been studied in the context of early republican Turkey architecture. The period government's concern to persuade the west and to prove itself in the context of modernity chose architecture as the most useful propaganda tool for La Turquie Kemaliste Magazine.

Keywords: Architecture, Propaganda, Early Turkish Republic Period, Ankara, Ideological Architecture

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1. 1914 yılında Alfred Leete'nin tasarladığı 'Ülkenin sana ihtiyacı var.' mesajı içeren savaş propaganda afişi.....	8
Şekil 2. Lumley'in 1917 yılında İngiltere Savaş Propaganda ofisi için tasarladığı afiş.....	9
Şekil 3. Julius Klinger'in Alman Savaş Propagandası için hazırladığı 'Sekizinci Savaşa Yardım Kampanyası' isimli afiş, 1917. (URL-3)	10
Şekil 4. İngiliz Savunma Bakanlığının 1915 yılında Çanakkale Savaşı propagandasında kullandığı afiş.....	11
Şekil 5. J. M. Flagg tarafından çizilen ve II. Dünya Savaşı ve Orta Doğu'daki savaşlar sırasında asker alma kampanyası için ABD Kara Kuvvetleri tarafından kullanılan Sam Amca posterini	12
Şekil 6. İngiliz kadınlarını fabrikalarda çalışarak savaşa destek olmaya çağıran bir propaganda afişi	13
Şekil 7. Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu tarafından hazırlanan afiş	16
Şekil 8. Stalin için güller	20
Şekil 9. Leslie Ragan tarafından 1945 yılında tasarlanan savaş propaganda afişi	22
Şekil 10. Soğuk savaş dönemi uzay yarışları, Sovyet Propaganda Afişi	23
Şekil 11. Mussolini'nin Kesintisiz Profili	24
Şekil 12. Fabrika İşçisi ve Çiftçi	26
Şekil 13. Pietro Canonica ve Giulio Mongeri tarafından tasarlanan Taksim Anıtı	26
Şekil 14. St. Petersburg Meydan	27
Şekil 15. Vatikan Meydanı	27
Şekil 16. Nikolai Nikitin tarafından tasarlanan 'Anavatan Çağırıyor' isimli heykel	28
Şekil 17. Süleymaniye Camii	30
Şekil 18. Albert Speer'in tasarladığı Volshalle binası.....	32
Şekil 19. Şeytanın Mimarı filminde mimar Albert Speer ve Hitler.	33
Şekil 20. Spor Gençliği Nazi Parti Kongresi.....	36
Şekil 21. İlk Geçen Treni Seyreden Köylüler	40
Şekil 22. Okula Kayıt, Şeref Akdik.....	41
Şekil 23. Mimar (Arkitekt) Dergisi, 11. Sayısının Kapağı.....	43
Şekil 24. Yapı Dergisi, 14. Sayısının Kapağı.....	44
Şekil 25. Mimarlık Dergisi, 2. Sayısının kapağı	45

Şekil 26. Yayın hayatı boyunca 5 farklı kapak tasarımı kullanan derginin 7.-12. Sayılarda kullandığı kapak tasarımı	47
Şekil 27. Ankara'ya Gelmeli Başlıklı Makale, La Turquie Kemaliste Dergisi.....	52
Şekil 28. Ankara'ya Gelmeli başlıklı makalede kullanılan görseller	55
Şekil 29. Yüksek Ziraat Enstitüsü Dış Mekan Fotoğrafları	56
Şekil 30. Ankara Hijyen Okulu	57
Şekil 31. Ankara Kimya ve Bakteriyoloji Enstitüsü	58
Şekil 32. La Turque Kemaliste Dergisi 4. Sayısı Kapağı.....	59
Şekil 33. Kayseri Tekstil Fabrikası	60
Şekil 34. İzmit Kağıt Fabrikası.....	60
Şekil 35. İsmet Paşa Kız Enstitüsü Mutfak Atölyesi.....	61
Şekil 36. İsmet Paşa Kız Enstitüsü Öğrencileri.....	62
Şekil 37. İsmet Paşa Kız Enstitüsü Öğrencileri.....	63
Şekil 38. Musiki Muallim Mektebi Öğrencileri	65
Şekil 39. Musiki Muallim Mektebi	66
Şekil 41. Eski Ankara Evleri Eskizi	67
Şekil 42. Eski Ankara Evleri Eskizleri.....	68
Şekil 43. La Turque Kemaliste Dergisi 4. Sayısı Kapağı.....	69
Şekil 44. Ankara İnşaat Okulu	70
Şekil 45. Ankara İnşaat Okulu	71
Şekil 46. La Turque Kemaliste Dergisi 10. Sayısı Kapağı.....	72
Şekil 47. Ankara Sergi Sarayı	73
Şekil 48. Ankara Sergi Sarayı'nda Hijyen Sergisi.	74
Şekil 49. Eskişehir Şeker Fabrikası.....	74
Şekil 50. Ankara Sergi Sarayı.	75
Şekil 51. Ankara Sergi Sarayı.	76
Şekil 52. Ankara Şehir Stadyumu Kompleksi.....	77
Şekil 53. Ankara 19 Mayıs Stadyumu.....	78
Şekil 54. Ankara 19 Mayıs Stadyumu.....	79
Şekil 55. La Turque Kemaliste Dergisi 14. Sayısı Kapağı.....	80
Şekil 56. Kültürpark Giriş Kapısı.....	81
Şekil 57. İzmir Fuarı'nda Sıhhat Müzesi ve Kültür Pavyonu.	82
Şekil 58. İzmir Fuarı Trakya Pavyonu, La Turquie Kemaliste Dergisi.....	82
Şekil 59. Süleymaniye Camisi.....	83

Şekil 60. Şehzade Camii.....	84
Şekil 61. Selimiye Camii.....	85
Şekil 62. La Turque Kemaliste Dergisi 17. Sayısı Kapağı.....	86
Şekil 63. Turhal Şeker Fabrikası.	86
Şekil 64. Uşak Şeker Fabrikası.....	87
Şekil 65. Sultan III. Ahmet Çeşmesi	88
Şekil 66. Kabataş Çeşmesi.	89
Şekil 67. La Turque Kemaliste Dergisi 20. Sayısı Kapağı.....	90
Şekil 68. 19 Mayıs Stadyumunda Yapılan Gösteriler	90
Şekil 69. La Turque Kemaliste Dergisi 29. Sayısı Kapağı.....	92
Şekil 70. Ankara’da Siyasal Bilgiler Fakültesi.....	92
Şekil 71. Ankara’da Siyasal Bilgiler Fakültesi.....	94
Şekil 72. Ankara’da Siyasal Bilgiler Fakültesi.....	95
Şekil 73. Ankara Evleri	96
Şekil 74. Ankara Evleri.	97
Şekil 75. Ankara Evleri	98
Şekil 76. La Turque Kemaliste Dergisi 44. Sayısı Kapağı.....	99
Şekil 77. Ankara Evleri	99
Şekil 78. Belediyeler Bankası Binası	101
Şekil 79. Malatya Hükümet Sarayı.....	102
Şekil 81. Köprülü Hüseyin Paşa Yalısı tavan ve plan çizimleri.....	105
Şekil 82. İlgili metinde kullanılan Ankara ve İstanbul Kent Siluetleri	110
Şekil 84. Ankara Tren Garı ve Siyasal Bilgiler Fakültesi.	112
Şekil 85. La Turque Kemaliste Dergisi 13. Sayısına Ait Ankara Construit Bölümü İç Kapağında Jandarma Okulu ve Güven Anıtına Ait Detaylar	114
Şekil 86. . La Turque Kemaliste Dergisi 6.,9. ve 25. Sayılarına Ait Ankara Construit Bölümlerinden Fotoğraflar	115
Şekil 87. La Turque Kemaliste Dergisi 5.,6.,7. ve 8. Sayılarına Ait Ankara Construit Bölümü İç Kapakları	116
Şekil 88. La Turque Kemaliste Dergisi 12.,14.,15. ve 17. Sayılarına Ait Ankara Construit Bölümü İç Kapakları	118

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1. La Turquie Kemaliste Dergisi'nin ilk yedi yıllık döneminde (1934-1941) yayımlanan makalelerin yazarlarına dair tablo.....	121
Tablo 2. La Turquie Kemaliste Dergisi'nin 14 yıllık yayını süresince (1934-1948) yayımlanan makalelerin yazarlarına dair tablo.....	121
Tablo 3. La Turquie Kemaliste Dergisi'nde görev alan yabancı uyruklu yazarlara dair tablo.....	123
Tablo 4. La Turquie Kemaliste Dergisi makalelerinin konu dağılımlarına dair tablo.....	124
Tablo 5. La Turquie Kemaliste Dergisi fotoğraflarının tema dağılımlarına dair tablo.....	125
Tablo 6. La Turquie Kemaliste Dergisi'nde yayımlanan fotoğrafların kentlere göre dağılımına dair tablo.....	125

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

İnsanlık tarihi geçmişten günümüze kadar olan süreçte birçok toplumsal değişimlere tanık olmuştur. Temelinde politik, ekonomik, dini, doğal ve bilimsel nedenler yatan bu değişimlerin ortak özelliklerinden biri, sosyal hayatın kronolojik gidişatında yarattıkları “kırılma noktası” olma özellikleridir. Bu kırılma noktaları, planlı ve plansız olma durumlarına göre iki farklı tipe ayrılabilir. Planlı toplumsal kırılmalar genelde iktidar sahibi erk tarafından veya toplumsal bir örgütlenme sonucunda ortaya çıkan durumlardır. Belirli ilkelerle ve devrimsel planlamalarla yapılan bu planlı değişimler planlayıcısı tarafından daha iyi, daha adil, daha yaşanabilir veya daha güçlü bir düzeni oluşturmak gibi vaatler barındırmaktadır (Domenach, 1995). Planlı olarak bir erk veya toplumun kendisi tarafından yapılan reformların bir ortak noktası da kendini tanıtmak, destek bulma ve vaatlerini gerçekleştireceğine toplumu ikna etme çabasıdır. Yürütülen reform çalışmaları hakkında belirgin bir fikri olmayan insanlardan veya muhalif bir tutum sergileyen kesimlerden destek bulmak, süreci anlatmak ve gerçekçiliğine ikna etmek amacıyla yapılan bu çalışmalar ise propaganda olarak tanımlanmaktadır. Propaganda kavramı çeşitli dönemlerde çeşitli tanımlamalarla açıklanmış olsa da günümüzde kabul gören ve en sade tanımla bu şekilde anlatılabilmektedir.

Pratik olarak geçmiş insanlığın ortaya çıkışına kadar dayanan propaganda eylemi özünde, belirli bir alanda güç elde etmek isteyen tarafın gücü kendine verecek olan tarafı ikna etme ve destek toplama amacıyla yaptığı çalışmalar bütünüdür. Bir ideolojinin gerektirdiği çalışmaları -yine bu ideolojiye hizmet eden politikalar doğrultusunda- tanıtmak, destek toplamak ve ‘diğer’ kesimlere anlatmak amacıyla kullanılan bir araç olan propaganda eylemi de kendine araç olarak farklı disiplinleri kullanmıştır. Propaganda üretenler tarih boyunca farklı disiplinlerden olan bu araçları toplumun kültürel seviyesi, içinde bulunulan şartlar ve zamanın ruhuna göre seçmiş; hizmet ettikleri ideolojinin faydasına olan tüm yönleriyle kullanmışlardır. Başta medya, sanat ve mimari olmak üzere birçok alandan faydalanan propaganda üreticileri çalışmalarının çoğunda başarıya ulaşmış

ve kendilerinden sonraki dönemlere de başarılı bir propaganda çalışması için referanslar oluşturmuşlardır.

Türkiye coğrafyasında da tıpkı farklı coğrafyalarda olduğu gibi propaganda çalışmaları farklı devletler tarafından tarih boyunca çok yoğun olarak yürütülmüş ve bir takım sonuçlar alınmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti ile açık bir şekilde resmileşen ve kendine özgü kuralları ortaya çıkan propaganda eylemi Birinci Dünya Savaşı süresince ve sonrasında kurulan yeni ülkenin inşa edilmesi esnasında devlet eliyle yürütülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından itibaren günümüze kadar gelinen noktada tüm iktidarların yapılan çalışmaları hem vatandaşlarına hem de diğer devletlere anlatma kaygısıyla yürüttüğü çalışmalar bulunmaktadır. Dünya'nın diğer coğrafyalarında olduğu gibi farklı alanlardaki birikimlerden faydalanan bu propaganda çalışmaları, Türkiye Cumhuriyeti'nde de medya, sanat ve mimarlık bilgi alanlarını sıklıkla kullanmış başarılı olarak kabul edilen sonuçlar elde etmiştir.

Erken cumhuriyet yıllarında çıkarılan Ulus ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerine ek olarak mimarlık bağlamında yayın yapan Mimar, Mimarlık ve Yapı dergileri gibi yazılı basın organları, mimarlığı ve kentsel mekan oluşturma eylemini metinler aracıyla bir propaganda unsuruna çeviren yayınlardır. İktidar tarafından "Yeni Türkiye"nin ve bu ideal doğrultusunda yapılan çalışmaların batıya tanıtımını yapmak amacıyla hayata geçirilen La Turquie Kemaliste Dergisi ise birçok alanda metinler üretmiştir. La Turquie Kemaliste Dergisi incelendiğinde tarih, turizm, edebiyat, kültür-sanat ve mimarlık gibi alanlarda farklı yazarların elinden çıkan metinler bulunmaktadır. Mimarlık bağlamında direkt olarak mimari kültür birikimini konu alan metinlerin yanı sıra diğer konularda yapılan yayınlarda da gerek fotoğraflarla gerek mekansal şartların metinsel anlatımlarıyla mimarlık, derginin neredeyse tüm içeriklerinde bir araç olarak kullanılmıştır. Propaganda ve okuyucuyu ikna kaygısı güden bu dergide mimarlığın bu kadar yoğun biçimde araç olarak kullanılması, çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

1934-1948 yılları arasında Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından basılıp yabancı ülkelere dağıtımı yapılan La Turquie Kemaliste Dergisi de devlet eliyle yapılan resmi propaganda çalışmalarının örneklerinden birisi konumundadır. Toplam 37 fasikül halinde 49 sayı olarak basılıp yabancı ülkelere dağıtılan La Turquie Kemaliste dergisinin fotoğrafları ve içeriğinde bulunan yazılar üzerinden dönem politikalarının yabancı devletlere tanıtımı yapılmıştır. Geneli itibari ile Türkiye Cumhuriyeti devletinin Osmanlı Devletinden ayrıştığı noktaları, modernleşme adına yaptığı kapsamlı çalışmaları ve "yeni"

Türk devleti içerisinde yaşayan ‘yeni’ Türk toplumunun özelliklerini konu edinen dergi Fransızca, Almanca ve İngilizce olarak basılmıştır. Çalışma kapsamında hem yazılı hem de görsel içeriğiyle ele alınacak olan La Turquie Kemaliste dergisi özelinde; erken dönem cumhuriyet dönemi iktidarlarının bu dergi aracılığı ile mimarlık bilgi alanını ve pratiğini bir veri olarak kullanan metinlerin propaganda aracı olarak mimarlığı örtülü veya doğrudan nasıl kullandığı, nitel araştırma yöntemleri içerisinde metin analizi ve veri toplama yollarıyla incelenecektir.

Çalışmada La Turquie Kemaliste Dergisi içerisinde özel bir bölüm olarak yer verilen Ankara Construit başlıklı kısımların incelendiği ‘‘La Turquie Kemaliste Dergisi ‘Ankara Construit’ Bölümleri’’ başlıklı bir bölüm bulunmaktadır. Ankara kentinin cumhuriyet ilkeleriyle imar edilişi, yeni başkent eski başkent İstanbul ile cumhuriyet ve modernite propagandası lehine karşılaştırılması, turizm bağlamında Ankara kentinin cazip yanları gibi konuların dergi özelinde incelendiği bölümde derginin ana odaklarından olan Ankara kentinin dergi nezdindeki önemi ve yeni başkenti konu edinen yazılı ve görsel anlatılar incelenecektir.

Çalışmanın temel kaynağı olan La Turquie Kemaliste Dergisi’nin içeriğindeki metinler incelenirken mimarlık bilgi alanının dolaylı veya direkt olarak bir propaganda aracı olarak kullanımı sorgulanmıştır. Dergide bulunan tüm metinler içerikleri bağlamında analiz edilmiş ayrıca mimarlık eylemiyle doğrudan ilgisi bulunan mimarlık, mimari, mimar, modern, yapı, teknik, inşa, bina, tasarım, kent, şehirleşme kavramlarına ek olarak tarih, propaganda, ideoloji, iktidar, teknoloji ve sosyal yaşam gibi dolaylı olarak mimarlığın propaganda aracı olarak kullanımına işaret eden anahtar kelimeler taranarak metinler üzerinden analizler yapılacaktır. Metinlerin ve dergide kullanılan fotoğrafların analiz edilmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular, çalışmanın incelediği mimarlık ve propaganda ilişkisinin ortaya konmasını amaçlamaktadır.

1.2. Literatür Taraması

1.2.1. Propaganda Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımı

Propaganda kelimesi ilk kez 1622 yılında Roma Katolik kilisesi tarafından kullanılmıştır. Eylem olarak bakıldığında propagandanın tarihi insanlığın toplu halde yaşamaya başladığı dönemlere kadar temellendirilebilir. Öyle ki bu küçük örgütlü sosyal

yapıların liderleri ve lider adayları, destek bulmak ve üstünlük kurmak için içgüdüsel olarak propaganda yöntemlerini kullanmışlardır (Qualter, 1962). Bahsedilen amaçlar doğrultusunda yapılan çalışmalar sonucunda kilise, bu birlik ve güven ortamını sağlamanın yolunun barış dilini kullanmaktan geçtiğinde karar kılmıştır. Ancak kilisenin düşüncelerinin halka anlatılmasında kurumsal olarak boşluklar olduğu dönem rahip ve piskoposları tarafından tespit edilmiştir (Qualter, 1962). Bu bağlamda bir kurumsal örgütlenmeye ihtiyaç duyan Roma Katolik Kilisesi, kilise çatısı altında yayılım ve tanıtım çalışmalarını yürütecek ‘Sacra Congregatio de Propaganda Fide’ isminde bir örgüt kurmuştur.

‘İmanı-İtikadı Yayma Cemiyeti’ olarak Türkçeleştirilen bu örgütün üç ana amacı bulunmaktadır. Kilise yönetimi tarafından belirlenen görevler doğrultusunda ortaya konan bu amaçlar; dua kitaplarını gözden geçirmek, yabancı memleketlerdeki piskoposlardan diğer din görevlilerinden memurlardan gelen raporları tetkik etmek ve propagandaya dayanan dini teşkilatların nizamnamelerini kontrol etmek olarak sıralanmaktadır (Yaman, 2007). Bu çalışmaları daha nitelikli hale getirmek ve insan kaynağını desteklemek amacıyla cemiyetin kurulmasından çok geçmeden propaganda maksadıyla papalık tarafından bir okul da kurulmuştu (Mutlu, 2003). Bu üç ana amaca ve sonrasında kurulan kolejin eğitim kapsamına bakıldığında ‘propagare’ kelimesinin neden kök olarak seçildiği de daha net anlaşılmaktadır.

Kurulan bu koleje, cemiyetin ve kilise politikalarının entelektüel insan kaynağını desteklemek için bir okul kurma fikrini ortaya atan VII. Urban’ın adı verilmiştir. Collegium Urban, Katoliklik mezhebi dışında tüm mezheplerin toplum üzerine etkisini minimize etmeye çalışmak, bir yandan da Katolik yaşam biçiminin ve din anlayışının farklı sosyal sınıflar için yeniden cazip hale gelmesi için kilisenin tüm imkânlarını kullanmak amacıyla kurulmuştur. Kolej, bu bağlamda Katolikliğe karşı yapılan tüm saldırı ve karşıt görüşlerin bir kalesi mahiyetinde değerli bir kurum haline gelecektir. Collegium Urban’dan yetişen tüm Katolik din adamları farklı ülkelerde propaganda eğitimlerinde öğrendikleri ikna ve hitabet yöntemlerini kullanarak mezheplerine yeni alanlar ve sosyal değer kazandırmışlardır (Bektaş, 2002). Bu din adamlarının yöntemi ise temelde bireylere değil geniş çapta topluluklara hitap etmektir. Birey olarak insanları hedef almak yerine toplulukları ve ortak bir inançta birleşmiş kitleleri kendilerine hedef edinmişlerdi (Qualter, 1962). Örneğin ortaçağın son dönemlerine kadar pagan bir dini anlayışa sahip olan

Britanya coğrafyasının Hristiyanlaştırılması sürecinde bu kolej ve mezun ettiği din adamları önemli bir paya sahiptir (Domenach, 1995).

Propaganda içerik, şekil ve pratik bağlamında farklı kelimeler ile tanımlanmakta ve yorumlanmaktadır. Ancak, propagandanın asıl misyonu, kitlelerin hareketlerini ve yönelimlerini belirli bir düşünce veya fikir kapsamında bir araya getirmek sonrasında bu düşünceleri propagandacının önceden planladığı tarafa yönlendirmektir (Çoruh, 1969) .

Propaganda, 17. yüzyılda kavram olarak ortaya çıktığı dönemden I. Dünya Savaşı yıllarına kadar ülkelerin dış politikalarında ve seçimlerinde siyasi erke destek aracı olarak kullanılmıştır (Yaman, 2007). Birinci Dünya Harbi yıllarında ise propaganda kavramının hem isim hem sıfat olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Yalan veya aldatmaca anlamlarıyla sıfat olarak kullanılan propaganda kelimesi aynı zamanda bir eylemi ve bu eylem için kullanılan materyalleri anlatmada kullanılmıştır (Qualter, 1962).

Farklı tanımlamalar ile açıklanmaya çalışılan propaganda kavramı için 1923 yılında Wreford, tanım olarak ‘ilgi çekici enformasyon ve kanaat yayma işlemi’ tabirini kullanmıştır (Wreford, 1923). Oldukça yalın ve boşluklar barındıran bu tanımlamaya göre propagandanın niteliği; öznel ya da olgusal, iyi veya kötü niyetli ya da gerçek veya yalan oluşuna göre değişmemektedir. Wreford’a göre propagandanın yegane amacı ve olmazsa olmazı bir kanaatin veya fikrin kitlelere empoze edilmesini sağlaması ve bu düşünsel satıştan kazanımlar elde edilmesidir. Bu tanımlama sade ve anlaşılır olsa da belirtilmesi gereken birçok farklılığı ve propagandayı propaganda yapan özellikleri tam olarak ortaya koyamayışından ötürü eksiktir (Qualter, 1962).

Laswell ‘Politik Propaganda Teorisi’ adlı eserinde propaganda için bir tanımlama yapmıştır. Propagandayı ‘belirgin sembollerin ve göstergelerin manipülasyonu aracılığı ile kolektif tutumların yönetilmesi’ şeklinde yani bir eylem olarak tanımlamıştır (Laswell, 1927).

Propaganda tanımlamasında ‘eğitim’ kavramından faydalanan Laswell, bu iki olguyu benzerlikleri üzerinden değerlendirerek yakın eylemler olduğunu öne sürmektedir (Laswell, 1939). Ancak yine Laswell’e göre iki kavram hissi olarak uyandırdıkları açısından öylesine farklıdır ki insan bu iki olguyu birbirine benzetmek yerine birbirinden ayırt etmek eğilimindedir. Aynı şekilde propaganda ve eğitimin ortak yönlerinden çok farklılıklarına vurguda bulunulmak istenmektedir (Qualter, 1962).

Bu örnekten de anlaşılmaktadır ki sosyal veya politik herhangi bir eylemin propaganda olarak nitelendirilmesinde bu eylemin hangi zaman diliminde ve nerede

gerçekleştiği de büyük önem taşımaktadır. Bakış açısı farklılıklarından kaynaklanan bu zıt tutumlara tarihin farklı dönemlerinde denk gelmek mümkündür. Aynı zamanda günümüzde de farklı kitlelerin çekişmelerinde sıkça aynı farklı nitelermelere şahit olunmaktadır. Örneğin herhangi bir dini gruba ait eylemin sıradan bir sosyal hareket mi yoksa bir karşıt protesto mu olduğuna bu eylemin hangi ülkede olduğuna göre karar verildiği gibi yazım dünyasında da zamanın ve yerin durumuna göre yazarlar farklı bakış açılarına sahip olabilmektedir.

Propaganda kavramının tarih içerisinde farklı tanımlamalarla ortaya konmuş olmasının sebeplerinden biri de savaşlarda ülkelerin kutuplaşmaları ve iki zıt görüşe hizmet eden propagandacıların eylemleridir. Örneğin J. Bryce, Modern Demokrasiler adlı eserinde propagandayı, ‘aldatmaca ve gerçek olmayan şeylerin basılı haberleşme araçlarıyla yayımlamak ve şiddete ortam hazırlamak’ olarak tanımlamıştır (Bryce, 1921). Bu tanımlamada da gördüğümüz propagandanın aldatmaca ve yalanlar kümesi olduğu görüşü I. Dünya Savaşı yıllarında oldukça yayılmıştır. Bunun sebebi ise haber kaynaklarının savaşın tarafları tarafından bizimkiler ve onlarınkiler olarak ayırt edilmesidir. Savaşın iki tarafı için de geçerli olan ‘bizim haber kaynaklarımız doğru güvenilir; onlarınki ise aldatmaca, düzmece ve propaganda’ anlayışı, propagandanın negatif izleniminin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Ancak bahsi geçen dönemde propagandacıların amacı ne doğruları yansıtmak ne de yalan üretmektir. Asıl hedef kitlelerin düşüncelerini ve tutumlarını -propagandacılar yöneticiler tarafından dikte edilen yönde- yönetmek ve onları belli bir durumun gerçekliğine ikna etmektir. Özetle yalan eşittir propaganda gibi bir kabul yerine; yalan, propagandanın muhtemel bir ikna aracıdır anlayışı daha doğru olacaktır (Qualter, 1962).

Qualter, bütün bu karmaşıklıkların üzerine ulusal veya uluslararası propaganda faaliyetlerini açıklayabilecek daha detaylı ve anlaşılır bir tanım önerisi getirmiştir. Bu tanıma göre propaganda; bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyet olarak açıklanmaktadır (Qualter, 1962).

Bu tanıma bakıldığında önceki tanımlamalara göre daha detaylı ve üzerine düşünülmüş olduğu açıkça görülmektedir. Diğer tanımlamalarla karşılaştırıldığında temel fark ve Qualter’in önemseddiği nokta ise bir eylemler bütününe propaganda sayılabilmesi

için tüm bu girişimlerin bilinçli olarak yapılma şartının koşulmasıdır. Qualter'e göre bir araştırmacının propagandayı ortaya koyma amacına yardım edecek en büyük etmen ise bu bilinci taşıyan propagandacının belirlenmesidir (Qualter, 1962). Çalışmanın sonraki bölümlerinde propaganda olarak nitelenebilecek eylemlerin sahipleri yani propagandacılar ve onları propaganda sahibi olarak görülmesine sebep olan bulgular da araştırma konusu olacaklardır.

1.2.2. Bir İkna ve Örgütlenme Aracı Olarak Propaganda

Dünya tarihi boyunca tarihçiler ve toplumlar tarafından kırılma noktası olarak nitelenen birçok büyük gelişmenin perde arkasında da çeşitli propaganda çalışmaları yatmaktadır. Seçimler, devrimler, toplumsal hareketler ve savaşlar propagandanın bir araç olarak kullanıldığı bu kırılma noktalarından sadece bazılarıdır. Özellikle dünya savaşlarında çok açık bir şekilde görülmektedir ki; devletler propagandayı yani örtülü savaşı en az fiziksel harp kadar önemsemiş ve bu çalışmaları yürütmesi için kendi ekiplerini kurmuşlardır.

Toplumu harp atmosferine, savaşın getirilerine ve götürülerine mental açıdan hazır hale getirmek tarih boyunca büyük önem arz etmiş ve savaşın tarafları bununla ilgili planlamalara imza atmışlardır. Bu planlamaya gereksinim duyulmasının sebebi ise yönetimlerin halkın desteğine duyduğu ihtiyaç ve onları doğru ya da yanlış bilgiye doyurma zorunluluklarıdır. Bu nedenle propaganda üreten birey ya da kuruluş için herhangi bir iletişim hatası, dıştan veya içerden diğer bir deyişle düşmandan ya da kendi toplumundan gelen bir yıkıma yol açabilmektedir (Alkoç, 2017). Bu bağlamda incelediğimizde Birinci Dünya Savaşı'nın tüm etkileriyle oluşan sosyal ve politik atmosfer; farklı toplumsal, ekonomik ve politik alanlarda olduğu gibi propaganda pratiği açısından da birçok ilke zemin hazırlamış olumlu olumsuz birçok gelişimin tecrübe edilmesine sebep olmuştur. Bu döneme tanıklık eden toplum - özellikle de araştırmacılar, siyasetçiler, askerler ve gazeteciler gibi olayların merkezinde olan kesimler - savaşın atmosferi dolayısıyla propaganda ve propaganda teknikleri açısından birinci elden deneyim sahibi olmuşlardır (Qualter, 1962).

Şekil 1. 1914 yılında Alfreed Leete'nin tasarladığı 'Ülkenin sana ihtiyacı var.' mesajı içeren savaş propaganda afişi. (URL-1)

I. Dünya Savaşı esnasında ortaya konulan propaganda faaliyetleri temel olarak iki ana çerçevede değerlendirilebilir. İlki; Almanya karşıtı tutum sergileyen ve tüm dünyada karşılık bulan propaganda hareketleri, ikincisi ise Osmanlı Devleti'nin içinde olduğu çağ dışı ve muhtemel mağlup durumu daha da negatif bir algı yaratarak gündeme taşıyarak bu şekilde Osmanlı halkının ve ordusunun moralini bozmayı hedefleyen propaganda çalışmalarıdır (Yaman, 2007). Almanya karşıtı propaganda bağlamında bakıldığında savaştaki en büyük rakiplerinden olan İngiltere hükümeti savaşın hemen başında; 1914 yılında Wellington House bünyesinde savaş propaganda ofisi kurmuştur (Avşar, 2004).

Şekil 2. Lumley'in 1917 yılında İngiltere Savaş Propaganda ofisi için tasarladığı afiş. 'Baba, büyük savaşta sen ne yaptın?' (URL-2)

Örgütlü ve kurumsal propagandanın yakın tarihimizdeki en iyi örneklerinden olan bu propaganda ofisi savaş süresince etkin rol almış, müttefikler tarafından Almanlara mal edilen vakaların büyük bir kısmı bu merkezde uydurulmuş ve enformasyon dolaşımına sokulmuştur. Alman ordusuna dönük olarak yürütülen karşı propaganda hareketlerinin en önemli yöntemlerinden birisi de savaş boyunca İngiliz uçakları tarafından havadan atılan propaganda metinleri içeren bildiri ve broşürlerdir. Savaşı, sadece George Creet'in 'Kâğıttan Mermiler' adını verdiği bu bildirilerle kazanmak belki mümkün olmazdı. Ancak savaşın sonunda ortaya çıkan tablo göstermiştir ki; 'Kâğıttan Mermiler', müttefik kuvvetlerin maneviyatını yükseltmek, Almanlarınkini ise bozmak konusunda çok önemli bir işlevi yerine getirmiştir (Brown, 2000).

I. Dünya Savaşı boyunca devam eden bu görsel ve yazılı enformasyon mücadelesinde İngilizlerin, özellikle Alman askerlerinin maneviyatına etki etmek amacıyla kalkıştıkları propaganda faaliyetleri daha başarılı olmuştur. İstenilen neticenin gerçekleşmesinde İngiliz Propaganda Ofisi ve imza attıkları faaliyetler savaşın kaderinde

oldukça önemli bir yere sahiptir (Yaman, 2007). Bu propagandanın Alman askerleri üzerindeki etkisini ve mağlubiyetteki rolünü Mareşal Hindenburg şöyle dile getirmektedir:

“...Uçaklarıyla (üzerimize) yağdırdıkları beyannamelerde düşmanlarımız, bizim hakkımızda hiçbir kötü fikir beslemedikleri doğruluyorlar ve şurada burada elde ettiğimiz bazı galibiyetlerden ve genişleme siyasetinden vazgeçtiğimiz takdirde her şeyin yoluna gireceğini ve kalıcı bir uluslar arası barış ve huzur içinde kardeşler gibi yaşayacağımızı vaat ediyorlardı. Memleketimizde böyle mutlu bir barışı imzalayacak başka adamlar ve başka bir hükümet olabileceğine işaret ediyorlar, uzun savaş senelerinden sonra böyle bir barışın ne kutsal avuntu olacağını anlatıyorlardı. Gördükleri ve her gün okudukları bu söz vermeler, bu yazılar askerlerimizi düşündürüyordu. ‘Bunlar hep düşman yalanı olamaz’ duraksaması, adamlarımızın fikrini zehirliyor ve zehirlenen her fert birkaç arkadaşını daha aşıliyordu.” (Avşar, 2004)

Şekil 3. Julius Klinger’in Alman Savaş Propagandası için hazırladığı ‘Sekizinci Savaşa Yardım Kampanyası’ isimli afiş, 1917. (URL-3)

Alman yönetimi ise savaş süresince kendilerine karşı yürütülen bu propaganda faaliyetlerine karşı karşıt politikalar üretmiş ve halkını orduyu ve iktidarı desteklemesi için örgütlemeye çalışmıştır. Alman hükümeti, girişilen bir takım işgallerin mecburiyetten kaynaklandığını ve insani bir savaş politikası ile hareket edildiğini halkına anlatmaya

çalışmıştır. Savaş sonrasında kendi zaferlerinin kutlanacağı bir sonuç alınacağını kendinden emin bir şekilde topluma empoze etmeye çalışan Alman yönetimi bu sonucun tüm dünya için en olumlu senaryo olduğunu olası bir Alman zaferinin tüm dünya halkları için mutlak barışın anahtarı olacağına propagandalarında yer vermiştir.

Tüm bu ideal savaş politikaları Alman hükümeti tarafından halka anlatılmaya çalışılmakta; toplumu savaşın önemi ve gelecek için yönlendirici oluşu konusunda ikna etmeye çalışmaktadır. Görsel 3'te görülen savaş propagandası afişinde Klinger, düşmanı bir canavar olarak resmetmiş ve düşmana saplanan sekizinci oku Alman halkına atfederek halkın hükümete desteğinin olası bir zafer için ne kadar önemli olduğunu göstermek istemiştir (Rızvanoğlu, 2001).

Şekil 4. İngiliz Savunma Bakanlığının 1915 yılında Çanakkale Savaşı propagandasında kullandığı afiş: ‘Çanakkale’den çağrı; gelmeyecek misin?’ (URL-4)

Cephede askerler üzerine yoğun bir çarpıtma temelli propaganda devam ederken cephenin arkasında da halka ithafen İngiltere lehine birçok kampanya çalışması yürütülmekteydi. Basın yoluyla yapılan bu propagandanın asıl amacı; halkın savaşa ve Osmanlı Hükümetine olan desteğini zedelemek suretiyle sonrasında oluşabilecek bir iç savaşa zemin hazırlamaktı. Manipülatif bilgi ve haberler bu propagandanın temelini oluşturmaktaydı. Bu kapsamda yürütülen kampanyaların ürünü olan bir broşürde tam da bu tip bir dil görülmektedir. Bir Osmanlı vatandaşının ağzından yazılmış izlenimi verilerek

dağıtılan bu bildiride; halka savaştan vazgeçmesi, Almanların değil İngilizlerin yanında yer alması ve yöneticilerine olan güveni sorgulaması çağrısı yapılmaktadır.

Amacına tam olarak ulaşip ulaşmadığı tartışmalı olsa da sosyal ve askeri yapıyı hedef alan bu propaganda çalışmaları kuşkusuz savaşın gidişatını önemli ölçüde etkilemiştir. Bilinçli olarak belli başlı konular seçilerek yazılan bildiriler, toplumun hassasiyetlerini kullanarak farkındalık yaratmaya çalışan afişler ve kasıtlı manipülasyonlar yapılarak savaşın gidişatını kendi tarafı için olumlu gibi göstermeye çalışan haberler taraf fark etmeksizin tek bir amaca hizmet etmektedir. Bu ortak amaç, önceki başlıklarda Lumley ve Qualter'in propaganda tanımlarından da anlaşıldığı üzere kitlelerin yönelim ve fikirlerinin propagandacı tarafından bilinçli olarak kendi istediği yönde değiştirilmesi ve yönetilmesidir.

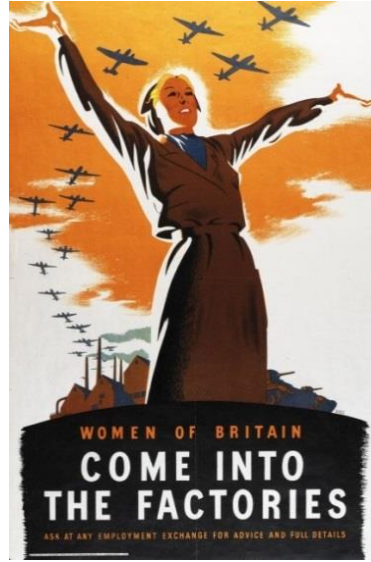
Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı politik, askeri ve sosyal atmosfer; bu ortak amaca yönelik propaganda pratiğinin gelişmesine, önceki tarihlerde yapılan tanımlamaların anlam kazanmasına ve savaş sonrası döneme örnek teşkil edecek bir propaganda literatürünün gelişmesine uygun bir zemin hazırlamıştır. Harp sonrası dönemler incelendiğinde görülmektedir ki savaş boyunca kullanılan afişlerdeki sloganlar, terimler, semboller ve hatta renkler birçok propaganda odaklı araştırmaya ve tartışmaya konu olmuş; İkinci Dünya Savaşı propagandaları için de olumlu ve olumsuz birçok örnek ortaya çıkmıştır.

Şekil 5. J. M. Flagg tarafından çizilen ve II. Dünya Savaşı ve Orta Doğu'daki savaşlar sırasında asker alma kampanyası için ABD Kara Kuvvetleri tarafından kullanılan Sam Amca poster (URL-5)

İkinci Dünya Savaşı; Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya gibi Birinci Dünya Savaşı'nda baş at olmayan ülkelerin savaşa büyük rollerle dahil oluşu, savaş endüstrisinin ilk savaşa göre fazlasıyla gelişmesi, propaganda çalışmalarında edinilen uluslararası tecrübe ve toplumun tüm kesimlerinin savaşa dahil edilmesi gibi farklarla Birinci Dünya Savaşından ayrılmaktadır. Bu farklılıklar hükümetlerin halka savaşı anlatma biçimlerinde de farklılıklar görülmesine neden olmuştur (Rızvanoğlu, 2001). İlkine kıyasla daha ekonomi ve endüstri odaklı olan İkinci Dünya Savaşında yürütülen propaganda çalışmalarına bakıldığında da farklılıklar görülmektedir.

Propaganda yapımcılar, kendilerine hedef olarak sadece toplumların milli değerlerini ve bireysel psikolojiyi seçmemiş; ailelerin ev ekonomileri, bireylerin temsil ettiği iş gücü ve kadınların savaş için önemi gibi konularda da birçok kampanya yürütmüşlerdir. Birinci Dünya Savaşı'nda genel itibariyle eli silah tutan erkek nüfusu cepheye çağıran toplumun diğer kesimlerinden destek uman bir politika izlenirken İkinci Dünya Savaşı'nda kadınları fabrikaya işçi olarak girmeleri için teşvik eden, aileleri tasarrufa davet eden hatta çocukların kumbaralarını bile devlet için maddi kaynak olarak gören radikal bir tutum takınılmıştır. Bu farklılık iki savaş arasındaki kapsam ve olası yaptırım farklılığını da göz önüne koymaktadır.

Şekil 6. İngiliz kadınlarını fabrikalarda çalışarak savaşa destek olmaya çağıran bir propaganda afişi (URL-6)

Alman propaganda politikaları cephede olduğu kadar cephe gerisinde de oldukça başarılı kampanyalara imza atmıştır. Kadın olgusunu propagandalara ustalıkla entegre eden Alman propaganda taktisyenleri, sonuç almakta fazla zorluk çekmemişlerdir. Bunu destekleyen bulgulara Fransızlara karşı zafer kazanan Almanların son propagandası olan şu örnekte rastlamaktayız. Zafer kazanan Alman askerlerinin Fransız sokaklarında ilerleyişi sırasında yine Alman propagandacılar tarafından parayla satın alınan sokak kadınları, şehre giren Alman askerlerine tezahüratlarda bulunmakta, çiçekler hediye etmekte ve şükranlarını dile getirmekteydiler. Bu sinsi propaganda Fransız halkının maneviyatını hepten bitirirken, Alman askerlerine de moral sağlıyordu (Yaman, 2007).

Alman hükümeti, savaşın başlarında neredeyse hatasız bir psikolojik savaş verse de taraflar arasındaki durumun dengelenmesi ve gidişatın terse dönmesinden sonra propaganda politikasını değiştirmeyerek büyük bir hataya imza atmıştır. Alınan mağlubiyetleri, verilen kayıpları ve muhtemel mağlubiyeti görmezden gelen yönetim, halkını ve askeri kadrolarını savaşa konsantre şekilde kalmaları için yalanlarla yanlış bilgilendirmeye başlamıştır. Bu tutum kısa vadede işe yarasa da gerçeğin ortaya çıkması çok sürmemiş ve mağlubiyet kaçınılmaz olarak gelmiştir.

Özellikle ABD’de 1942 yılında kurulan savaş haberleri ofisi, bu propaganda çalışmalarının fikri merkezi olma görevini üstlenmiştir. Ofis, propaganda amaçlı 1,5 milyon ofisi ülke geneline dağıtmış, yüz bin haber ilanı ile tüm ulaşım ağına yayılmış, savaş görüntüleriyle şekillenmiş üç bin adet film çekmiştir. Ülkenin her bölgesine bu filmlerin binlerce kopyasını dağıtmış, bu sayede her hafta sinemalara giden elli milyon Amerikan vatandaşı tam bir haber propagandasının yapılmasını sağlamış, Hollywood’da İkinci Dünya Savaşı’nı konu alan filmlerin çekilmesine destek veren politikaların planlayıcısı olmuştur. Aynı şekilde savaş haberleri ofisi, ülkedeki tüm haber akışını kontrolü altına almayı başarmış, bu sayede hükümetin onaylamadığı hiçbir bilgi yahut görüntü Amerikan halkına ulaşamamıştır (Clark, 2004).

Qualter’in propaganda tanımında da görüldüğü üzere bir eylemin propaganda olarak görülmesi için düşünceleri ve hareketleri yönlendirmeye yönelik bilinçli bir davranış olması gerekmektedir. Propaganda güncel şartları değiştirme kaygısını her zaman gütmese de tutum ve davranışları değiştirmek mutlak hedeftir. Bu bağlamda propaganda eylemi, iktidarın ideolojisini topluma aktarması yani siyasal iletişim eyleminin en eski yöntemlerinden birisi olarak görülmektedir (Lilleker,2013).

Propaganda eylemi yöntem ve iletişim şekli bağlamında; zamanlama, sürdürülebilirlik, tekrarlama, yoğunlaştırma, sadeleştirme ve simgelerin kullanılması gibi biçimlere ayrılmaktadır (Özsoy,2009)

Yazılı basın ve diğer medya organları tarafından da kullanılan bu propaganda yöntemleri, iletişimin daha sağlıklı kurulması ve propagandanın amacına ulaşmasında büyük öneme sahiptirler. Özsoy, propaganda için önemli sayılan etkenleri ve yöntemleri şöyle açıklamaktadır:

Zamanlama; bir propaganda çalışmasının hedefine ulaşması ve kitlelerle iletişimde başarılı sayılabilmesi için güncel şartlara yani zamana uygun olması gerekmektedir. Medya organlarının ve devletlerin ilgili kurumlarının işlevleri gereği gündemi takip etmesi zamanlama bağlamında kendilerine avantaj sağlamaktadır.

Sürdürülebilirlik; propaganda eylemi süresi ve takibi bağlamında anlık reklam veya tanıtım çalışmaları gibi değildir. Yürütücülerinin propaganda çalışmalarını ideolojiye uygun olarak beslemesi ve geri dönüşlerini sürekli takip etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda anketler, seçimler ve toplum araştırmaları, her ne kadar toplumun düşüncelerine dair güncel bilgiler edinmek için yapılsa da aynı zamanda yürütülen propaganda çalışmalarının amacına ne kadar ulaştığını gösteren verilerdir. Medya organları bu noktada devletler için çok önemli bir görev üstlenmektedir. Üretilen maksatlı haberler ve yapay gündemler birer propaganda elemanı olduğu için toplumun bu medya eylemlerine verdiği tepki, propagandanın gidişatına dair bilgiler içermektedir.

Tekrarlama; orkestrasyon olarak da tanımlanan propaganda yöntemidir. Orkestra metaforunun kullanılmasının sebebi, bir orkestranın belirli bir temayı izleyerek sesi hafifletmesi, yükseltmesi, uzatması ve kısaltmasıdır. Bu metafora olduğu gibi propaganda eyleminde de değişiklikler yapmak ve dönem dönem hafifletmek veya yoğunlaştırmak propagandanın hedef kitleye usanç vermesini engellemek ve bıktırmamak için yapılmalıdır.

Yoğunlaştırma; propaganda çalışmaları için en önemli unsurlardan birisi olarak görülmektedir. Propagandanın başarılı bir sonuca ulaşabilmesi için savunduğu ideolojiyi, konuyu ve iddiasını dağıtmaması gerekmektedir. Konsantrasyon ne kadar yoğun olarak sağlanırsa mesaj hedefine o kadar verimli olarak ulaşacaktır. Başarısız propaganda çalışmalarının genelinde atlanılan nokta olan yoğunlaştırma medya yoluyla yapılan çalışmalarda öncelikli olmalıdır. Toplum, ciddiyet içinde yapılan bir propaganda eylemini ve sağlam verilerle üretilen ideolojiyi daha kolay özümseyecektir.

Sadeleştirme; propaganda için veri olarak kullanılan konuyu basitleştirip herkesin anlayabileceği seviyeye getirmek, mesajın daha büyük kitlelere ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Böylece propagandanın etkinliği ve etki alanı artırılmış olur. Medya bağlamında basitlik bu açıdan oldukça önemlidir. Hem metinsel anlatımların hem de kullanılan görsellerin net olması ve gerektiği kadar mesaj içermesi gerekmektedir. Sadeleştirilmemiş bir propaganda çalışması toplumda kafa karışıklığına yol açacaktır.

Şekil 7. Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu tarafından hazırlanan afiş, 1934. (URL-7)

Simgeler; propaganda, içerdiği mesajı hedefe aktarmak için yardımcı unsurlara ihtiyaç duyan bir eylemdir. Simgeler, şarkılar, sloganlar ya da mekânsal öğeler gibi. Bu simgeleme propagandaya bir temsiliyet kazandırmaktadır. Akılda kalıcılık bağlamında da görev üstlenen simgeler, insan belleğine mesajın ulaştırılması oldukça önemli unsurlardır (Özsoy,2009).

Tüm bu etkenler ve yöntemler propagandanın tesadüfen oluşmuş bir tanıtım ve ikna çalışması olmadığını bizlere göstermektedir. Özellikle medya yoluyla yapılan propagandalarda yılların getirdiği bir bilgi birikimi ve kurallar sistemi bulunmaktadır. Başarılı veya başarısız olarak nitelendirilen propaganda çalışmaları incelendiğinde Özsoy'un saydığı yöntem ve kriterlerin ne kadar dikkate alınıp alınmadığı kendini belli etmektedir.

1.2.3. Kitle İletişim Aracı Olarak Propaganda

Kitle iletişimi, belirli bir araç kullanılarak hızlı ve sürekli biçimde iletiler yayılmasını, bu yolla büyük kitlelerde tepki uyandırma sürecini ifade etmektedir (Kılıç, 2012). Terim ilk kez 1940’larda, ABD’li siyaset bilinci ve iletişim teorisyeni Harold Lasswell tarafından politik güç ve propaganda üzerine yapılan araştırmalarda kullanılmıştır (Mutlu, 1994).

Bilginin enformasyona dönüşmüş halini yani bir mesajı kaynaktan alıcıya taşıma görevini üstlenen kitlesel iletişim araçları tarih boyunca insanlığın gündelik yaşamının bir parçası olmuştur. Bunun yanı sıra geçmişten günümüze kadar kitle iletişim araçlarının çok yoğun bir şekilde pozitif ya da negatif mesajlarına maruz kaldığımız tüm toplumlar tarafından kabul gören bir gerçekliktir (Dincer ve Yılmazkol, 2009). Öyle ki isteğimiz dışında gerçekleşen durumlar da dahil olmak üzere kitle iletişim araçları dünyaya bakış açımızı ve gerçeklik algımızı değiştirebilmektedir. Bu sayede kitle iletişim araçlarının hizmet ettiği düşünceye göre doğru ve gerçek olarak görülen bilgi, benliğimize ait gerçeklik algısında kendine yer bulmaktadır (Yazgan ve Kıncal, 2009).

Bu noktada kitle iletişimin üç ana unsuru olan kaynak, mesaj ve alıcı kavramlarına ek olarak bir faktör daha ortaya çıkmaktadır. Bu faktör, haber veya düşünce üreten tarafın bazı durumlarda kendi faydasını gözettiği bazı durumlarda ise gerçekleşmesini istediği ‘gerçek’ olgusuna hizmet eden mesajın öznelliği durumudur. Propaganda kavramının tanımının incelendiği bölümde yer alan Qualter’in propaganda tanımlaması da tam olarak bu faktöre vurgu yapmaktadır. Özetle bir bireyin veya kitlenin düşüncelerini biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek amacıyla yapılan planlı çalışmalar bütünü olarak tanımlanan propaganda kavramı, mesaj kaynağı tarafından üretilen iletinin mesaj üreticisinin istekleri ve politik duruşundan etkilenmesi ve ‘gerçeklik’ olgusunun bilinçli olarak saptırılmasından ileri gelmektedir (Clark, 2004).

Propagandanın araç olarak kullandığı tüm kitle iletişim araçlarının kullanılış biçiminin temelinde amaca uygunluk, ideolojiye ve propaganda üreticisi olan tarafın ideallerine hizmet durumu vardır. Bu propaganda aracı sanat, medya, mimari ya da başka bir disiplin olsa da bu özellikler her zaman sabit olarak karşımıza çıkmaktadır (İldız, 2015).

Mesajın alıcıya iletileceği aracın seçimi üst bölümde bahsedilen sebeplerden dolayı en kritik aşama olarak kabul edilmektedir. Üretilen propagandanın aracının doğru seçilmemesi, alıcıya ulaşamamasına veya etkisinin planlanandan daha az olmasına sebep

olmaktadır. Ayrıca tek bir propagandaya ait aynı mesajın farklı ileti araçlarıyla aynı zaman diliminde eşgüdömlü olarak alıcıyı hedef alması da seçilen yollardan biri olabilmektedir. Bu yolun tercih edilmesindeki amaç farklı propaganda araçlarının birbirlerini destekleyerek mesajı pekiştirmesi ve algılanmasını kolaylaştırmaktır(Aziz,2003).

Erk eliyle üretilen propagandaların içerdığı mesajın alıcısı ülkenin kendi vatandaşları veya diğer devletler gibi ikincil bir noktadır. Bu bağlamda mesajı doğrudan veya direkt olarak karşıya aktarmada farklı alanların bilgi birikimi ve pratiği kullanılmıştır. Medya, sanat ve mimarlık alanları, çalışma kapsamında propaganda aracı olarak kullanılması bileşik olarak incelenecek olan temel disiplinlerdir.

1.2.3.1. Propaganda ve Medya

Medya tüm yönetim biçimlerinde toplumsal yaşamın en önemli rollerinden birini üstlenmektedir. Yıldız'a göre bazı ülkelerde güçler ayrılığının dördüncü gücü, bazı ülkelerde ise kolayca yönlendirilebilen bir iktidar aracıdır. Her iki tip medyanın ortak özelliği ise kitleleri yönlendirme ve peşinden sürükleyebilme yetisidir. Özellikle köklü reformlarda ve kriz dönemlerinde medya, her bireye ve haneye ulaşmanın en sağlıklı yolu olarak görölmektedir (Yıldız, 2006).

En yaygın medya unsurlarından olan gazetenin tarih içerisinde dönüşümü sosyal, ekonomik, politik ve teknik gelişmeler sonucunda olmuştur. Özellikle matbaanın yayılması ile maliyeti ve üretim zorluğu azalan gazete, daha ulaşılabilir hale gelmiştir. Bu sayede gazeteler sosyal ve fikri değişimlerin hız kazandığı dönemlerde etkin rol oynamış ve bilinçli olarak kullanılmışlardır. Gazete üzerine atfedilen bu sosyal görevin zaman içerisinde pekişmesi, gazetelerin siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda bir propaganda aracı olarak kullanılmasına sebep olmuştur (Bektaş,2002).

Diğer bir kitle iletişim aracı olan radyo ise görsel medya teknolojilerinin henüz gündelik hayata girmediği dönemlerde etkin olarak kullanılan etkili iletişim araçlarından biridir. Dinleyici olarak adlandırılan mesaj alıcısı ile yüz yüze temasa yakın bir iletişim kurma imkanı veren radyo, özellikle propaganda ve duyguları hedef alan mesajlar için uygun bir medya aracıdır. Sesli iletişim sayesinde doğrudan kendisiyle iletişim kurulduğu hissine kapılan dinleyici, propaganda kapsamında hedeflenen fikri değişimlere daha açık hale gelmektedir. Radyo vasıtasıyla yapılan propaganda çalışmalarının gazetede yürütülen çalışmalara kıyasla en büyük avantajı, okuma yazma bilmeyen veya gazeteleri takip

etmeyen insanlara da ulaşabiliyor olmasıdır. Gazete okumaya ayrılan zamanla karşılaştırıldığında radyo dinlemeye özel bir vakit ayırması gerekmeyen dinleyici çoğunlukla gündelik hayatının fonundan gelen bu seslere yarı bilinçli yarı istemsiz olarak maruz kalmaktadır. Bu yönüyle radyo takip edilebilirlik ve kolay ulaşılabilirlik anlamında yazılı olarak yapılan iletişimden daha kullanışlı bir araçtır. Bu pozitif yanlarına ek olarak radyo belirli bir görsel çerçeve sunmayışıyla dinleyicinin kendi hayal gücüyle mesajları algılayıp kendi birikimlerini mesajla birleştirmesine ve iletiyi sahiplenmesine olanak sunmaktadır. Görsel mesaj eksikliği propaganda bağlamında bir negatiflik yaratsa bu özelliği radyonun kitleleri yönlendirme kabiliyeti açısından oldukça önemli bir imkan sağlamaktadır (Duran,2003).

Görüntünün ve sesin aynı anda iletilmesine olanak sağlayan ilk iletişim aracı olarak kabul edilen televizyonun gücü, barındırdığı yüksek teknolojiden ve ikna kabiliyetinden kaynaklanmaktadır. Bu özellikleri sayesinde televizyon başarılı bir propaganda planlaması ile yönlendirme bağlamında çok etkili bir iletişim aracıdır.1936 yılında İngiltere’de halka açık olarak kullanılmaya başlanan televizyon, propagandacıların en sık kullandığı araçlardan biri haline gelmiştir. Propaganda üreticileri açısından televizyonun iletişim bağlamındaki güçlü yanları; maliyet olarak daha az bütçelerle daha nitelikli propagandalara imkan sağlaması, farklı formatlarla mesajı iletebilme özelliği ve örtülü olarak verilmek istenen mesajların gizlenmesine olanak sağlamasıdır. Bu özellikleri sayesinde televizyon izleyicisi, propaganda ve mesaj bombardımanı karşısında pasif duruma geçmektedir (Tüz,2012).

Medya bağlamında propagandayı hedef kitleye ulaştırmanın yolu çoğunlukla maksatlı haber üretmektir. Kitle iletişim araçlarının geliştiği 19. yy ve sonrasındaki dönemde ise gerçek ve doğru haberi propagandadan ayırt etmek oldukça zorlaşmaktadır. Farklı yönetim biçimlerine veya anlayışlarına göre farklılık göstermeyen bu maksatlı haber yani propaganda üretme eylemi komünist sosyalist ülkelerden daha liberal ve demokrat yönetimlere kadar neredeyse tüm ülkelerde görülmüş ve görülmeye devam etmektedir Tüm iktidarlar, medyayı toplumu istedikleri yönde kanalize etmek ve hem sınıfsal hem de ülkesel bağlamda çıkarlarını korumak için medyayı kullanmaktadırlar (Yıldız,2006).

Haber kavramı bu bağlamda propaganda eyleminin ana öğelerinden birisi olarak görülmektedir. Propagandanın işlemesi için savunucularının dayandığı ve düşüncelerini temellendirdiği haberlere ihtiyaçları vardır. Çünkü propagandanın içeriği bir güncel, siyasal, ekonomik veya bilimsel gerçeğe ilişkilendirilmek zorundadır. Ancak bu ilişki

sağlıklı bir biçimde kurulduğunda propaganda, ikna gücüne sahip olacak ve amacına ulaşacaktır. Tolan'a göre propagandanın temelinde çoğunlukla aktüelitate yatmaktadır. Toplumun bildiği daha önce yaşanmış olaylar, propagandaya gerçeklik katacaktır. Ekonomik, siyasal veya toplumsal bir propagandanın hedef kitle tarafından özümsemişi için bu gerçekliğin görüntüleştirilmesi ve simgeleştirilmesi gerekmektedir. Bundan sonraki aşamalarda kamuoyu oluşturulması daha kolay hale gelecektir. Toplumsal olayların veya yürütülen propagandaların olduğundan daha büyük ve gerçekçi görünmesinde aynı zamanda ilgi çekici kılınmasında görüntüleştirme kriteri oldukça önem taşımaktadır (Tolan,1983).

Görüntüleştirme ve simgeleştirme bağlamında medya gibi propaganda aracı olarak oldukça etkili olan diğer disiplinler sanat ve mimarlık alanlarıdır. Hedef kitleye kabul ettirmeye çalışılan ideolojinin gözle görünür hatta içinde yaşanır hale getirilmesi için sanat ve mimarlık oldukça kullanışlı pratiklerdir.

1.2.3.2. Propaganda ve Sanat

Şekil 8. Stalin için güller. Boris Viladimirsk, 1949. (URL-8)

Sanat kavramı her ne kadar ‘propaganda’ sözcüğüyle bir araya getirilmek istenmese de eski çağlardan günümüze sanatın politika için kullanılmasının uzun ve köklü bir geçmişi vardır (Başaran, 2010). Toby Clark, ‘Sanat ve Propaganda’ adlı eserinde bu ilişkiyi şu şekilde incelemiştir:

“Tarihte şehir devletleri, krallıklar ve imparatorlukların hükümdarları sanatı anıtsal olarak iktidarlarının altını çizmek, zaferlerini yüceltmek ya da düşmanlarına gözdağı vermek, kara çalmak amacıyla kullanmıştır. I.ve II. yüzyılda Roma İmparatorluğu’nun her bölgesinde para ve madalyalar dağıtan, anıtsal heykeller yaptıran imparatorlar politik sembol ve törenleri oldukça yoğun şekilde kullanmıştır. Roma’daki mimari mekânlar zaferi, itaati ve birliği kutlayan görkemli törenler ile yağma ve savaş esirlerini sergilemek için tasarlanmıştır.” (Clark, 2004)

Bu örnekte incelenen dönemlerden günümüze kadar şahit olduğumuz tarihi kırılma noktaları da göstermektedir ki sanat ve sanat eserleri üretim amaçları ve ön ayak oldukları gelişmeler açısından incelendiğinde hiçbir dönemde sadece var olmak için ortaya çıkmamışlardır. Her resim, heykel, tiyatro oyunu veya mekan bir sanat eseri niteliği taşımakla birlikte aynı zamanda politik birer tutumun karşılığı olmuştur.

İlk çağlardan itibaren insanoğlu sanatsal olarak nitelendirilebilecek üretimlerde bulunmuştur. İlk dönemlerde bu üretimlerin neredeyse tamamı kendisini veya dönemini farklı ya da benzer yönleriyle anlatma amacıyla yapılmıştır. Her ne kadar propaganda terimi sanat kavramına göre çok yeni bir terim olsa da avcı-toplayıcı insanların yaşadığı çağlardan günümüze kadar güç elde etmek isteyen kitleler ya da bireyler sanatı ve sanatsal ifade biçimlerini tekellerine almış bunun yanı sıra zaman zaman bu kabiliyetlerini bilinçli veya bilinçsiz olarak propaganda için araç olarak kullanmışlardır. Sanatçının erkten koparak daha özgür bir alan bulduğu geç dönemlere kadar sanatçı ve iktidar ilişkisi bu bağlamda süregelen bir bağ olarak görülmektedir. En ilkel çağlarda yapılan zafer gösterileri, savaş anlatımları ve gündelik hayatı anlatan diğer sanat faaliyetleri güç sahiplerinin hem kendi tebasına hem de rakip toplumlara güç gösterilerini yapma şekillerinden biri olmuştur.

Teknolojinin hızla geliştiği yirminci yüzyıl, sanat ve iktidar ilişkisinin altın çağı olmuştur. Gücü ele geçirmeyi hedefleyen tüm kitleler için sanat, vazgeçilmez bir propaganda aracı olmuş neredeyse bütün sanat dalları propaganda amacıyla kullanılmıştır (İmıl,2019).

Sanatçıların ve dolayısıyla onların çalışmaları, tarih boyunca mevcut otoriteler tarafından zaferlerini yüceltme, güç gösterisi, düşmanlarına gözdağı verme maksatlı bir araç olarak kullanılmıştır. Modern düşünceden önce güç unsurları sanatı, dini konularda sömürü amaçlı kullanmış, modern dönemde ise birer kitle iletişim ve propaganda aracı olarak hedefi ve maksatı olan sanat eserleri üretilmiştir.(Arisoy, 2018).

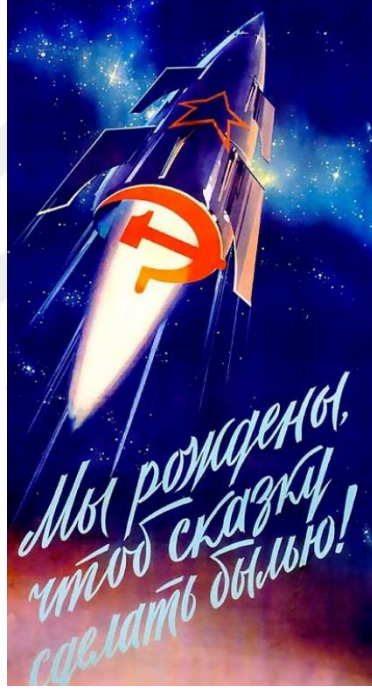
Sonradan çeşitli mesajlar ve toplumsal görevler yüklenen sanat eserlerinin yanı sıra bazı sanatsal çalışmalar erk tarafından politik amaçlarla propaganda aracı olarak ürettirilmiş ve sanatçılar bir devlet görevlisi gibi hükümetlerin istekleri doğrultusunda eserler ortaya koymuşlardır. Bu tip yollarla ortaya konan amacı ve hedefi belli olan politik sanat, 20. yüzyılda Almanya, Amerika, İngiltere, İtalya ve Sovyetler Birliği'nin siyasi çalışmalarında zirveye ulaşmıştır. Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletlerinde siyasi propaganda amacıyla sanatın ustaca kullanımı, sitemli ve kapsamlı olarak, 20. yüzyılın şekillenmesine destek vermiştir. Propagandanın gücü 20.yüzyılda tamamen doruk noktaya ulaşarak, birbirinden farklı göz alıcı görsellerle süslenmiş söylenceler, fikirler, ideolojiler, mimari eserler, posterler, toplumsal düzeyde fikirsel etkileşimi sağlamıştır. En saçma diyebileceğimiz fikirler bile sorgulanmalarına izin verilmeden benimsetilmiştir. Bu da sanatın, her zamankinden daha çok 20. yüzyılda sorgulanır olmasını ve propaganda amaçlı kullanılmasını sağlamıştır (Gürbüz, 2019).

Şekil 9. Leslie Ragan tarafından 1945 yılında tasarlanan savaş propaganda afişi; 'Birleşmiş milletler özgürlük için savaşıyor.' (URL -9)

Sanat eserlerinin örtülü veya açık biçimde siyasi mesajlar içermesi ve bu mesajların siyasi eylemlerden daha etkili olduğunun görülmesi siyaset ve propaganda üreticilerinin bu yönetime kampanyalarda daha sık başvurmasına neden olmuştur. Doğal olarak sanatçıların savaş dönemlerinde ve farklı siyasi kırılma noktalarında etkin rol oynamasının önü açılmış, sanatsal ve entelektüel birikimlerine ek olarak politik tutumları da önem kazanmıştır.

20. yüzyılı yaşayan Dünya toplumları, dünya savaşlarını tecrübe ederken sanatsal gelişmeler de bu atmosferden kendine düşen payı almış ve toplumla doğru orantıda savaşlardan etkilenmiştir. Bu kaotik ve belirsizliklerle dolu ortam sanatçıları farklı arayışlara farklı toplumsal rollere yöneltmiştir. Geleneksel ve akademik kurallar yerine kendi yollarını çizme eğilimi dönem sanatçılarında sıkça görülen bir durumdur.

Şekil 10. Soğuk savaş dönemi uzay yarışları, Sovyet Propaganda Afişi, Bizler bir masalı gerçekleştirmek için doğduk! (URL-10)

Bazı kesimlere göre ise Sanatın belli bir otoriteye hizmet vermesi, onun ideolojisi için çabalaması sanatın özgürlüğünü kaybetmesi demektir. Sanat belli bir amaca ulaşmak için yapıldığında, sonunda bir çıkar ilişkisi oluşacağından sanat eseri olma durumunu kaybetmektedir. Sanatın bir siyaset veda ideoloji aracı olarak kullanılması, onun özgünlüğünü kaybetmesi endişesini de beraberinde getirmektedir Sanatçılar tarafında ise

özgür olmadıkları ya da bir erke hizmet ettikleri eleştirisi milli duygularla karşı cevap bulmuştur (Arısoy, 2018).

Bu durum sanatçıyı ve sanatı daha aktif hale getirmiş, sosyal ve siyasi ortamlarda susmak yerine kendi fikirlerini topluma aktarma içgüdülerini harekete geçirmiştir. Birçok sanatçı baskılardan kaynaklı korkularını yenmiş özgürce sanatını ortaya koymuştur. Kimi sanatçılar devrimsel kimi sanatçılar eleştirel eserler ortaya koyarak kendilerince başkaldırı hareketinin içinde yer almışlardır. Sanatçıların devletin değil kendi savundukları görüşü eserlerine yansıtması, sanatın propaganda aracı olarak kullanımı noktasına değişime sebep olmamış yalnızca yönünü ve kaynağını değiştirmiştir (Uzun Aydın, 2016).

Şekil 9 ve Şekil 10’da da görüldüğü üzere resim ve grafik tasarım gibi iki boyutlu görsel sanatlar propaganda aracı olarak yaygın bir biçimde neredeyse tüm devletler ve kuruluşlar tarafından kullanılmıştır. Bir başka yaygın kullanım aracı ise heykel sanatıdır. Üç boyutlu anlatım teknikleriyle, insan üzerinde bıraktığı etkiyle ve mekana kattığı anlamla heykel sanatı, bir propaganda aracı olarak kullanılmak için çok uygun özelliklere sahiptir.

Şekil 11. Mussolini’nin Kesintisiz Profili, Renato Berteli, 1933
(URL-11)

Heykel kelimesinin tanımlarından biri olarak Alkar; heykelin boşlukta kütle düzenleme sanatı olduğunu belirtmiştir (Alkar, 1991). Diğer bir tanım ise heykeli estetik

yaşantı oluşturmaları amaçlanan üç boyutlu nesne, yapıt olarak nitelendirmiştir (Sözen,Tanyeli, 1996). Demirbaş'a göre ise heykel, üç boyut içinde ışığın göze yansımalarıyla beliren, değişik yönlerden ve açılardan sürprizler yaratarak sürekli yer değiştirirken değişen mesajlar ileterek devinen bir hacim mekân olgusudur (Demirbaş, 1985).

Heykel sanatı, tarih boyunca farklı amaçlara hizmet etmiş ve tarihin çoğu zaman diliminde açık veya kapalı alanlarda yer almıştır. Bir hacim-mekan sanatı olarak nitelendirdiğimiz heykel, bulunduğu alanda önemli görevler üstlenmekte ve farklı işlevler yüklenmektedir. Özellikle kentsel mekânlarda görsel duyum zenginliği oluşturma, insanları bir araya getirerek kaynaştırma, işaretleme, yönlendirme gibi işlevlerle heykel, kentsel yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır (Moughtin-Oc-Tiesdell, 1999).

İlk çağlardan itibaren toplumları etkileme yetisini fark ettiren heykel sanatı, iktidarlarca değerlendirilmiş; heykel, her dönemde çok güçlü bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. 20. yüzyılda ideolojilerin vazgeçilmez araçlardan biri olan sanat, farklı politikalar çerçevesinde halkın eğitiminde olduğu kadar, kitleleri etkileme ve iktidarın düşünce yapısına benzer düşünce kalıpları oluşturmak amacıyla da kullanılmıştır. Dönemin faşist ve diktatöryel iktidarlarının, kendilerini kitlelere kabul ettirme araçlarından biri olarak kullanılan anıtsal yapılar, taşıdıkları anlamlarla, içinde oluştukları toplumun kodlarını da barındırmışlardır. Dönemin anıt heykelleri, içinde bulunulan toplumun sosyal, kültürel, politik göstergeleri olarak çoğunlukla istenilen fikirlerin aktarılmasında birer iletişim aracı olarak varlık göstermişlerdir. Böylece heykel, egemen ideolojinin denetim ve yönlendirmesiyle etkili bir propaganda aracı haline dönüştürülmüştür. Bununla birlikte, her dönemin vazgeçilmezi olan lider heykelleri, iktidarın en etkili propaganda araçları ve gücünün en açık temsili olmuşlardır (Başaran, 2010).

Şekil 12. Fabrika İşçisi ve Çiftçi, Vera Mukhina, 1937.
(URL-12)

Bahsedilen araştırmalar ve tarihi heykeller göstermektedir ki farklı dönemlerde farklı otoritelerce kullanılan heykel sanatı, zaman zaman halkın kendisini ve kültürel birikimini; zaman zaman da otoriteyi veya yöneticiyi ön plana çıkararak propaganda üretme yoluna gitmiştir. Sanatın üretim sürecinin başlangıç aşamalarından biri olan üretim amacı noktasında bu örnekler genellikle propagandaya yönelik bir misyon yüklenmiş yalnızca bir sanat eseri olmamış aynı zamanda bir propaganda nesnesi haline gelmişlerdir. Üretim amacı aşamasında bir siyasi mesaj verme amacı gütmeyen veya farklı kaygılar güdümünde ortaya konmuş eserlere de sonraki dönemlerde toplum ve sanat çevreleri tarafından bir politik nitelik kazandırıldığı da görülmektedir.

Şekil 13. Pietro Canonica ve Giulio Mongeri tarafından tasarlanan Taksim Anıtı, 1928. (URL-13)

İktidarın gücünü sergileme amacıyla yapılan heykellerin konumlandırıldığı mekanlar haline dönüşen meydanlar da, bu bağlamda siyasi kazanım elde etmenin vazgeçilmez alanları haline getirilmiştir. Günümüzde, estetik değeri sorgulanmadan kamusal kurum çevrelerinin ve meydanların vazgeçilmez unsurları haline getirilen heykeller, ulusal mesajlarından sıyrılarak, salt imgelem üzerinden, devleti temsil eden seri üretim nesnelere dönüştürülmüş durumdadırlar (Başaran, 2010). Öyle ki bazı meydanlar ve kamusal mekanlar sadece heykelin hacimsel varlığıyla değil tüm mekanın algısal etkisi ile organize bir heykel haline gelmiştir. Dini, siyasi veya herhangi bir toplumsal ortak değere atfedilen bu organizasyonlar hem mimari açıdan hem de heykel sanatı bağlamında propagandanın ne kadar açık bir biçimde asıl amaç olduğunu da bizlere göstermektedir.

Şekil 14. St. Petersburg Meydanı (URL-14)

Şekil 15. Vatikan Meydanı (URL-15)

Heykel sanatının propaganda aracı olarak en yoğun biçimde kullanıldığı dönemlerin içinde ulus devletlerin oluşma süreçleri önemli bir yer alır. Bu dönemde kamusal düşünce çözümlemelerinin içeriğine bağlı olarak ağırlık kazanan konular ulus kavramının ve yönetimin yüceltilmesine yönelik olmuştur. 20. yüzyıl'da sanatçılar, iktidar olgusunu sorgulayan işler üreterek, sanatı bağımsızlaştırma yolları aramıştır. Farklılaşan heykel anlatımlarıyla, iktidarın temsiliyetini oluşturan meydanlar, toplumsal manipülasyon alanları olmaktan çıkartılmak istenmiş, beden ve kimlikler üzerinde denetim oluşturan her türlü iktidar olgusunu eleştiren alanlara dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla, bu süreç aynı zamanda sanatın ve sanatçının iktidar araçları karşısındaki özgürleşme mücadelesi verdiği dönemler olarak önem kazanmıştır (Başaran, 2010).

Şekil 16. Nikolai Nikitin tarafından tasarlanan ‘Anavatan Çağırıyor’ isimli heykel. Rusya,1967. (URL-16)

1.2.3.3. Propaganda ve Mimarlık

Propaganda ve mimarlık arasındaki bağlar çok fazla değişkenlik göstermekle birlikte genel olarak konunun direkt veya dolaylı ilişkiler olarak ele alındığı görülmektedir. Tarih boyunca farklı zamanlarda farklı toplumlarda görülmektedir ki mimarlık, özellikle ideolojik bir temeli ve politikası olan iktidarlar tarafından hakimiyetlerini güçlendirmek için kullanılan bir araç olarak görülmüştür. Mekan iktidarın ya da iktidarın ideolojilerini örtük bir biçimde taşıyabildiği gibi dolaysız ve gizlenmeden direkt olarak bir propaganda aracı olarak da kullanılabilir (Yeşilkaya,2003).

İdeolojinin, mimarlık ile pek çok farklı yönden ilişkilendirilebilecek bir olgu olduğu son derece açıktır. Ancak yine de mimarlık disiplininin çok ötesinde, bir toplumun hemen hemen tamamını etkileyebilen güçlü ideolojiler, sanatın her alanını kullandığı gibi, mimarlık disiplininin de siyasal erkin amaç ve çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır ve halen de kullanmaktadırlar (Göl, 2009). Bu disiplin içerisinde farklı ideolojik yaklaşımlar ve propaganda biçimleri olmuştur ve bunların bazıları daha geçerli olup, bazıları da daha çabuk silinmiştir. Fakat mimarlık disiplininin hem sanatla hem de sosyal konularla olan kritik ilişkilerinden dolayı, mimarlığın adeta hayatı şekillendirip, ona yön veren ve onu değiştirebilen bir potansiyele sahip olduğu da düşünülebilir (Velibeyoğlu, 2018).

Velibeyoğlu, bu ilişkiyi şöyle anlatmaktadır:

“Egemen ideoloji ve mimarlığın süregelen ilişkisinde fizikselleştirilen ideolojilerde yapıların mesajları daha doğrudan ilettikleri açıktır. Siyasi ideolojilere göre yapıların en belirgin işlevleri bir ideolojiyi hatırlatmak ve onu ebedi kılmaktır. İdeolojik bir kimlik oluşturma aracı olan mimarlık siyasi erke göre, tarih ve coğrafya ile kurulan duygusal ve politik bağın toplumsal hafızaya aktarımıdır. Erkin mekanizmalarının fizikselleşmesi anlamında olmanın yanı sıra sistemin sürekliliği de hedeflenmektedir. Bu düşünce mimari ürünlerin kent içindeki konumları, görsellikleri, görkemleri, plan ve cepheleri ile süslemelerindeki detaylara yüklenmiş sembolik anlamlarla can bulur (Velibeyoğlu, 2018).”

Bir toplumun mimarisi; değerlerini, yaşanmışlıklarını ve sanatını yansıtan varlıklarından birisi olarak görülmektedir. O toplumun ideolojik yapısı, sosyal düzeni veya politik durumu, ürettikleri mimari üsluba ve mekanlara bakılarak rahatlıkla anlaşılabilir. Çünkü mimari üsluplar, binalar, çevresel mekanlar ve meydanlar toplum bilimcilerin, antropologların ve tarihçilerin incelemeleri sonunda çıkarımlar yaparak devletin ve toplumun yapısını inceledikleri bir referans noktasıdır (İnceoğlu, 1996).

Mimarlık eylemi, insanlık tarihi boyunca belli başlı estetik ve geometrik algılar gözetilerek insanoğlunun barınmadan mahremiyete kadar tüm temel ve kompleks hayati aktivitelerinin geçtiği mekanları yaratma sanatıdır. Bunun yanı sıra çağımız dünyası ve yakın tarihimiz göstermiştir ki modernleşmenin de etkisiyle zamana ve mekana bağlı kavramlarda hem işlevsel hem de tanımsal değişiklikler meydana gelmiştir. En temel değişimlerden biri iletişimde gerçekleşirken farklı coğrafyaların ve farklı toplumların iletişiminin kolaylaşması bu toplumların birikimlerinin birbirine temas etmesine ve sonrasında temasında ötesine geçerek karışmasına olanak sağlamıştır. Toplumların ve

sosyal alışkanlıkların değişimine paralel olarak içinde yaşadıkları fiziksel çevre de bu temastan ve etkileşimden etkilenmiştir (Eyüce, 1996). Burada bahsedilen sosyal ve fiziksel atmosferin değişim paralelliği de göstermektedir ki toplumların içinde bulunduğu ekonomik, politik, sosyolojik, dini ve artırılabilir bir çok farklı durum, fiziksel çevreyi de fazlasıyla etkilemektedir.

Modern Dünya tarihi incelendiğinde görülmektedir ki devletler ve erk yapılanmaları fiziksel çevrenin sosyolojik atmosfer üzerinde ve toplumsal durumların fiziksel çevre üzerinde yarattığı etkiyi fark etmişlerdir. Bu etkileşimi kendilerinin ve ülkelerinin faydası için de sıklıkla kullanmışlardır. Buradan hareketle Mimarlık eyleminin de ekonomi, savuma, ticaret, eğitim ve devletin sorumlu olduğu diğer konular gibi erkin bir aracı ya da ürünü olduğu söylenebilmektedir (Aydınlı, 1996).

Göl'e göre Mimarlık, genel olarak siyasal erkin güdümünde hizmet veren bir olgudur ve politik aktivitelerin etkisi içinde gerçekleştikleri mekana göre değişebilmektedir. Dolayısıyla mimarlık, erkin egemenliğini meşrulaştırma yolunda kullandığı araçlardan biri olarak görülmektedir (Göl, 2009). Tüm bunların sonucunda ideoloji, toplum yaşamının doğal bir realiteye dönüştüğü süreç haline gelir. Tıpkı Mimar Sinan'ın Süleymaniye Camisi'nin Osmanlı 17 padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman'ın haşmetinin simgesi, St. Peter'in Vatikan'ı ve papalığın simgesini ya da Albert Speer'in eserlerinin Adolf Hitler'i ve dolayısıyla nasyonal sosyalizmin militarist ve faşist ruhunun simgelerini temsil etmesi gibi (Eyüce, 1996).

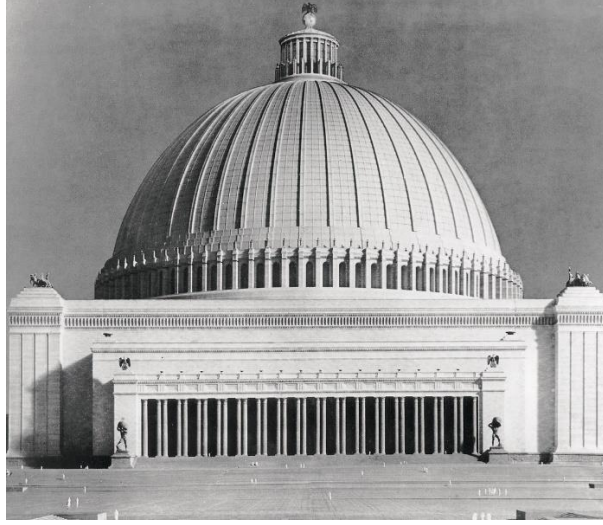

Şekil 17. Süleymaniye Camii (URL-17)

İdeoloji ve propaganda kavramlarının mimarlık ile yan yana geldiği dönemler, büyük sosyolojik, teknolojik veya ekonomik kırılmaların meydana geldiği dönemlerdir. Örneğin Endüstrileşme ve modernleşme akımları ile birlikte, toplumsal gelişim o derece hızlanmıştır ki, her an yeni bir görüş, her an yeni bir kavram ortaya atılabiliyor hale gelmiştir (Eyüce, 1996).

Mimarlık ve erk arasındaki ilişkiye dair tüm bu tartışmaların arasında iki fikir öne çıkmaktadır. Bu savların ilkinde mimarlık eyleminin erke hizmet eden onu ve düşüncesini yücelten bir araç olmasından söz edilir. Çok eleştirilen bu yaklaşıma göre mimarlık, devlete ve iktidara ait olan kamu yapılarını sembolleştirerek, siyasal erkin baskın gücünü fiziksel yapıların mimarlık yoluyla araçsallaştırılarak kullanımı felsefesi üzerine temellendirilmiştir. Ön plana çıkan düşüncelerin ikincisinde ise fiziksel çevre ve mekanın erk tarafından kullanılması pozitif bir durum olarak görülür. Dolayısıyla ikinci görüşte mimarlığın bir araç değil başlı başına politika nesnesi olmasından ileri gelen bir övgüden söz edilebilmektedir (Gurallar, 2011). Taban tabana zıt olan bu görüşlerin savunucuları birbirlerine karşı kendi savlarını öne sürse de temellendirildikleri nokta aynıdır; mekanın bir propaganda ve politika öznesi olarak kabul edilmesi.

Tarih boyunca mimarlar siyasal erke hizmet etmek veya yakın durmak durumunda kalmışlardır. Muhalif, aykırı veya marjinal tutumlar sergileyen mimarlar erk eliyle yapısal çevrede iş yapamaz hale getirilmiş veya itibarsızlaştırılarak el çektirilmiştir. Dolayısıyla toplumun içinde yaşadığı kamusal ve özel mekanlar ne kadar mimarlar tarafından tasarlanmış olsalar da aslında erkin ideolojisi doğrultusunda şekillendirilmiştir. Diğer bir deyişle bu gibi atmosferlerde mimarın kararlarının arkasında tasarım kabiliyeti ve aldığı mimarlık eğitiminin izlerinden daha çok hizmet ettiği yönetimin düşünceleri yatmaktadır. Özel teşebbüsleriyle mimarlık yapan tasarımcılar da bu durumdan nasibini almıştır. Piyasada var olma kaygısı ve iş yapabilme yetkinliklerinin ellerinden alınması korkusuyla mimarlar, ürünlerini satabilmek için muhalif denebilecek politik hareketlere katılmamışlardır (Harvey, 2006).

Şekil 18. Albert Speer'in tasarladığı Volshalle binası. (URL-18)

Mimarların hizmet ettiği güç veya idare dönem dönem değişiklik gösterse de mimarlık eylemi ve bu eylemin sonuç ürünleri her zaman bir propaganda aracı potansiyeline sahip olmuşlardır. Ülkelerin tanıtım katalogları, fuarlar, reklam çalışmaları ve uluslararası medya operasyonları, mimarlık bilgi alanını ve pratikteki sonuçlarını bir propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde gelişen örtülü propaganda yöntemleri bağlamında mimarlık basılı yayın organlarında kendine daha çok yer bulmaya başlamıştır(Eyüce, 1996).

Çalışmanın ‘‘Bir İkna ve Örgütlenme Aracı Olarak Propaganda’’ başlıklı bölümünde bahsedilen George Creet ‘in ürettiği ‘‘Kağıttan Mermiler’’ terimi propagandanın uluslararası medya çalışmaları yoluyla yapılması için oldukça açıklayıcı bir tanımlamadır. Bu kağıttan mermi niteliğindeki basın organları kültürü, tarihi, edebiyatı, turizmi ve mimarlığı her zaman kendi ideolojileri doğrultusunda yaptıkları propaganda çalışmalarında kullanmışlardır.

Romalı yöneticiler muhalif vatandaşlarını ekmek ve sirklerle bastırıldığından beri sanat, tatminsizliği yatıştırmak ve halkları kirli şimdiki zamanın ötesine bakmaya teşvik etmek için birçok erk tarafından kullanılmıştır. Bu bağlamda devlet destekli ulusal mimari, fiziksel olarak toplumla en etkileşimli ve sanatın kamu tarafından en çok finanse edileni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekan üretimi ve iktidar arasındaki ilişki, ikna ve manipülasyona yani propaganda yapımcılarına katkıda bulunmaktadır. Bir hükümetin politikaları, değerleri ve ideolojisi, her şeye gücü yeten devletin sürekli bir hatırlatıcısı

olarak duran mimari ortam aracılığıyla sosyal hayata yansıtılır. Genellikle eğitim, propaganda ve bilgi kontrolü yoluyla elde edilen sosyal kontrol, mimarinin kullanımı ile çok daha sağlam hale gelmektedir. Bu bağlamda Mimarlık, öncül ancak çoğu zaman küçümsenmiş, güçlü propaganda potansiyeline sahip bir siyasi iletişim aracıdır (Pick,1988).

Şekil 19. Şeytanın Mimarı filminde mimar Albert Speer ve Hitler.
(URL-24)

Propaganda, ikna teorisi ve pratiği üzerine yapılan çalışmalarda en sorunlu kelime olarak tanımlanabilmektedir. Çünkü propaganda tanımlamalarının incelendiği bölümde de aktarıldığı üzere; propagandanın tanımları, yaratıcılarının politikaları kadar çeşitlidir. Bu nedenle propaganda kavramı kavramı tam olarak anlaşılamamış ve genel olarak savaş zamanlarında ilk kurbanının “gerçek” olduğu düşünülen, kötü niyet ve tam bir yalan olarak algılanıyordu. Adolf Hitler, “Kavgam” adlı eserinde "yalan ne kadar büyükse inanılma şansı da o kadar artar" yazarken propagandaya bakış açısını bu bağlamda açıklamaktadır. Ancak propagandanın objektif bir eylem olduğunu savunan yazarlar da bulunmaktadır. Bir propaganda tarihçisi olan Selucky, bu bağlamda fikrini "propaganda etik açıdan tarafsızdır" cümlesiyle belirtmektedir (Selucky,1982). Bu farklı düşüncelerin yanı sıra propagandanın maksatlı yalan üretimi veya objektif bir haberleşme şekli olmasından bağımsız olarak tüm propaganda türleri bir iletişim sistematığı ile oluşturulmaktadır.

Temel iletişim modellerinde olduğu gibi propaganda da dört bileşen gerektirmektedir. Bir mesaj üreticisi, bir hedef alıcı, bir ortam ve bir mesaj. Otomobiller, giysiler, ideoloji ve mimari dahil olmak üzere tüm üretilen nesnelerin tanıtımı bu dört bileşeni içerir ve bu nedenle planlı bir üretim sonucunda ortaya çıkan her olgu iletişim potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda mesajın tasarımcısı, propaganda üreticisidir; mesajın alıcısı tüketici yani toplumdur. Mimarın veya sanatın bir propaganda aracı olarak kullanılması çerçevesinde incelendiğinde; imar politikalarını ve hakim mimari üslubu tasarlayan kitle, mesaj üreticisi; ortaya çıkan mimari, mesaj aracı; mimarın toplumda hissettirmesi planlanan ideoloji, mesaj ve tüm bunlardan habersiz üretilen mekanı deneyimleyen halk, mesajın hedefi konumundadır (Trilling,1983).

Mimarlık ve Yorum isimli kitabında Juan Bonta, "Tasarımcılar konuşmacıdır, binalar söyledikleri sözler ve kullanıcılar da dinleyicidir." der. Bonta, bu cümle ile mimarlığın sosyal iletişim bağlamındaki rolünü açıklamaktadır. Bonta'ya göre mimari, dil bilimsel olmayan sözdizimlerini veya sözcükleri kullanmayan ancak en az bir konuşma dili kadar ortak bir yorumlama ortamına olanak tanıyan bir ortamdır. Bu bağlamda sözlerle ortaya konmayan bir mesaj sistemi birçok değişkene tabidir ve bu nedenle daha öznedir. Hem sözlü hem de sözlü olmayan medya unsurlarını ele alacak olursak, tasarımcılarının ve yazarlarının ideolojilerinin ve savundukları hakim fikrin anlaşıldığını söylemek mümkündür ancak sözel anlatım kullanmayan bir ortamda ortak bir fikir birliğine ulaşmak, her zaman olmasa da diğer disiplinlere göre çok daha zordur (Bonta,1979).

Özetle Bonta'ya göre mimarın politik ve estetik bağlamlardaki potansiyel gücü, en az sanat dalları kadar yüksektir ve kullanılmaktadır. Bunun bir sebebi hiçbir sanat eserinin, bilinçli veya bilinçsiz olarak, yaratıcılarının ideolojik değerleri, yaşam şartları ve hizmet ettiği politikalar gibi etkenlerden ayrılamaz oluşudur. Ancak mimarın propaganda olarak kullanılması için iki koşulun karşılanması gerekmektedir. Birincisi, mimarın niyeti, yönetim ideolojisinin hedefleriyle uyumlu olmalıdır. İkincisi, anlamın alınabileceği ve bozulmanın en aza indirilebileceği, karşılıklı olarak anlaşılan bir mimari dil kullanılması gerekmektedir. Bu koşullar, elbette, farklı siyasi ve kültürel sistemlerin özelliklerine tabidir ve bu nedenle genel olarak uygulanması kültürden kültüre, içinde bulunulan zamandan zamana farklı zorluklar içermektedir. Bununla birlikte, çoğu durumda, kültürel üretimler, -özellikle de mimari- siyasetin hizmetinde kullanıldıklarında, hem ideoloji hem de propaganda özelliklerini sergileyen bir melez oluşturabilir. Mimari bu bağlamda, iktidarı meşrulaştırmak için tasarlanmış kontrollü ritüellerde daha fazla halk katılımını teşvik

edebilir veya o partinin mücadelesinin bir sembolü haline gelebilir. Bununla birlikte, mimari propagandanın tanımlanmasında esas olan, mimarın hükümetin belirtilen ideolojik hedefleriyle bilinçli ittifakıdır (Bonta,1979). Bu bağlamda iç içe geçmiş olan dünya ve mimarlık tarihi birlikte incelendiğinde Nazi diktatoryasının mimariyi bir propaganda aracı olarak kullanışı öne çıkan örnekler arasındadır. Mutlak hükümet yönetimlerinde toplumun kontrolü, ideolojinin desteklenmesi yoluyla iktidarı meşrulaştırma dünyasında genellikle bir dereceye kadar sanatın kontrolü, manipülasyonu ya da etkilenmesi yolundan geçmektedir. Devletin sanat üzerine bu bağlamda yaptığı düzenlemelerinin en uç örneklerinden birisi de Nazi Almanyasıdır.

İkinci Dünya Savaşı esnasında Fransa'nın teslim olmasının ardından yaptığı zafer konuşmasında Hitler, "Savaşı kazanacağız, ancak binalarımızla zaferimizi garantiye alacağız" demiştir (Hinz,1979). Güçlü bir propaganda aracı olarak mimarinin kullanılması, hüküm sürdüğü dönemde tüm sanat dallarıyla ilgilenen ve her birini politikaları için kullanan Hitler tarafından bu cümle ile vurgulanmıştır. Nazi Almanyası'nda ideolojik ve propagandaya yönelik kararlarla zenginleştirilmiş mimari, tarihte eşi benzeri görülmemiş etki ve güç seviyelerinde yükselmiştir. Naziler, mimarlığın hem sanat hem de siyaset için gerekli olduğu konusunda hemfikir bir yönetim kadrosu kurmuşlardır. Bu kadrolar tüm propaganda kampanyalarında mimariye ciddiyeti ve uygulamasının toplamı bakımından eşi benzeri olmayan bir güç ve önem atfetmişlerdir. Naziler, mimariyi sosyal ve kültürel organizasyonlarına, propaganda çabalarına ve politik politikalarına dahil ederek onu bir fetih aracı ve siyasi muhalefetin boyun eğdirilmesinde bir araç haline getirmişlerdir (Narver,1990).

Nazi yönetimleri tarafından oluşturulan inşa programlarının çoğu, Hitler'in kişisel ve ömür boyu süren mimari tutkusuyla beslenmiştir. Hitler, mimariyi bir toplumsal sanat ve sosyal kontrolün bir aracı olarak görmekteydi. Bu kişisel bilinçle birleşen ekonomik gücün sonucunda ortaya çıkan mimari ile inşa edilen büyük yapılar hayranlık ve saygı uyandırması ve izleyicilerinde uygun itaatkar davranışı geliştirmesi için tasarlanmıştır. Buna ek olarak, Hitler mimari başarısının iki faktöre, boyuta ve kalıcılığa bağlı olduğuna inanıyordu. Bu düşüncenin sonucunda ortaya çıkan ve devlet tarafından finanse edilen zafer anıtları sayesinde askeri kazanımlar, Hitler'e göre mimari başarı ile birleşerek ikiye katlanacaktı (Narver,1990).

Şekil 20. Spor Gençliği Nazi Parti Kongresi, Almanya, Nürnberg, 1938.
(URL-25)

Mimarinin toplum üzerinde etkisinin farkında olan Hitler, anıtların ve anıtsal nitelik taşıyan yapıların boyutları konusuna takıntı derecesinde önem vermiştir. Ona göre, yapı ne kadar büyükse, o kadar ihtişamlı ve ilham verici olmaktaydı. Antik dünyanın yedi harikasını mimari rehberler ve örnekler olarak sık sık kullandı. Hitler, bu dünya mirası yapıların hepsinin harikalar olmasının nedeninin aşırı büyüklüklerinden kaynaklandığına inanmaktaydı. 1939'un başlarında, inşaat işçilerine yaptığı bir konuşmada Hitler boyut konusuna verdiği önemi şu cümlelerle açıklamıştır:

“ Neden her zaman en büyüğünü inşa etmek istiyoruz? Bunu her bir Alman'a özsaygısını geri getirmek için yapıyoruz. Gördüğüm her Alman'a binalarımızı gören her Alman'a mimarinin vasıtası ile şunu söylemeye çalışıyorum: Biz aşağı değiliz, tam tersine, her milletin eşiti ve üstünüyüz.” (Speer,1970)

Hitlerin bu açıklamasında da görüldüğü üzere inşa edilen binalar için sadece inşai olarak değil toplumun bilinç altına edeceği etki bağlamında da planlamalar yapılmaktaydı. Mimarlığın bir propaganda aracı olarak kullanılmasının en somut örneklerinden biri olan Nazi mimarisi, Hitler'in mimariye atfettiği görevden beslenerek bu örnek konuşmada görülen alt mesajlarla kendi içinde başarılı bir şekilde uygulanmıştır.

Nazilerin mimariyi bir propaganda aracı olarak kullanması üç gerekliliğe dayanmaktadır. Birincisi mimarinin dili; stil, malzeme, yapım teknikleri, konum, sembolik uygulamalar ve tören eşliğinde açıkça okunabilmelidir. İkincisi, bu dil ve mesajı, amaçlanan biçim ve anlamıyla alınabilir ve anlaşılabilir olmalıdır. Üçüncüsü, bu mimarinin, insanları mimar veya hükümete faydalı bir şekilde fikirlerini veya

davranışlarını değiştirmeye ikna etmek veya başka şekilde zorlamak için manipüle edilebilecek ikna edici bir iletişim gücü olmalıdır (Narver,1990). Qualter'in propaganda tanımıyla tamamen örtüşen mimari propaganda kılavuzu niteliğindeki bu üç madde, Nazi yönetiminin mimariyi ne kadar planlı ve tutarlı bir biçimde amaca yönelik olarak propagandalarında kullandığının da göstergesi niteliğindedir.

Hitler ve ekibi, mimarlığın ikna edici iletişimsel gücüne ve Ulusal Sosyalizmin temel ideolojisinin bir belge gibi yapılarında okunabileceğine sıkı sıkıya inanmaktaydı. Hitler'in mimari hakkındaki düşüncelerini rehber edinen birçok Nazi mimarı, onun mimari vizyonuna olan inancını ifade etmişlerdir. Mimar Rudolf Walters, bir kitabında "Binalarımız kendilerini ve yaşlarını taşa belgeliyor." derken bir diğer Nazi mimarı,, Rolf Badenhause, mimarının taştaki ideoloji olduğunu düşündüğünü belirtmektedir (Taylor,1974). Nazilerin binaların kendi oluşturdukları etkinin yanı sıra gamalı haç, kartallar, meşe yaprakları ve Hitler'in konuşmalarındaki sloganlar gibi diğer sembolik uygulamaları kullanmaları mimari iletişimin en bariz biçimlerindendir. Bunların birçoğu, yeni Nazi anlamları propaganda yoluyla temsil edilirken, gelenekle de bir ilişki sağlamışlardır.

Nazi mimarisi bu nedenle dikkatlice tasarlanmış bir mimari propagandanın sonucu olarak düşünülebilir. Başlangıçta, siyasi meşruiyet arayışı olan bu yönetim bilinçli olarak mimari tasarım ve inşaat yoluyla topluma ulaşmaya çalışmıştır. Savaş, böyle bir sürecin devamı için gerekli bir ulusal güvenliğin tesisini engellemiş olsa da daha sonraki dönemde bariz propaganda kampanyalarının terk edilmesine karar verilmiştir. Nazi değerleriyle eğitilen ve kalıcı Nazi mimarisiyle güçlendirilen kendi kendini düzenleyen ve kendini destekleyen bir kültür oluşturulmaya bu kültürü bilinç altında özümseyen bir toplum inşa edilmeye çalışılmıştır. Özenle tasarlanmış ideolojik ve sembolik mimari ortam yoluyla üretilen topluluk duygusu, on iki yılda Alman halkının en azından bir bölümünü birleştirmede ve daha pek çoğunu militarize etmekte başarılı olmuştur. Helmut Lehmann-Haupt' a göre Nazi diktatörlüğünde mimarisinin işlevi, bireyin totaliter topluma tamamen dahil edilmesi ve toplumla birlikte bireyin yükselişine hizmet etmektir (Lehmann-Haupt,1954). Bu bağlamda Nazi Almanyası ve döneminin mimari politikaları, tüm sanatlarla birlikte mimarlığın bir propaganda aracı olarak kullanımına ve bu propaganda sonucunda toplumun nasıl şekillendirildiğine somut bir örnek niteliğindedir.

Mimarlık, mekan üretiminden kaynaklanan deneyimleme imkanının yanı sıra görüntüleştirme bakımından da propaganda üreticileri için kullanışlı bir araçtır. Çalışmanın

“Propaganda ve Medya” başlıklı bölümünde de bahsedildiği üzere bir ideolojinin toplum tarafından benimsenmesi ve yürütülen propagandaların başarıya ulaşması için hedef kitlenin bir görüntüye ve simgeye ihtiyacı vardır. Mimarlık pratiği, mekan üretimi ile hem propaganda üreticisinin hem de hedef kitlenin görüntüleme ve görsel deneyimleme ihtiyaçlarını karşılarken; mimarlık bilgi alanı da simgeleştirme bağlamında oldukça işlevsel bir görev üstlenmektedir. Mekanı direkt olarak görmek veya deneyimlemek yerine metinler ve fotoğraflar üzerinden anlatarak da propaganda üretilebilmektedir(Türkan-Okumuş,2017).

Çalışma kapsamında incelenecek olan La Turquie Kemaliste Dergisi ve aynı dönemde basılan diğer mimarlık dergileri de hem halka hem de yabancı devletlere “Yeni Türkiye”yi anlatırken mimarlık pratiğinin ve bilgi alanının propaganda için oldukça elverişli olan bu niteliklerinden faydalanmıştır.

1.2.4. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda Araçları

Mustafa Kemal Atatürk’e göre ortak düşmana karşı savaşmak için alınan kesin kararı uygulamadan önce hazırlamak ve tamamlamak zorunda olunan üç vasıta bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi doğrudan doğruya milletin kendisi ve ikna edilmesidir. İkinci vasıta ekonomik potansiyeli harekete geçirmek üçüncüsü ise ordudur (İlhan,1987).

Milli mücadele yıllarında edinilen bu düstur, savaş yıllarında başarıyla uygulanmış takip eden zaman dilimlerinde de farklı kararların halka anlatılması ve destek alınması amacıyla yine kullanılmıştır. Ekonomik politikalar, köklü değişiklikler, eğitim anlayışındaki reformlar ve günlük hayatı etkileyen diğer değişiklikleri kapsayan kararların uygulanabilirliği ve kalıcı olması bu düsturda sözü edilen halkın ikna edilmesi noktasına dayanmaktadır. Bazı kararların uygulanmasındaki zorlukların çoğunun temelinde halkın ikna edilememesi veya tam olarak topluma anlatılamaması yatmaktadır.

Tanzimat Fermanı ile başlayan modernleşme çabalarında kısmen başarılı olursa da sadece görünürde kalarak halkın belli kesimlerinde ancak içselleştirilebilmiştir. Türkiye coğrafyasında modernleşme hareketi için kırılma noktası cumhuriyeti devletinin kurulması olmuştur. Bunun temel nedeni ise Osmanlı modernleşmesinde görülmeyen planlı propaganda ve ideolojik altyapı gibi hazırlıklardır. Atatürk’ün sözünü ettiği savaş hazırlıklarının da içinde bulunan ikna ve toplumsal anlatım, sadece harp için değil devletlerin ülke için aldığı tüm kararlarda özenle gerçekleştirilmelidir. Osmanlı’ya oranla

daha başarılı olduğu belirtilen cumhuriyet modernleşmesinin altında da bu yatmaktadır (Çetin,2005).

Biraz daha açmak gerekirse harp öncesi tamamlanması gereken hazırlık olarak belirtilen üç vasıtanın ikisi yanı toplumsal ikna ve ekonomik yeterlilik her alanda yapılacak reformlar için ortak bir gerekliliktir. Son vasıta olan ordu ise insan kaynağı gücü olarak ele alındığında yine tüm alanlarda ihtiyaç duyulan bir vasıta. Bu insan kaynağı gücü; ekonomik reformlar için yeterliliği olan iktisatçılar, eğitim reformları için donanımlı öğretmenler ve akademisyenler, sosyal reformlar için uzman toplum bilimcileri, toplumsal örgütlenme için nitelikli bir medya ve mekânsal ya da kentsel reformlar için de yetkin mimarlar ve şehir plancıları olarak sıralanabilir. Sıralanan meslek kollarının temel ortak özelliği ise erke tabi olmaları ve erkin aldığı kararların topluma yansıtılmasında çok kilit bir rol oynamalarıdır.

1.2.4.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda ve Medya

The New York Times gazetesi yazarı Ernest Marshall’ın Ankara’ya gezisi sonrası yayımladığı bir yazısında Ankara’yı bir rüyanın gerçekleşmesi olarak ifade etmiş yazısında şu ifadeler yer vermiştir(Şimşir,2006):

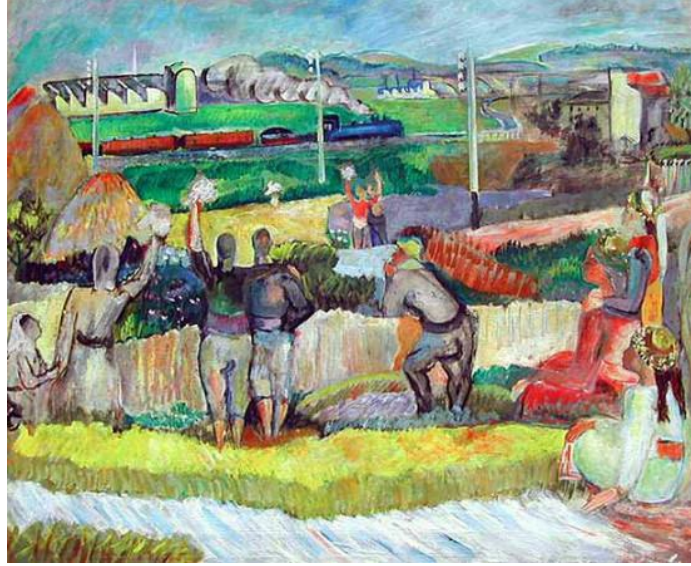
“...ben buraya gelmeden önce Amiral Bristol Ankara’yı, Amerika’nın batıya yayılması sırasında birden yükseliveren kentlere benzetmişti. Ankara, bundan da ötedir. Tuğla ve harçlar arasında bir rüyanın simgesidir Ankara. Bu rüyanın gerçekleşmesi, bütün ulusun değiştirilmesi anlamına gelecektir.”

Cumhuriyetin ilanından sonra ‘rüya’nın gerçeğe dönüşmesi amacıyla yeni kurulan yapılanmada oluşturulacak yeni ulusun kurgulanmasında modernizm de önemli bir kavram olarak ön plana çıkmıştır. Özellikle 1930lu yıllarda basın, mimari, gündelik hayat ve bunlarla beraber değişen alışkanlıklar vasıtasıyla modernizmin yayılmaya çalışıldığı rahatlıkla gözlenebilmektedir. Başlatılan modernleşme çalışmaları mekan, medya, müfredat ve sosyal etkinlikler gibi destekleyici araçlarla desteklenmiştir. Bu çalışmalar kapsamında öncelikle şehir düzenleri, mimari dil bağlamında modernleşme ve bu fiziksel çevrede gerçekleşecek gündelik hayat hedef alınmaktadır. Yani dönem iktidarı daha önce de bahsedildiği üzere modernleşme ülküsü doğrultusunda birçok disiplini araç olarak kullanmış mimarlık, medya ve toplum bilimleri bunların başında gelmiştir.

Devlet politikalarını analiz eden, destekleyen ve yürütülen çalışmaları halka anlatma görevi edinen medya kuruluşları propaganda niteliğinde metinler üretmiş ve bunları yayımlamışlardır. Bu yazılardan bazıları binalar ve oluşturulan fiziksel çevre üzerinden kurgulanmış; modernleşme çalışmalarının nasıl vücuda büründüğünden övgüyle bahsedilmiştir.

1.2.4.2. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda ve Sanat

Sanat ile iktidarın ilişkisi sistemden sisteme farklılık gösterse de sanat-erk ilişkisi her türlü siyasal biçimde kendine yer bulan bir olgudur. Çünkü sanatın insanla ve toplumla ilgili olması sosyal politikalarda kullanılmasının önünü açmaktadır. Sanat olgusunun bir propaganda aracı olarak kullanılmasının sebepleri; milli bir kimlik yaratımında olmazsa olmaz oluşu, uluslararası bağlamda gelişmişliği temsil etmesi, önemli bir iletişim ve öğreti aracı olarak kullanılması, toplumun sınıfsal şartlarını mümkün olduğunca ortadan kaldıracı olması ve kitlesel değer sistemleri içinde değişimleri hızlandırabilme kabiliyetinin olması olarak sıralanabilir (Ulusoy,2005).

Şekil 21. İlk Geçen Treni Seyreden Köylüler, Bedri Rahmi Eyüboğlu, 1935. (URL-19)

Politik ve idari anlamda gücü elinde bulunduranların sanat politikaları bağlamında yaptıkları değerlendirmelerin sebepleri değişkenlik gösterse de temelinde sanatın bireyle

kurulan iletişimde üstlendiği görev bulunmaktadır. Bu nedenle sanat, devletin propaganda araçları arasında vazgeçilmez bir konumdadır.

Türkiye coğrafyasında II. Meşrutiyet dönemiyle başlayan özellikle Ziya Gökalp'in katkılarıyla gelişmeye başlayan sanat temelli propaganda çalışmaları gelişerek devam etmiştir. Atatürk, sanat ve kültür olgularının toplumla kurdukları bağın önemini "Medeniyeti kültürden ve sanatsal mirasından ayırmak çok güçtür ve lüzumsuzdur." cümlesi ile belirtmiş ve kültürü şu şekilde tanımlamıştır:

"Bir insan cemiyeti; devlet hayatında, fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda, iktisadi hayatta yani ziraatta, sanatta, ticaretle, kara, deniz ve havaya ait ulaşım işlerinde yapabildiği şeylerin bileşkesidir." (İnan,1971)

Bu açıklamasından da anlaşıldığı üzere Atatürk, kültür ve sanat kavramlarını bir toplumun medenilik ölçütünde kriter olarak kabul etmiş ve siyasi hayatı boyunca en az diğer kriterler kadar sanatsal çalışmalara ehemmiyet vermiştir. Cumhuriyetin ilanı ve sonrasında yürütülen tüm çalışmalar da bize göstermektedir ki hem ulusal hem de uluslararası platformlarda sanat, hem devlet hem de toplum için önemli bir olgu haline gelmiş ve bir propaganda aracı olarak sıklıkla kullanılmıştır. Çünkü sanat açık bir karşılaşma, yüzleşme ve rekabet alanıdır (Çetintürk,2020).

Şekil 22. Okula Kayıt, Şeref Akdik, 1935. (URL-20)

Geçmişten gelen kültürel mirasa bakıldığında sanat; tüm gündelik yaşamla, manevi geleneklerle ve maddi işleyişle iç içe geçmiş durumdadır. Bu iç içe olma hali günümüze kadar olan süreçte daha da gelişmiş ve sanat hayatın her alanında bir element gibi olmazsa olmaz yapıtaşı haline gelmiştir.

Erken dönem Türkiye Cumhuriyeti özelinde incelendiğinde ülkede yaşanan siyasi-ekonomik krizler ve savaştan çıkmış olmanın verdiği toplumsal yorgunluk ile sanat politikalarının ilk yıllarda tam olarak gelişmediği görülmektedir. Bunun yanı sıra 1930'lu yıllara kadar yaşanan siyasi karmaşanın ve politik arayışların beraberinde gelen güvensizlik ortamı, Türkiye'de kültür-sanat politikalarının oluşturulup gündelik hayata yansıtılmasını geciktirmiştir. 1931 yılı sonrasında başlayan politik ve toplumsal istikrar sayesinde yöneticiler, resmi, tutarlı ve gerçekçi bir kültür-sanat politikası oluşturup uygulamışlardır (Dost,2007).

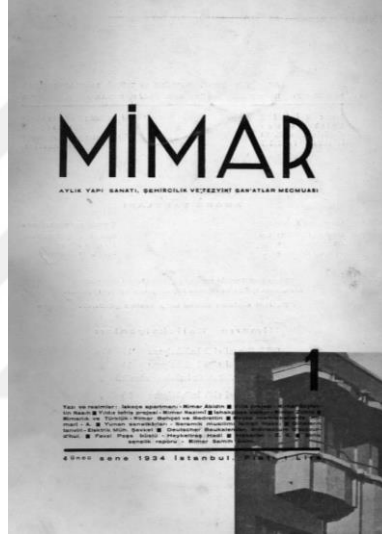
Erken Cumhuriyet Dönemi kültür-sanat politikaları incelendiğinde modernleşme amacıyla yürütülen çalışmalar Meşrutiyet dönemindeki benzerlerinin aksine kitlelere değil bireylere yönelik bir modernleşme gayesi taşımaktadır. Toplumu tüm kesimlerini birlikte modernleştirmenin başarısız olacağını düşünen yöneticiler bireyden başlayarak özelden genele ilerleyen bir modernleşme çalışması kurgulamışlardır. Bu modernleşme politikaları milli kimlik ve ulus devlet kavramları ile çevrelenmiş ve bir Türk modernleşmesi ortaya çıkmıştır. Türk Modernleşmesi politikalarına sanat alanında verilebilecek reform örneklerinden biri de Halkevleri'nin açılmasıdır. Sadece entelektüel kesimin değil merkeze en uzak köylerin bile modernleşmesi amacına hizmet eden çalışmalar Halkevleri gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştır. Halkevlerinde verilen fenni derslerin yanı sıra sanatsal olarak da çok kapsamlı bir 'modern' öğreti ortaya konmuştur. Bu sanat öğretisi doğal olarak iktidarın makul gördüğü çerçevede verilmiş ve yeniden tanımlanan Türk toplumunun sanat anlayışı da bu çerçevede şekillendirilmeye çalışılmıştır. Doğal olarak ortaya çıkan sanat eserlerinin Anadolu topraklarından çıkmış olmasıyla milli; modern bir öğretille biçimlendirilmiş olmasıyla da uluslararası niteliği bulunmaktadır. Bu politikalar resmi ideolojiye yakın eserler veren ve bu yönde çalışmalar yürüten sanatçıların ön plana çıkmasına da sebep olmuştur (Dost,2007)

Dost, dönem sanat politikalarını ve ortaya çıkan eserlerin ideolojiyle bağıını şöyle açıklamaktadır:

"Milli olanı simgeleyen ve Anadolu'yu ortaya koyan sanat eserleri, bu dönemin basat çalışmalarını oluşturmaktadır. Sanatın modernleştirilmesi ve Cumhuriyet devrimlerine uygun bir sanatın yaratılması amacıyla sanat akademileri ve enstitüleri açılması, devlet konservatuarlarının oluşturulması, sanat eğitimi için Avrupa'ya her yıl birçok öğrencinin gönderilmesi ve Avrupa'dan da eğitim vermesi için birçok sanatçının

getirilmesi faaliyetlerin yanı sıra, hem yetişkinlere hem de gençlere yönelik olarak Halkevlerinin kurulması gerçekleşmiştir. Milli ve modern bir kültürün ve sanatın kurulmasına ve benimsetilmesine yönelik bir girişim olan halkevleri, kısa sürede Anadolu'nun dört bir yanına yayılarak erken Cumhuriyet döneminin kültür ve sanat hayatını belirleyen önemli bir kurum niteliğine ulaşmıştır. Tek Parti dönemi içerisinde var olan Halkevleri, Cumhuriyet'in dolayısıyla da CHP'nin ideolojik bir aracı konumundadır.” (Dost,2007)

1.2.4.3. Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Propaganda ve Mimarlık

Şekil 23. Mimar (Arkitekt) Dergisi, 11. Sayısının Kapağı (URL-21)

Cumhuriyetin ilk yıllarını kapsayan dönemde tüm modern dünya devletlerinde olduğu gibi Türkiye’de de mimariyi konu alan mimarlık metinleri, mimarlık tarihi, yapı üretim teknikleri, mimarideki güncel konular ve ulusal mimarlığın planlanması gibi konularda kaleme alınmaktaydı. Bu konuların yanı sıra mimarlık metinleri, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yeni kurulan bir yapı olmasının ve geçmişten farklı bir düzen kurma iddiasının da etkisiyle başka hedeflerde de yazılmaktaydı. Kentsel mekanın oluşturulmak istenen toplum yapısına etkileri, kamusal alanların ve binaların devletin ideolojisini yansıtmadaki rolü ve mimari eserlerin bir fiziki mevcudiyetin yanı sıra mesaj taşıyan birer abide oluşu bu propaganda metinlerin konularından olarak sayılabilmektedir (Aydınlı,1996).

1931’de Mimar adıyla yayına başlayan ancak üç yıl sonra aldığı adla anılan Arkitekt dergisi, yeni kurulan devletin mimarlık yazımına öncülük eden medya organlarından. Arkitekt’in erken cumhuriyet döneminde altın çağını yaşayan mimarlık mesleğinin temsilcisi olarak oldukça imtiyazlı bir konumda, dönem iktidarı tarafından sahiplenilerek genç Türkiye mimarlığını ve modernist bakış açısını Anadolu’ya yaygınlaştırmak anlamında önemli bir görev üstlendiği bilinmektedir. Abidin Mortaş ve Zeki Sayar tarafından yayımlanan Arkitekt, zaman zaman milliyetçi bir ton taşısa da temelde modernleşmenin hatırı sayılır bir aracı olarak, 1930’lar boyunca, dönemin mimarlık kültürünün oluşmasında kuşkusuz çok önemli bir rol üstlenmiştir. Başta Seyfi Arkan olmak üzere ülkenin genç modernist mimarlarının üretimlerini topluma tanıtmış ve az sayıdaki mimar arasındaki iletişimi sağlamıştır (Bükülmez,2000).

Şekil 24. Yapı Dergisi, 14. Sayısının Kapağı (Taha Toros Arşivi)

Dönem mimarlık yazımının en önemli basın organlarından birisi de Yapı Dergisi’dir. İkinci Dünya Savaşı’nın son yıllarında Yapı’yı çıkaranlarla büyük ölçüde çakışır görünen bir ekip, Ankara’da Türkiye Yüksek Mimarlar Birliği’nin kurumsal yayın organı olarak Mimarlık dergisini ortaya çıkarırlar. Derginin başlangıçtaki sorumlusu Nizamettin Doğu olarak görülür. Bu dönemde serbest çalışma şansı azalan birçok mimarın Ankara’ya taşınarak memuriyet kadrolarını tercih ettiği bilinmektedir. Mimarlık daha sonra Talat

Özışık yönetiminde format küçültür ve oldukça istikrarlı bir yayın dönemi geçirir(Bükülmez,2000).

1931 yılında, Mimar dergisinde İdeoloji üstbaşlığı ile 'Bugünkü Mimari Telakkiler(akımlar)' başlığı altında yer alan imzasız bir yazıda mimarlık tanımlamalarına yer verilmekte ve mimarinin öğeleri açığa çıkarılmaya çalışılmaktadır:

"Bugün, yaşadığımız devrin, kati ve sarıh (sade) ifadesi olan yeni bir mimariye doğru gidiyoruz.(...) Mimari, hayat sahasındaki devamlı tekamulatin neticesidir. Bir mimari eser sadece içinde yaşanan bina değil geçmişin, şimdinin ve yarının planlanmasının vücut bulmuş bir nüshasıdır."

1931 yılında Arkitekt Dergisi'nde 'Binanın İçinde Mimar' adıyla yayımlanan makalede Cumhuriyet Devrimi ile birlikte toplumsal yapıda başlayan köktenci değişimler göz önüne alınarak konut tanımlamasına gidilmekte, "içtimai (sosyal) hayatımızda yol gösteren bir mütefekkir (düşünce adamı)" olarak mimarı tanımlamaktadır. O günün toplumsal yapısında tamamıyla olmayan ve halkın çok az bir kısmının aşına olduğu bir toplumsal yaşam profili çizmekte ve konut içindeki her birimi ederek 'yeni' bir hayat standardı sunmaktadır. Yeni bir ülke, yeni bir kamusal düzen ve yeni bir toplum yaratma kaygısı güden Erken Cumhuriyet Dönemi Hükümetleri gibi dönemin mimarlık yazarları da mimarlık tanımını ve mimarın görev çerçevesini bu 'yeniler' kümesine adapte etmeyi hatta yeniden yaratmayı amaçlamaktadır (Bükülmez, 2000).

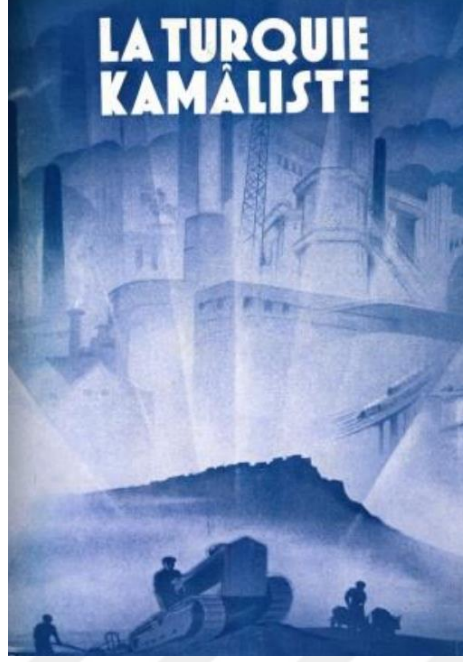

Şekil 25. Mimarlık Dergisi, 2. Sayısının kapağı (URL-22)

Erken cumhuriyet döneminde basılmış dergilerden mimarlık ve propaganda bağlamında inceleyeceğimiz son dergi, aynı zamanda çalışmamıza da konu olan La Turquie Kemaliste Dergisi'dir. Vedat Nedim Tör 'ün Kemalizmin Dramı adlı kitabında aktardığına göre Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün "benim siyasi itibarımı artıran eser" diye nitelediği La Turquie Kemaliste dergisi, Vedat Nedim'in ve ilk etapta Burhan Belge, Server İskit, Nazlı Tektaş, Reşat Nuri ve Fotoğrafçı Othmar Pferschy'den oluşan bir ekibin girişimiyle 1934 yılında yayıma başlamıştır. 1948 yılına kadar toplam 49 sayıya ulaşan dergi, bu süre zarfında gündemdeki değişikliklerden, Umum Müdürü değişiklikleri gibi olumsuzluklardan etkilenecek dönem dönem basıma ara vermiştir (Türkan-Okumuş,2017).

Çalışma kapsamında propaganda ve mimarlık bağlamında detaylı olarak incelenecek olan derginin dili değişkenlik göstermekle birlikte 49 sayı boyunca İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerinde içerikler üretilmiştir. Her sayısı ortalama 30 sayfadan oluşan derginin içeriğinde konusunda uzman kişilerce yazılmış Türkiye'nin güzelliklerini, turistik ve tarihi değerlerimizi ve Osmanlı'dan kalan kültürel varlığımızı anlatan makalelerin yanı sıra yeni insan profili, yeni toplum yapısı, yeni mimari özetle "yeni Türkiye" konulu birçok makale ve fotoğraf albümü bulunmaktadır. Özellikle kadın ve çocuk temalı yazılı ve görsel içeriklere sıklıkla yer verilen dergide mimari hem doğrudan hem de örtülü olarak bir propaganda nesnesi olarak kullanılmıştır. Özellikle kamusal mekanlar üzerinden yeni Türkiye'nin yeni mimarisi tanıtılmaya çalışılmış, stadyumlar, enstitüler, fabrikalar, kamu binaları ve konutlar üzerinden modern ideolojiyi destekleyen "Modern Türkiye'nin Modern Mimarisi"nin propagandası yapılmıştır.

Cumhuriyet ideolojisinin altında modern fakat kendine özgü –köklerinden kopmamış- karakterde kentler yaratma isteği bulunmaktadır. Resmi bir devlet politikası haline gelen bu modernleşme projesinin sürecini, amacını, yöntemini ve sonucunu görmek ve anlamak için yapılan çalışmalarda oluşturulan fiziksel çevre ve bu çevrenin yazılı kaynaklardaki karşılıklarını bulmadan doğru sonuca ulaşamayacaktır (Çelik,2013).

Şekil 26. Yayın hayatı boyunca 5 farklı kapak tasarımı kullanan derginin 7.-12. Sayılarda kullandığı kapak tasarımı. (La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:7)

Devlet kavramını sadece kamusal hizmet ve devletin diğer kolları olarak düşündüğümüzde mimarlıkla buluştukları nokta oldukça küçük kalmaktadır. Ancak erk yapılanmasını bir ağ olarak ele alırsak vatandaşın olduğu her yerde olan devlet, mimarlıktan bağımsız düşünölemeyecektir. Çünkü mimarlık sadece insanların temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamakta ve sonuçta her toplumsal ve bireysel mimari bir eylem herkesi ilgilendiren sonuçlara sahip olmaktadır (Tekeli, 1989). Mimarlığın ürünü ve nesnesi olan fiziksel mekan ise sosyal ilişkilerin gerçekleştiği, değıştirildiği ve yeniden ortaya konduğu bir alan olarak iktidar için çok kullanışlı ve önemli bir araç haline gelmektedir (Korkmaz,2007).

Örneklerin tamamında görölen tutumdan anlaşılacağı üzere döneme ait politikaların halka daha iyi anlatılması ve destek alınması amacıyla mimari ve diğer fiziksel çevre disiplinleri bir araç olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra devlete yakın veya direkt olarak devlet eliyle basılan medya organlarında da bu mekânsal modernleşme desteklenmiş ve halkın daha kolay anlayabileceği bir dille topluma anlatılmaya çalışılmıştır. Qualter tarafından bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değıştirmek için haberleşme araçlarından

yararlanarak ve bu bireylerin veya grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyet olarak tanımlanan propaganda eylemini düşünecek olursak verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere inşa edilen yapıları çevre tek başına bir fiziki mevcudiyet değildir. İnşa öncesinde geniş bir planlama ve fikri süreç aşamasından geçen bu son ürün niteliğindeki yapısal çevre; erk tarafından yürütülen politikaların, ideolojinin ve propagandanın topluma ve diğer devletlere aktarılması için bir araç olarak görülmektedir.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. La Turquie Kemaliste Dergisi

Cumhuriyetin kurulmasından sonra başlayan ve 1930'lu yıllarda hızlanan modernleşme çalışmaları; bürokratlardan, yazarlardan, sanatçılardan, akademisyenlerden ve toplumun diğer okumuş kesimlerinden entelektüel isimlerin öne çıkmasına sebep olmuştur. Bu elitlerin reform ve batılılaşma yanlısı olanları ise dönem politikalarına hizmet eden çalışmaları ve toplumla iktidar arasında köprü olan tavırları nedeniyle daha ön plana çıkmışlardır. Bu modernist ve reform yanlısı insan kaynağı gücü, ülkenin modernleşme anlamında büyük bir atılım yapmasına sebep olmuştur. Anderson'a ait olan "Medeni olmayan insanlar, medeni olanların ayakları altında kalmaya mahkumdur." görüşünü benimseyen elitlere göre de medeni bir ülke kurmak için modern yani batılı olmak gerekmektedir (Türkan-Okumuş,2017). Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk toplumunu modernleştirme görevini üstlenen insanlar gerektiğinde toplumun kendisini de karşısına alarak belirli çalışmalar yürütmüşlerdir (Lewis,2008). Bu durumu çalışmamıza konu olan La Turquie Kemaliste dergisinin ortaya çıkışına da öncülük eden Vedat Nedim Tör, şu şekilde açıklamaktadır:

"Halkın hoşuna gideni, halkın doğru sandığını değil, halkın yararına olanı söylemek ve gerçekleştirmek için savaşmak Kemalist idealizmin ana şartıdır." (Tör,1980)

Erken dönem cumhuriyet iktidarlarının toplumu bir an önce modernleştirme çabalarının altında yeni, genç ve medeni insanlığa layık bir toplum yaratma amacı bulunmaktadır (Türkan-Okumuş,2017).Tör'e göre Atatürk sadece dünya tarihinde yeni bir çağır açmamış aynı zamanda Türk imajının lehimize dönmesi çağını da başlatmıştır(Tör,1980).

Bu modernleşme çalışmaları kapsamında Türkiye'nin batı toplumları nezdindeki imajını yeniden oluşturmak için birçok yol denenmiştir. Albümler ve broşürler bastırılıp dağıtılmış; yabancı başkentlerde düzenlenen sergilerle organizasyonlarla yeni Türkiye tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaları yürüten kurumların başında Matbuat Umum Müdürlüğü gelmektedir. 1862 yılında kurulan kurum, 1920 yılında cumhuriyet rejimi ve ideallerine göre yeniden yapılandırılmıştır (URL-23). Matbuat Umum Müdürlüğü

Vazifelerine dair kanunda ‘‘Memleket haricinde Türkiye’yi tanıtmak ve menfi propagandalarla mücadeleyi temin etmek’’ ve ‘‘Ecnebi memleketlerde yapılacak olan propagandanın vasıtalarını hazırlamak’’ şeklinde kurumun görev tanımı yapılmıştır. 1934 ve 1948 yılları arasında en aktif dönemini geçiren kurum Vedat Nedim Tör başkanlığında birçok tanıtım ve propaganda faaliyetinde bulunmuştur (Türkan-Okumuş,2017).

Kanunda da açıkça belirtildiği üzere Matbuat Umum Müdürlüğü’nün görevi Türkiye Cumhuriyeti’nin resmi propagandasını yabancı ülke topraklarında yürütmektir. Diğer bir maddeden de anlaşıldığı üzere bu propaganda çalışmalarının farklı araçları bulunmaktadır ve bu araçları hazırlamak, planlamak ve işleyişe dahil etmek de yine kurumun görevlerinin başında gelmektedir. Yapılan propaganda çalışmalarının genel teması ise La Turquie Kemaliste dergisi özelinde ve diğer çalışmaların genelinden anlaşılabacağı üzere ‘‘Yeni Modern Türkiye’’yi batıya tanıtmak ve Osmanlı’nın devamı olarak görülen yeni devletin aslında çok daha medeni ve gelişmeye modernleşmeye açık farklı bir ülke olduğunu batıya ispatlamaktır.

Vedat Nedim Tör, Matbuat Umum Müdürü olarak görev yapmaya başladığı dönemde bahsedilen amaçlara hizmet edecek bir yayın yapmaya ihtiyaç olduğunun bilincindedir. Bu çalışmalara başlamak için dönemin İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya ile görüşmüştür. Kaya’ya bu konudaki görüşünü ‘‘ Beyefendi, Türkiye’yi kültürü, sanatı ve devrim hareketleri ile Dünyaya tanıtabilecek bir organa şiddetle ihtiyaç var. *La Turquie Kemaliste* adlı üç ayda bir yayımlanacak bir dergi çıkaralım. (Tör,2010)’’ şeklinde ifade eden Tör, teklifinin kabul edilmesinden sonra tüm belediye başkanlarına haber göndererek görev yaptıkları kentlerin güzelliklerini gösteren artistik fotoğraflar göndermelerini rica eder (İleri,2008). Görsel araçlarla yapılacak bir propagandanın diğer yöntemlere göre çok daha başarılı olacağına inanmaktadır. Ayrıca propaganda amacıyla yürütülecek olan bu çalışmanın amacına ulaşması için fotoğrafın gücünün kullanılması oldukça önem arz etmektedir. Bu isteğin ardından belediyeler ve diğer kamu kurumlarından gönderilen binlerce fotoğraf arasında daha amaca uygun olan zevkli ve artistik olarak tanımladıkları fotoğrafların sahibi Othmar Phersch’yi La Turquie Kemaliste dergisi kapsamında yürütülecek çalışmalarda birlikte çalışmak üzere Türkiye’ye davet etmişlerdir (Deringil,2014). La Turquie Kemaliste dergisinin bir fikirden fiziki ve entelektüel çalışmaya dönüşümünü kapsayan bu süreçten de anlaşıldığı üzere fotoğraflar bir eleme ile seçilmiş ve ülkenin hali olduğu gibi değil daha güzel yanlarıyla yansıtılmaya çalışılmıştır.

Zevkli ve sanatsal fotoğrafların seçimi Tör ve ekibi tarafından bizzat yapılmış, Modern Türkiye'nin batı toplumlarına tanıtımı bu seçilmiş kareler üzerinden yapılmıştır.

Othmar Pherschky 'nin Türkiye'yi fotoğraflamak için doğru isim olduğuna inanan Tör, götürülen birlikte çalışma teklifinin reddedilme ihtimalinin farkındadır. O sırada Kahire'de çalışma planları yapan Othmar'ın bu planlarından vazgeçip Türkiye'den gelen teklifi kabul etmesi büyük bir sevinçle karşılanmıştır (Özdenes,1995). Tör'ün Othmar ısrarı, henüz birkaç yıl önce kurulmuş bir sistemin tecrübesizliğinden kaynaklanmaktadır. Daha önce benzer bir çalışmanın yapılmamış olmasından dolayı sonucunda nasıl bir ürün çıkacağı da belirsizdir. En azından fotoğrafçılık bağlamında profesyonel bir isme işi emanet ederek çalışmayı üst seviyelere taşımak hedeflenmiştir.

Vedat Nedim Tör'ün La Turquie Kemaliste Dergisi'nin planlama sürecindeki bu tip kaygılarının sebeplerinden biri de dönem başbakanı İsmet İnönü'nün Türkiye şartlarında bu kalitede bir basımın yapılamayacağı endişesidir. Bu tedirginliği kişisel bir mesele haline getiren Tör, derginin ilk numunesini incelemiş ve heyecanla başvekile sunmuştur. İnönü'nün La Turquie Kemaliste Dergisi'nin ilk numunesine verdiği gurur dolu tepkiyi Tör, şu şekilde aktarmaktadır:

“Paşa, dergiyi adeta kaptı. Gözlüğünü takarak ince ince tetkik etti. Ve en sonunda, arka arkaya sordu:

-Bu, burada mı basıldı Vedat? Bu, burada mı basıldı? Bu, burada mı basıldı?

-Evet Paşam, burda basıldı. Devlet Matbaasında... Ve Paşa kalktı, beni alnımdan öptü:

-Tebrik ederim, Vedat, tebrik ederim, Vedat!” (Tör,2010)

Bu sevinç aynı zamanda bir onay ve yeni bir başlangıç niteliğindedir. Yeni Türkiye'nin batıya tanıtılmasında büyük bir görev edinecek olan La Turquie Kemaliste dergisi artık yayın hayatına resmi olarak başlamıştır.

2.2. Mimarlık ve Propaganda Bağlamında La Turquie Kemaliste Dergisi

La Turquie Kemaliste Dergisi incelendiğinde görülmektedir ki ilk sayıdan son sayıya kadar dört yıllık yayın hayatı boyunca kent ve mimarlık konularında oldukça istikrarlı ve kararlı bir tutumla içerik üretilmiştir (Tanyeli, 2014). Bu süre boyunca hem popüler mimarinin kabulleri değişmiş hem de merkezi yönetimin mimariye ve kente bakış açısı

değişkenlik göstermiş olsa da dergi, çizgisinden çıkmamış ve mimarlığı ülkenin tanıtımında hep öncelikli bir araç olarak kullanmıştır.

Derginin ana odağı kültür ve tarih tanıtım makaleleriyle sınırlı kalmamış özellikle Ankara'nın tam anlamıyla baştan imar edilmesini derginin merkezine koymuştur. Bu kararın sebebinin Yeni Türkiye mottosunun fiziksel ve mekânsal karşılığının Ankara kenti olarak görülmesi olduğu derginin tamamında açıkça görülmektedir. Derginin 1 Haziran 1934 tarihli ilk sayısında Fransızca "Il faut venir a Ankara" Türkçe çevirisiyle "Ankara'ya Gelmeli" başlığıyla bir yazı kaleme alan Falih Rıfkı Atay, Başkent'in hem batıya tanıtım hem de propaganda bağlamında ne kadar önemli olduğunu şu cümlelerle aktarmaktadır:

"Ancak Ankara'ya gelirsiniz bambaşka eşsiz, benzersiz bir şey göreceksiniz : Bir milletin yeniden doğuşu ve milletçe bir rönesans. Buna Ankara'nın her yerinde , her zaman her dakika şahit olacaksınız. Bu yeniden doğuş elle tutulur gibidir, arkasından sürüklenirsiniz. Çünkü bu çıplak sarı topraklarda ,bu kıraç bozkırda yepyeni bir ruh yaşamaya başlamıştır." (Atay,1934)

Şekil 27. Ankara'ya Gelmeli Başlıklı Makale, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:1, Sayfa:11(1934)

Hem Atay'ın cümlelerinden hem de ilgili makalenin bulunduğu sayfadan hareketle Ankara şehrine hem kent hem de kentteki tekil yapılar özelinde ayrı bir önem atfedildiği görülmektedir. Bir modern ülke kurma iddiasında bulunan yönetim, bu modern olma vaadini sosyal alanlarda yaptığı reformların yanı sıra yeni bir kentsel algı ve yeni bir mimari dil yaratarak da desteklemektedir. Bu “Yeni ve Modern Türkiye” iddiasını savunurken veya başka bir deyimle tanıtırken mimarlığı bir araç olarak kullanmakta ve makalelerin içeriğini yeni üretilen yapıların fotoğraflarıyla desteklemektedir.

Çalışma kapsamında mimarlık ve propaganda bağlamında incelenmekte olan La Turquie Kemaliste Dergisi'nin neredeyse her sayısının yapılaşma, kent, imar, çevre ve mimari konularında içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Özellikle derginin içerisinde ayrı bir bölüm olarak üretilen “Ankara Construit ” başlıklı kısımlar sadece Ankara özelinde bir yeni kent üretiminin yapıldığını batıya anlatma kaygısı taşımaktadır. Yeni ülkenin yeni başkenti olan Ankara kentinin batı medeniyeti seviyesini hedefleyen ve batılı mimarların da yardımıyla modern bir kente dönüşüm süreci, aşama aşama bu bölümde işlenmektedir.

2.2.1. La Turque Kemaliste Dergisi 1. Sayısı (1 Haziran 1934)

Derginin birinci sayısında Falih Rıfkı Atay'ın Fransızca olarak kaleme aldığı “Il faut venir a Ankara” Türkçe çevirisiyle “Ankara'ya Gitmeli” başlıklı makale, Ankara kentinin bir turist için neden gezilmesi gereken bir yer olduğunu anlatma kaygısı taşımaktadır. Atay'ın cümlelerinden anlaşılacağı üzere Ankara kenti, yeni kurulan cumhuriyetin tüm ideallerini, hedeflerini, vaatlerini ve fiziksel çevreye dair tahayyülünü konsantre bir şekilde barındırmaktadır. Yeni Türkiye'nin bir prototipi olan Ankara'nın cazip yanları şu şekilde anlatılmaktadır:

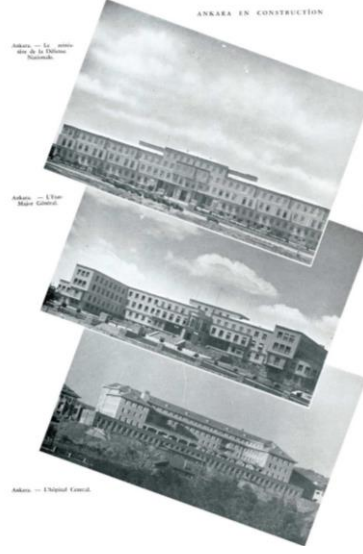
“Şehrin yeni mahallerinde neler göreceksiniz? Güzel yapılarımız, geniş caddelerimiz, modern müesseselerimiz ve okullarımız, görkemli heykellerimiz ve abidelerimiz var. Ancak sizin Ülkenizde de bütün bunlar, hem de bol miktarda mevcut değil midir? Üstelik şehrimizin düzenlenmesinde tenkit edilebilecek bazı konular da bulabilirsiniz.

Evet, belki mazi Ankara'da bazı beldelerimizde olduğu gibi zengin, bereketli değildir. Şimdiki günlere gelince, Ankara'nın ağaçları yeşillikleri daha ancak birkaç yıllıktır. Yapılan ise hâlâ yeterli miktarda değildir. Ancak Ankara'ya gelirsiniz, bu şehrin

her yerinde yepyeni bir şeyi içinizde duymağa başlayacaksınız! Bunun adına istikbal denir! İşte gelmeniz için cazip bir sebep.

Ankara'yı donatan derin sessizliğin içinde, bu şehir size yeni bir atmosferde nefes almayı sağlayacaktır. Yeniden doğuşun, uyanmanın ve yaratma gücünün atmosferi... İşte ruhların şifası budur. Ve sonunda siz de güzelliğin asaletine, iradenin, insan gücünün, yaşama azminin üstünlüğüne yeniden inanmağa başlayacaksınız. Avrupa ülkelerinin güçlüklerinden yılan yorgun ve umutsuz insanlarla güleceksiniz. Çünkü göreceksiniz ki bir avuç idealist, sadece azimleri ve üstün yetenekleri sayesinde milyonlarca insanı tarihin en müthiş çıkmazından kurtarabilmişlerdir. Batı medeniyetinin daldığı karanlıktan, hatta ölümünden bahsedildiği şu günlerde sizler şimdi, Ankara'da, sebat ve irade dolu bu ışıklı havayı içinize çekmenin kazancını hayal ve takdir edebiliyor musunuz?" (Atay,1934)

İlk paragraftan itibaren anlaşılağı üzere Ankara kenti bir batılıya sadece hayali bir mekan algısıyla değil tamamen fiziksel mevcudiyetinin olumlu yanlarıyla anlatılmaktadır. Güzel olarak nitelenen yapılarıyla geniş caddeleriyle ve modern kurumlarıyla Ankara, adeta bir Avrupa kentinin özelliklerini taşır niteliktedir yazara göre. Bu betimlemeler yapılırken mimarinin ne kadar kullanışlı bir propaganda aracı olduğu da açıkça görölmektedir. Ankara, bu bölümde doğasıyla tarihiyle veya sosyal durumuyla değil fiziksel çevreye dair yenilikçi görüntüsüyle anlatılmakta ve bu anlatımın batılı toplumları buraya çekeceğine dair bir medet umma hali karşımıza çıkmaktadır. "Ancak Ankara'ya gelerseniz, bu şehrin her yerinde yepyeni bir şeyi içinizde duymağa başlayacaksınız! Bunun adına istikbal denir!" bu cümle de cumhuriyetin temel ilkelerinden ve en önem verdiği kavramlardan biri olan istikbal kavramının yöneticiler tarafından kentin atmosferinde yaşatılmaya çalışıldığının en büyük göstergelerindendir.

Şekil 28. Ankara'ya Gelmeli başlıklı makalede kullanılan görseller. La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:1, Sayfa:13(1934).

Kent planlama eyleminin fiziksel bir çevre yaratmak ve sosyal aktiviteleri barındıran bir yapay mekan tasarlama işi olduğu düşünüldüğünde Atay'a göre Yeni Ankara'nın planlayıcıları ve tasarımcıları bir devlet politikası olan istikbal hedefini kente yansıtmakta başarılı olmuşlardır. Atay makalede bu müktedirliği vurgulamış ve buradan hareketle istikbal hissiyatı ile Ankara kentinde bulunmanın arasında bir bağ kurmuştur. Bunun yanı sıra makale editöryal bağlamda incelendiğinde içeriği destekleyen görsellerde henüz o yıllarda inşa edilmiş Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara Hastanesi, Merkez Bankası ve Cumhurbaşkanlığı Konutu gibi "Yeni Türkiye"ye ait binalarına görsellerin kullanılması da metinde verilmeye çalışılan mesajın okuyucuya iletilmesinde mimarının bir araç olarak kullanılmasını açık bir şekilde örneklemektedir.

2.2.2. La Turquie Kemaliste Dergisi 2. Sayısı (2 Ağustos 1934)

Cumhuriyetin ilk yıllarında kararlılıkla sürdürülen politikalardan ihtisaslaşma ve endüstriyel kolektiflik çerçevesinde enstitüler, çiftlikler, araştırma merkezleri ve deneysel tarım arazileri ülkenin farklı noktalarında hayata geçirilmiştir. Bu reformlar kapsamında 20 Ekim 1933'te Yüksek Ziraat Enstitüsü kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. Enstitü rektörlüğüne atanan Prof. Dr. Falke La Turquie Kemaliste Dergisi'nin ikinci sayısında enstitüyü tanıtan "Yüksek Ziraat Enstitüsü" başlıklı yazısında şu bilgileri vermektedir:

“Enstitü; örgütlenişi, programı, işlevi ve binaların yerleşim biçimleri bakımından, eğitimi ve araştırmaları düzenleyen yöntem ve araçlarıyla, Enstitüye barınak teşkil eden yapıların yerleşim biçimleriyle, bilimin en güncel ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş bir bilim merkezidir.” (Falke,1934)

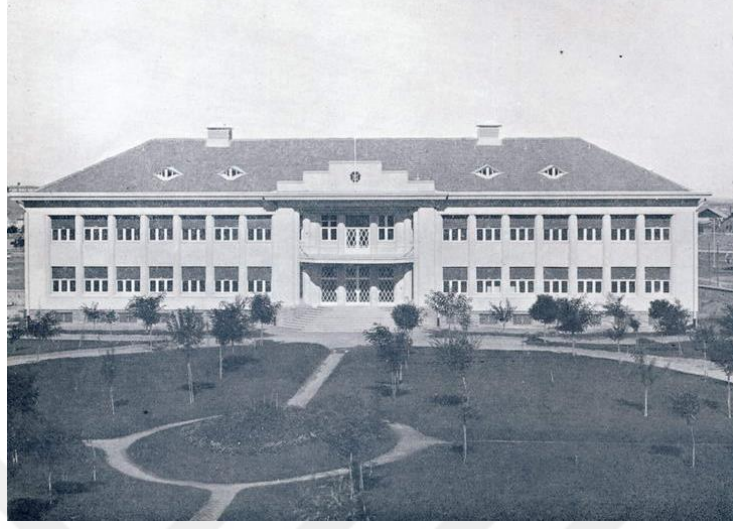

Şekil 29. Yüksek Ziraat Enstitüsü Dış Mekan Fotoğrafları, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:2, Sayfa:6-7 (1934).

Enstitünün çalışmalarından önce fiziki şartlarından ve bu durumdan duyduğu memnuniyetten bahseden Falke, yapının modern bilimlerin ihtiyaçlarına yeterli cevap verdiğinin altını çizmektedir. Metnin batılı okurları hedef aldığı düşünüldüğünde Türkiye’de inşa edilmiş bir enstitünün fiziki şartlarının bir batılı profesör tarafından övgüyle anlatılması şüphesiz tesadüf değildir. Her alanda olduğu gibi bilimsel çalışmalar yapan kurumların fiziki şartlarında da yenilikçi yapı teknolojilerine ve mimariye önem veren iktidar, bu gayretlerinin batılı ülkeler tarafından bilinmesini istemektedir. Derginin ilgili bölümünde kullanılan fotoğraflar da binanın farklı noktalarından modern yüzünü yansıtacak şekilde Othmar tarafından çekilmişlerdir (Özdenes,1995). Editörlük bağlamında ayrıca önem verilen fotoğraf seçme işi her sayıda kendini belli etmekte ve tüm içeriklerde ortak bir kaygının varlığını bize göstermektedir: Yeni-Modern Türkiye’nin batıya tanıtılması ve bu nitelikler konusunda okuyucuyu ikna etme isteği.

La Turquie Kemaliste Dergisi’nin içinde ayrı bir işlevi olan Ankara Construit başlıklı bölüm, Ankara kenti özelinde kentleşme ve yeni yapıların inşası bağlamında kronolojik olarak bilgi vermektedir. İlk olarak ikinci sayıda karşımıza çıkan Ankara Construit (Ankara’nın İnşası) bölümü kentte inşa edilen yeni yapılardan fotoğraflarla derginin yayın hayatı boyunca kendine yer bulmuş ve fotoğraflanan binaların inşa sürecini baştan sona kadar okurlara aşama aşama aktarmıştır. Bu bölüm çalışma kapsamında ayrıca incelenecek olup sayı bazında değil kendi içinde ayrı bir bütün olarak ele alınacaktır.

2.2.3. La Turque Kemaliste Dergisi 3. Sayısı (3 Ekim 1934)

Şekil 30. Ankara Hijyen Okulu, La Turque Kemaliste Dergisi, Sayı:3, Sayfa: 3(1934).

Derginin üçüncü sayısında yer verilen metinlerden birisi sosyal devlet olma bağlamında yeni kurulan cumhuriyeti inceleyen ‘‘Kemalist Türkiye’de Sosyal Yardım Ve Kamu Sağlığı Sorunları’’ başlıklı makaledir. İmzasız olarak yayımlanan makalede genel olarak hastanelerin fiziki şartlarının ve sağlığa yapılan yatırımların cumhuriyetin kuruluşundan sonraki süreçte nasıl bir gelişim geçirdiğinden söz edilmektedir. Bunun yanı sıra mimarlık bağlamında bakıldığında destekleyici elemanlar olarak yine inşa edilen tesislerin fotoğraflarına yer verilmiş ve yeni yapılan hastanelerin fiziki şartlarından şu şekilde söz edilmiştir:

‘‘Eski Ankara il hastanesi sahip olduğu eski tesisatla şehrin ihtiyaçlarını karşılayamadığı için, buna 50 yataklı ve arzu edilebilir tüm modern rahatlıkla donanmış ‘‘Refik Bey Pavyonu’’ olarak anılan modern bir bakışla inşa edilmiş bir pavyon (bölüm) eklendi, Fakat, kuşkusuz bu yeni düzenleme Türk Cumhuriyetinin başkenti olan şehrin tüm gereksinimlerini karşılayamayacaktı. İşte bu sebeple, örnek Ankara hastanesi ve aynı zamanda 240 yatak bulunan, Cumhuriyetin 10uncu yıldönümünde bunun onuruna verilen bir törenle açılan İsmet Paşa pavyonu da hemen kuruldu ve aynı modern şartlarda hizmetine başladı.’’ (La Turque Kemaliste, 1934)

Önceki bölümlerde de karşılaştığımız binaların modern olma vurgusu bu makalede de göze çarpmaktadır. Ek bölümlerin inşasından bahsedilirken söz edilen modern bakış bir politikanın sonucu olarak kamu yapılarına yansımakta ve yeni Ankara'nın kent silüetini oluşturmaktadır. Fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere sağlık kuruluşlarının yeni yapılan binaları makalede anlatıldığı gibi batılı bir mimarlık diliyle üretilmiş ve yine batılı bir fotoğrafçı olan Othmar tarafından dergiye aktarılmıştır. Makalede bahsedilen sosyal sağlık politikalarının fiziki çevreye yansması olarak görebileceğimiz bu binalar devlet yönetiminin diğer konulara olduğu gibi yapı üretimine de modern bir çerçeveden baktığının göstergesi niteliğindedir.

Şekil-32'de görülen Ankara Kimya ve Bakteriyoloji Enstitüsü'nün Othmar tarafından fotoğraflanması için üzerindeki rölyefin bitiminin beklenmesi de bir bakıma bunun göstergesidir (Tör,1980). Tanyeli, Theodor Jost tarafından tasarlanan sonraki adıyla Hıfzısıhha Enstitüsü Bakteriyoloji Binası'nın orta bölümünde kapı üzerindeki dışbükey duvarda bulunan heykelin, Yunan Mitolojisi'nde Asklepios'un kızı olarak bilinen tanrıça Hygenia (Sağlık) 'nın bir betimlemesi olduğunu ve Avusturyalı heykeltıraş Wilhelm Frass'a ait olduğunu belirtir (Tanyeli, 2014). Heykelin sol alt köşesinde "1927 W. FRASS" yazılıdır.

Şekil 31. Ankara Kimya ve Bakteriyoloji Enstitüsü, La Turquie
Kemaliste Dergisi, Sayı:3,Sayfa: 4(1934).

Bu rölyefte alışılmışın aksine Türk geleneklerinden veya kültürel mirasından değil Yunan mitolojisinden ilham alınmış ve bir kadın figürü tamamen doğal vücut hatlarıyla tasvir edilmiştir. Sağlık teması tanrıça Hygenia üzerinden işlenmiş ve bu rölyef binanın ana girişinin tam üstünde en görünür noktalardan birine yerleştirilmiştir. Bu tercihler bütünü bizlere göstermektedir ki La Turquie Kemaliste Dergisi, bunun gibi sosyal alandaki

gelişmeleri konu alan makalelerde dahi fiziksel çevreyi bir örtülü mesaj olarak kullanmakta ve gerek binaların mimari dilini gerekse tasarımlarına dair farklı elemanları bir propaganda aracı olarak kullanmaktadır. Bu örtülü ve açık mesajlar, modern bir ülkenin doğmakta olduğunu okuyucuya dolaylı veya direkt olarak mimarlık aracılığıyla anlatmaktadır.

2.2.4. La Turquie Kemaliste Dergisi 4. Sayısı (4 Aralık 1934)

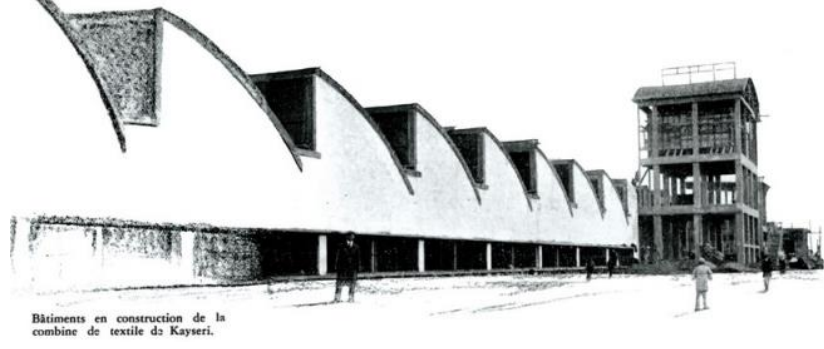

Şekil 32. La Turquie Kemaliste Dergisi 4. Sayısı Kapağı (1934).

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin dördüncü sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.5. La Turquie Kemaliste Dergisi 5. Sayısı (3 Şubat 1935)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin beşinci sayısında imzasız olarak çıkan "La Question De L'industrialisation De La Turquie" (Türkiye'nin Sanayileşme Sorunu) başlıklı makalede cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ülkenin endüstriyel alanda yaptığı atılımlar anlatılmaktadır. Kayseri Tekstil Fabrikası ve İzmit Kağıt Fabrikası inşaatlarından ve faal olan binalarından fotoğraflarla desteklenen makalede genel olarak sayısal verilere yer verilmiş ve yıllara göre işçi sayısı, fabrika sayısı, ihracat verileri gibi noktalar işlenmiştir.

Şekil 33. Kayseri Tekstil Fabrikası, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:5, Sayfa: 10(1934).

Bunların yanı sıra makalede Türkiye'nin modern bir üretim çağına girdiğinden söz edilirken fabrika yapılarında çağdaş yapı teknolojilerinin kullanıldığından da söz edilmektedir. Fabrika yapılarının en ikonik ve "artistik" fotoğraflarının çekiminde yine Othmar imzası bulunmaktadır. Fabrika gibi işlevselliğin ön planda olduğu bir yapı türünde bile fotoğraflamaya ve çağdaş mimari dilin okuyucuya yansıtılmasına büyük önem verildiği anlaşılmaktadır(Özdenes,1995).

Şekil 34. İzmit Kağıt Fabrikası, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:5, Sayfa: 11(1934)

Makalede anlatılanlara ek olarak Othmar imzalı fotoğraflara bakıldığında endüstriyel üretim ve ticari atılımların yanı sıra yapı teknolojisi bağlamında bir ilerleme kat edildiği de anlaşılmaktadır(Özdenes,1995). İzmit kağıt fabrikasının inşaatını görebildiğimiz Şekil-36'teki fotoğrafta çelik yapı sistemlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Kayseri Tekstil Fabrikasının aksine faal halde değil inşaat halinde olan fabrikadan aktarılan bu fotoğraf ülkenin içinde bulunduğu gelişimin bir göstergesi niteliğindedir.

2.2.6. La Turque Kemaliste Dergisi 6. Sayısı (6 Nisan 1935)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin altıncı sayısında imzasız bir makalede kendine yer bulan İsmet Paşa Kız Enstitüsü, dönemin en bilinmiş yapılarından. Çalışma kapsamında incelenen diğer basın organlarından olan Ulus ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerinde de tanıtımı yapılan kurum, iktidarın kadına dair ürettiği politikaların vücut bulmuş hali niteliğindedir. Gerek mekanlarıyla gerek öğrencilerinin kılık kıyafetiyle modern bir eğitim kurumu imajı çizen enstitü hem yurtiçinde hem yurtdışında tanıtılmış ve toplum bu gibi kurumlara çocuklarını göndermeleri için teşvik edilmiştir.

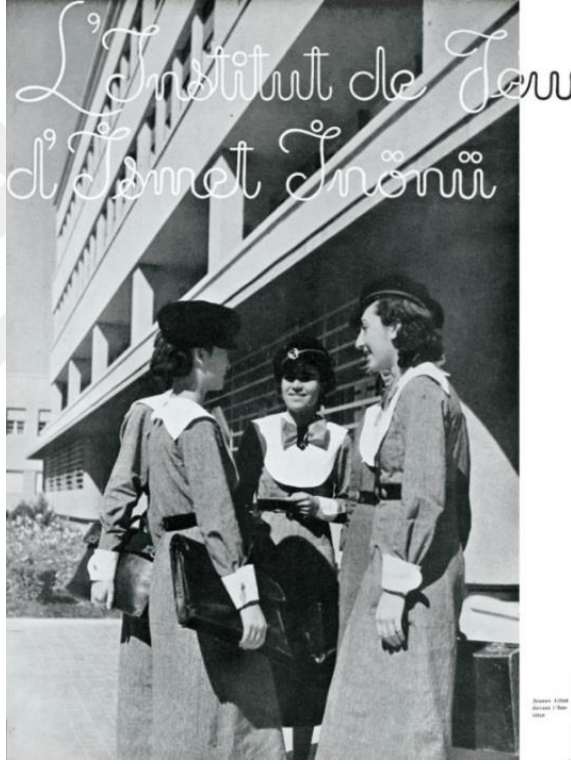

Şekil 35. İsmet Paşa Kız Enstitüsü Mutfak Atölyesi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:6, Sayfa:8 (1935)

İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Mesleki Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak 1928 yılında kurulmuştur. Türkiye'de teknik eğitim alanında hedeflenen çağdaşlaşma davet edilen Belçikalı eğitim uzmanı Omar Buyse, 1927 yılında hazırladığı teknik eğitim raporunun içeriğinde kadınlara yönelik bir teknik eğitim okulunun açılması gerekliliğinden ve söz edilen enstitünün planlanmasından şu şekilde bahsetmiştir:

“Bu müessesenin inkişafına müsait bir parlaklık verebilmek için General İsmet İnönü Hazretlerinin haremi hanımefendinin ismine işafe edilerek, İsmet İnönü Kız Enstitüsü adını taşımasını kemali hürmetle teklif ederim. Bu proje, hükümet merkezinin ihtiyaçlarını müsbet bir surette karşılayacak şekilde tasarlanmıştır; gayesi genç kızlarla kadınlara mahsus sanatlarda, ticaretle ve modern hayatın icaplarından doğan içtimai müesseselerde genç kız ve kadınların yer bulabilmesi için kendilerine gerekli bilgileri vermektedir. Enstitüde akşam okulları, iki dereceli gündüz okulları ve kadın ihtisas işlerine ait muhtelif sanat şubeleri bulunmaktadır.” (Buyse, 1939)

Neredeyse tüm köklü toplumsal reform hareketlerinde olduğu gibi Türkiye’de de cumhuriyet modernleşmesi kadına özel bir değer ve görev atfetmiştir. Her yaş, meslek, cinsiyet ve toplumsal sınıf için belirlenen ‘‘ideal’’ çerçeve kadın için de belirlenmiştir. Aile içinde ideal bir anne, gençlik içinde ideal bir genç kadın devlet yapılanması ve sosyal hayatta da ideal bir vatandaş olması planlanan kadın için bu örnekte olduğu gibi mekânsal olarak da altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır. Kız enstitüleri ve teknik liseleri kadınların çalışma hayatına entegrasyonu için çok büyük bir öneme sahipken aynı zamanda müfredatlarında bulunan aile, ev ekonomisi, sağlık ve diğer temel dallardaki derslerle de ideal anneye ulaşmada enstitüler değerli bir görev üstlenmiştir.

Şekil 36. İsmet Paşa Kız Enstitüsü Öğrencileri, La Turquie
Kemaliste Dergisi, Sayı:6, Sayfa:12, (1935)

Devlet ideolojisinin mekana yansımalarının en bariz örneklerinden biri olan İsmet Paşa Kız Enstitüsü mimari olarak da modern bir bakış açısıyla inşa edilmiştir. İç ve dış mekanda biçimsel olarak takınılan tavrın yanı sıra üniforma ve mobilya gibi diğer görsel tercihler de hedeflenen modern kadın profilinin eğitime bu bağlamda katkı sağlayacak şekilde

yapılmıştır. Yazılı basında yer verilen haberlerde ise enstitüden övgülerle şu şekilde bahsedilmektedir:

“Kız Enstitüsü gerek yapısı gerek öğretme usulleri gerek öğretim kadrosu bakımından memleketin övüneceği ve pek az yabancı memleketlerde eşine rastlanan nitelikte bir kurumdur” (Ulus, 1935, 15, Haziran, s.3)

“İsmet Paşa Kız Enstitüsü: Yeni Türk kadınlığına güzel örnekler vermek için kurulmuş bir sanat ve kültür müessesesidir” (Ulus, 1936, 26, Ağustos, s.5)

Gazete haberindeki bu söylemler ile söz konusu enstitünün tüm yurttaki kadınlara rol model olduğuna ve modern bir eğitim kurumu olduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca enstitüyle ilgili bir başka gazete haberinde, bu eğitim kurumunun tüm Türk kadınları için önemi şu cümlelerle ifade edilmiştir:

“Seneler geçtikçe inkişaf eden ve bütün yurt kadınlığına alakadar eden bu kaynak üzerinde ana ve babaların dikkat ve alakalarını çekeceğiz” (Ulus, 1936, 26 Ağustos, s.5)

Şekil 37. İsmet Paşa Kız Enstitüsü Öğrencileri, 1932. (La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:6, Sayfa:15)

İsmet Paşa Kız Enstitüsünde sıradan bir günün anlatıldığı 21 Ocak 1931 tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde çıkan yazıda, şu bilgilere yer verilerek, ebeveynler övgüyle bahsedilen enstitüye kızlarını yazdırmaları için teşvik edilmektedir:

“Yeni Ankara’yı süsleyen mimari eserlerin en güzellerinden biri de hiç şüphesiz İsmet Paşa Kız Enstitüsüdür. Modern mimarlığın en iyi (iyi) örneklerinden sayılan bu binayı zevkle ve dikkatle seyretmemiş Ankaralı yoktur zannediyorum... Daha kapıdan girerken işleyen ve hayat dolu bir yuvada olduğumu anlamakta gecikmedim. Beyaz önlüklü ellerinde temiz bezler süpürgeler olan genç kızlar ciddiyetle mektebi temizlemekle meşguller. Mektepte ders hayatı tam sekizde çalınan bir zille başlıyor. Bu zille talebe bahçede toplanıyor. İçlerinden birinin verdiği kumanda ile hep beraber bir çeyrek saat jimnastik yapıyorlar. Mektepte 450 genç kız olduğunu öğrendim. Mutfakta gıda ihtiyaçlarını nazarı itibara alarak hesaplarını yaptıkları malzemeyi çarşıdan bizzat alıp gelmiş yemek pişiriyorlardı. Çamaşırhanede çamaşır yıkıyorlar ve ütü yapıyorlardı. Musuki (Musiki) hanım kızların en güzel bir meşgalesidir. Her talebe ya bir alet çalmayı veya bir teganniye öğrenir.” (Hakimiyet-i Milliye, 21 Ocak 1931)

Yukarıda yer alan gazete haberlerine göre; enstitünün, eğitim öğretim faaliyetleri yönünden geliştiği ve okulu tercih eden öğrenci sayısının artırılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Gazete haberlerinin ve La Turquie Kemaliste Dergisi’nin içeriğinden de anlaşıldığı üzere modern kadını yetiştirmek için modern mekanlar üretilmekle kalmamış bu mekanların propagandası da basın yoluyla yapılmıştır. Tek başına inşa edilip hayata geçirilen bir yapılanmanın başarılı olma ihtimalinin düşük olduğunu bilen yetkililer çoğu modernleşme adımı olduğu gibi enstitü konusunda da toplumu bilgilendirmiş ve milli faydası konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Gazete haberlerine paralellik gösteren Şekil-36’daki görselde de modern bir eğitim binası önünde modern Türk kadını fotoğrafı görülmektedir. Çalışmamıza konu olan olan La Turquie Kemaliste dergisinde bulunan bu fotoğraf hem yurttaşlara hem de diğer devletlere verilmek istenen birçok mesajı modern ülke, modern kadın ve modern mekan üzerinden vermektedir.

2.2.7. La Turquie Kemaliste Dergisi 7. Sayısı (Haziran 1935)

Yeni dönemin yeni başkenti Ankara’nın modern yüzünü temsil eden yapılardan biri olan Musiki Muallim Mektebi, tarihten aldığı referanslarla birlikte modern bir mimari dil ile Ernst Egli tarafından tasarlanmıştır. La Turquie Kemaliste Dergisi’nin yedinci sayısında karşımıza çıkan ‘L’evolution de la Musique en Turquie’ (Türkiye’de Müziğin Gelişimi) başlıklı makalede tanıtımı yapılan kurum, hem misyonu hem müfredatı hem de mimari

yani fiziki şartlarıyla tanıtılmaktadır. Bunun yanı sıra Musiki Muallim Mektebi Hakimiyet-i Milliye Gazetesi ve Arkitekt Dergisi tarafından da konu edilmiş ve farklı bağlamlarda incelenmiştir.

Şekil 38. Musiki Muallim Mektebi Öğrencileri, 1934
(Fotoğraflarla Türkiye Albümü, Matbuat Umum
Müdürlüğü, Fotoğraf: Othmar Pferschy)

Falih Rıfkı Atay, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yer alan bir yazısında akademinin düzeltilmesine dair politikalardan ve bu politikaların sonucunda ortaya çıkan mimariden şu şekilde bahsetmektedir:

“Güzel Sanatlar Akademisini düzelten odur, musiki anarşisine nihayet vermeye teşebbüs eden odur. Osmanlı Rönesansı denen gülünç mimari hareketini durdurarak tekniği ve esas telakkileri bütün milletlerin birden malı olan modern mimarinin ilk örnek eserlerini memlekete sokan odur.” (Atay,1934)

Bizzat Atatürk’e atfettiği bu gelişmelerden memnuniyetini dile getiren Atay, ideolojik ve reformcu tutumların fiziksel çevreye etkisi için açık bir tablo çizmektedir.

Ankara İmar Müdürlüğü tarafından 1931 yılında yapımına başlanan bina hakkında Hakimiyet-i Milliye Gazetesi’nde bir yazıda “Türklerin modern mimarinin ruhunu yakaladığının ve Avrupa’da gelişmekte olan modernleşme hareketlerinden geride kalmadığının kanıtı” olarak bahsedilmektedir (Aslanoğlu,1985).

Celal Esat Arseven’in Yeni Mimari adlı kitabında ise Musiki Muallim Mektebi, modern mimarinin Ankara’daki örneklerinden birisi olarak gösterilmiştir. Aynı dönemde Ankara’da inşası süren diğer iki büyük projenin Türk Ocağı Merkez Binası ve Etnografya Müzesi olduğu düşünüldüğünde Musiki Muallim Mektebi binası ulusal mimarlık üslubunun dışında görece yeni ve modern bir mimari bakış açısıyla tasarlanmış ve sonraki dönemlerde izlenecek olan mimarlığın da sinyallerini vermiştir (Alpagut, 2012).

Şekil 39. Musiki Muallim Mektebi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:7, Sayfa:19, 1935.

Aslanoğlu, Arkitekt dergisinde bina hakkında yazdığı bir değerlendirme yazısında binanın geleceğe dönük bir mimari üslubun habercisi olduğunu şu cümlelerle aktarmıştır:

“Akademileri ve geleneği reddeden, yeni sosyal düzen için akılcı ve ekonomik çözümleri, gelişen teknolojinin verdiği olanaklarda ve yeni makine estetiğinde arayan mimarlık anlayışı, tekil uygulamalardan sonra, farklı ülkelerden birçok mimarın çabalarını birleştirdikleri 1927 yılı Stuttgart Weissenhof Konut Sergisi'yle Batı ülkelerinde yaygın bir kabul gördüğünü kanıtlıyordu. Bu yeni anlayışta, betonarme iskelet sisteminin kullanılmasıyla geniş açıklıklar, planlamada esneklik ve düz çatı elde edilebiliyor; güzelliğin artık geçmişteki stiller ve süslemeden değil, işlevden, yalınlıktan ve o yılların yorumuyla rasyonel oluştan kaynaklandığına inanılıyordu. Batı dünyası mimarlığı 1920'lerin sonuna gelindiğinde "modern" adı altında yepyeni bir görünümdeydi artık.” (Aslanoğlu, 1985)

Türkiye Cumhuriyeti topraklarında o yıllarda yürütülen Birinci Ulusal Mimarlık Akımı ile görüş ve tasarım dili açısından büyük farklılıklar taşıyan bu “yeni mimari” yabancı mimarların ülkeye gelmesiyle daha da kolaylaşmış ve kabul görmesi hızlanmıştır.

Şekil 40. Musiki Muallim Mektebi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:7, Sayfa:16, 1935.

Güzel sanatlar akademilerinin düzenlenmesi ve sanat eğitimi konusunda bizzat Atatürk'ün öncülük ettiği eğitim reformlarının bir sonucu olarak görülebilecek bu bina tıpkı eğitim reformunda olduğu gibi modern bir bakış açısıyla tasarlanmış ve ivedilikle hayata geçirilmiştir. Devlet politikalarının bir mimari dile dönüşümü ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeni fiziksel çevrenin yazılı basına propaganda olarak yansımaları Musiki Muallim Mektebi örneğinde açık bir biçimde görülmektedir.

**ANCIENNES
MAISONS
D'ANKARA**

Şekil 41. Eski Ankara Evleri Eskizi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:7, Sayfa:10, 1935.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin yedinci sayısında Sedat Hakkı Eldem de "Anciennes Maisons d'Ankara" başlıklı bir yazı yazmıştır. Eski Ankara Evleri olarak Türkçe'ye çevrilebilecek bu metinde Eldem, Ankara kentinin gelişmekte olan modern bir kent olmasının yanı sıra mimari bağlamda geçmişten gelen köklü bir kültür birikiminin olduğunu okuyuculara aktarmıştır. Kendi eskizleriyle desteklediği metinde Eldem şu cümlelere yer vermiştir:

"Ankara bugün tamamen gelişmekte olan bir şehirdir. Geniş Orta Anadolu platosunun ortasında yer alır ve her yöne genişler ve yayılır. Geniş ve dik caddeleri farklı

yeni mahallelerine açılır, bunlar günümüzde moda olan Avrupalı tarzlardan esinlenerek ve çağın malzemeleriyle inşa edilen tamamen modern tasarımlardır. Buna rağmen, bu modern yapılar arasında hala, biraz her yere dağılmış, eski Ankara'nın özel biz tarza sahip eski evlerine rastlarsınız. Bunların rüstik ve neşeli karakterleri sizi cezbeder. Özellikle ilgi çekici olan ise, bu köy evlerinin kesinlikle eski harap evler görünümünü vermeden zevklerimize çok iyi hitap etmesidir.” (Eldem,1935)

Eldem, yeni yapılan binaların hem tasarım hem teknik bağlamında Avrupalı örneklerden esinlenilerek yapıldığına vurgu yaparken aynı zamanda kentin tarihi evlerinin yok sayılmadığını belirtmektedir. Bir turistik tanıtım yazısı olarak algılanabilecek bu metin, önceki sayılarda bahsedilen örnek makaleler gibi bir Avrupalının olası bir Ankara gezisinde nelerle karşılaşacağını anlatmaktadır. Bu tanıtım bağlamında mimari verilerden ve çizimlerden faydalanan Eldem, Ankara'nın modernleşmesi kapsamında yürütülen politikaların ve çalışmaların propagandasını da yapmaktadır. Ayrıca Eldem, derginin yayın hayatı boyunca okuyucuya empoze ettiği Ankara'nın bir köy olmaktan kurtarılıp cumhuriyet sayesinde modern bir kente evrildiği algısına hizmet edecek bir anlatıyı kaleme almıştır. Cumhuriyet sayesinde Ankara'nın bir kurak bozkır olmaktan kurtarılıp modern bir şehir kurulması senaryosu, hem modernite hem de Anadolu'nun cumhuriyet eliyle kalkındırılmasının propagandası niteliğindedir. Dergi editör ekibine göre Ankara'nın ve Anadolu coğrafyasının Osmanlı döneminde içinde bulunduğu durum ne kadar olumsuz gösterilirse cumhuriyet sonrasında girilen imar ve modernleşme çalışmaları o kadar önemli ve başarılı hale gelmiş olacaktır.

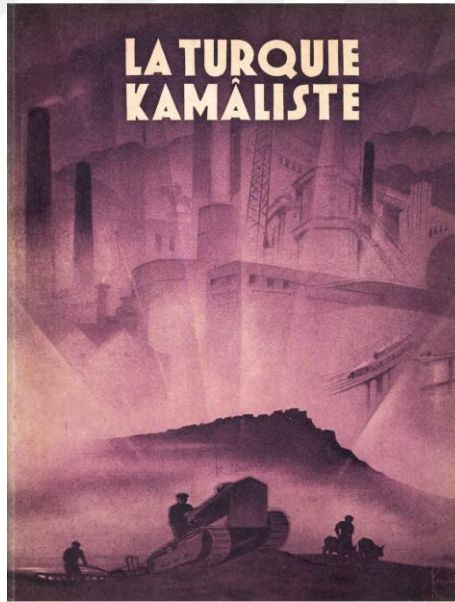

Şekil 42. Eski Ankara Evleri Eskizleri, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:7, Sayfa:11, 1935.

Ankara'nın hem kentsel hem dokusal değişiminden bahseden Eldem, köy evlerinden bahsettiği bölümde geçmişin aksine artık bu evlerin azınlıkta olduğunu vurgulamaktadır. Eskiden köy ismi olan zamanın semt isimlerini günümüzdeki durumlarıyla yüceltmektedir. Sıfırdan kurulan bir başkentte geçmişi yok saymayarak yapılan bu modernleşme çalışmalarını mimarlık bağlamında övgülerle karşılamaktadır. Kentin bu açıdan değişimini şu sözleriyle okuyucuya aktarmaktadır:

‘‘Buna karşılık köy evi alışılan evlerden tamamen farklıdır. Bu kendi başına kapalı bir ön bölüm oluşturur ve su takımları, bir bahçe ve bağlarla birlikte bir terasla çevrilidir. Bu Ankara civarının köy mücevheridir. İşte birkaç köy ismi: Çankaya, bugün Cumhurbaşkanı ve hükümet yöneticilerinin aynı zamanda yabancı ülke elçiliklerinin oturduğu yerdir, Dikmen, Keçiören ve Etlik. Söz konusu evler tıpkı oraya buraya serpiştirilmiş ve manzarayı neşelendiren çiçekleri andırır. Modern binaların arasında yeşeren bu çiçekler geçmiş ve bugün arasında birer aziz hatırlatıcılardır.’ ’ (Eldem,1935)

2.2.8. La Turquie Kemaliste Dergisi 8. Sayısı (8 Ağustos 1935)

Şekil 43. La Turquie Kemaliste Dergisi 4. Sayısı Kapağı (1935)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin sekizinci sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle

derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.9. La Turquie Kemaliste Dergisi 9. Sayısı (9 Ekim 1935)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin dokuzuncu sayısında karşımıza çıkan "L'ecole de Construction d'Ankara" başlıklı makale, başkentte 1932 yılında kurulan İnşaat Meslek Okulunun işleyişinden ve misyonundan bahsetmektedir. Dünya savaşı sonrasında azalan inşaat ustası sayısına dikkat çekilen makalede okulun nitelikli inşaat ustaları yetiştirme doğrultusunda yaptığı çalışmalar anlatılmaktadır. Yetiştirilen ustalara başka görevler de atfedilmekte ve bir ustadan daha fazla beceriye sahip olarak mezun edildikleri şu cümlelerle anlatılmaktadır:

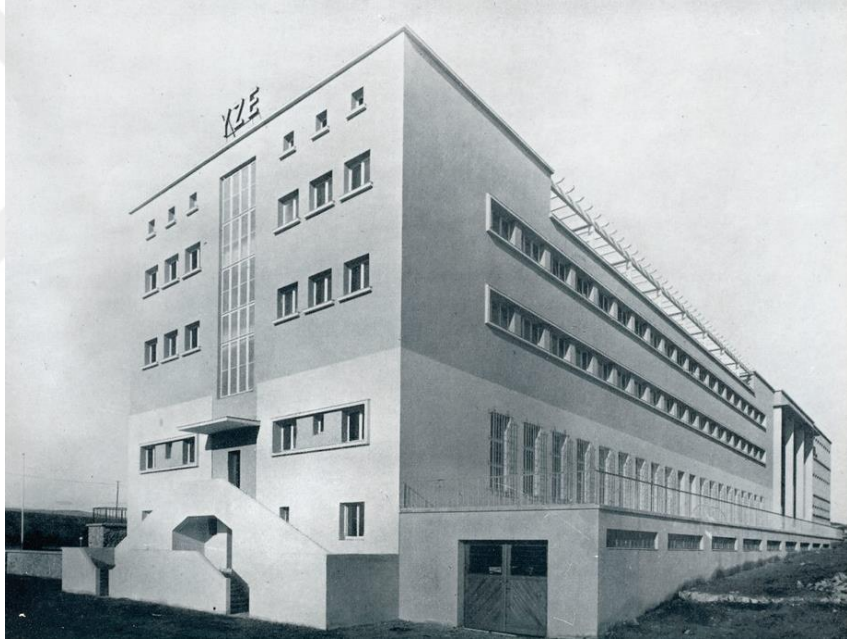
"Bu okulda gerektiği gibi batılı üslupta yetiştirilmiş bir kalfayla, pratikten gelen ve sadece malayla keser kullanmayı bilen bir duvarcı-doğramacı ustası, mukayese kabul etmez. İnşaat mektebinden mezun kalfalar yalnızca bir mimar ya da mühendisin inşaat projelerini uygulamakla kalmazlar, aynı zamanda, çeşitli vilayetlerde açılacak inşaat mekteplerindeki çalışmaları da yönetebilecek durumdadırlar. Kısacası, Ankara İnşaat Mektebi, gelecekte açılacak bu eğitim kurumlarında ders verebilecek çağdaş kalfaları da yetiştiren "bir öğretmen okulu" olarak da görülebilir. " (La Turquie Kemaliste, 1935)

Şekil 44. Ankara İnşaat Okulu, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:9, Sayfa:20, 1935.

Hem mezunlarına hem de okula fazlasıyla görev yüklenildiğini anladığımız bu metinde mimar ve mühendis ekiplerinin sahadaki çalışanı olarak görülen kalfaların çağdaş bir işçi olarak yetiştirildiğine vurgu yapılmaktadır. Şekil-43'te görülen görsel başlığın üzerinde bulunan okul binasına aittir. Batılı tarzda inşa edilen bina verilen eğitimin inşaat ve mimarlık eylemine karşı duruşunu da bizlere göstermektedir.

Daha önce ikinci sayıda karşımıza çıkan Yüksek Ziraat Enstitüsü, dokuzuncu sayıda da kendine yer bulmuş ve ikinci sayıda çıkan makalede olduğu gibi dokuzuncu sayıda da Prof. Dr. Friedrich Falke enstitüyü tanıtan bir yazı kaleme almıştır. Türkçe çevirisiyle "Yüksek Ziraat Enstitüsü İkinci Yılını Doldurdu" başlıklı makalede kuruluştan o güne kadar enstitünün hangi çalışmalara imza attığının yanı sıra fiziki şartlarının hangi seviyeye yükseldiği Falke tarafından büyük bir övünçle anlatılmaktadır.

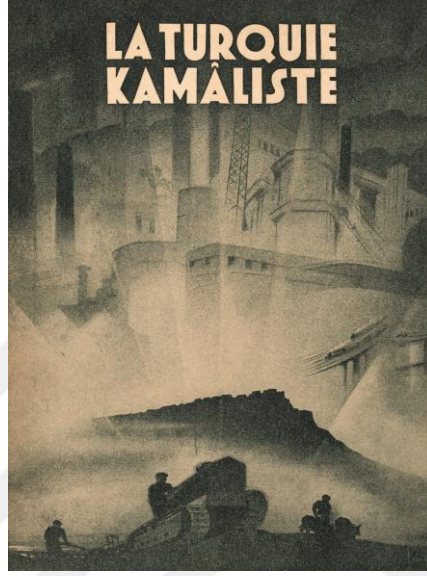

Şekil 45. Ankara İnşaat Okulu, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:9, Sayfa:3, 1935.

Othmar tarafından çekilmiş yeni fotoğraflara da yer verilen makalede enstitünün müfredatının, ziraat politikalarının, tarıma bakışının ve ülkeye dair tahayyülünün tıpkı enstitü yerleşkesinde olduğu gibi batılı ve çağdaş bir bakış açısı olduğundan söz edilmektedir.(Falke,1935) Mimarının politikalarla kurduğu bağa örnek olarak verilebilecek bu anlatım, aynı zamanda devlet politikalarının fiziksel çevreye sirayetinin de bir kanıtı niteliğindedir. Görsel kullanımının ve mimarının propaganda bağlamındaki gücünün

farkında olan dönem yöneticileri binaları bu çerçevede ele alıp inşa etmiş, La Turquie Kemaliste dergisinin editörleri de fotoğraf seçimlerini bu bakış açısıyla yapmışlardır(Türkan-Okumuş,2017).

2.2.10. La Turquie Kemaliste Dergisi 10. Sayısı (Aralık 1935)

Şekil 46. La Turquie Kemaliste Dergisi 10. Sayısı Kapağı (1935)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin onuncu sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.11. La Turquie Kemaliste Dergisi 11. Sayısı (11 Şubat 1936)

Şekil 47. Ankara Sergi Sarayı, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:11, Sayfa:22, 1936.

La Turquie Kemaliste Dergisi on birinci sayısında yer verilen metinler, mimarlığı veya yapı üretimini direkt olarak konu edinmeseler de sayfalarda kullanılan fotoğrafların diğer sayılarda olduğu gibi özenle seçildiği açıkça görülmektedir. “Şeker Endüstrimiz” başlıklı makalede kullanılan fabrika görselleri ve doktor Wadler tarafından kaleme alınan “Ankara’da Hijyen Sergisi” başlıklı yazıda kullanılan fotoğraflar, başlı başına birer mimari anlatım niteliğindedir. Turhal, Alpıllu, Eskişehir ve Uşak şeker fabrikalarının ve Ankara Sergi Sarayı’nın bu “artistik” fotoğrafları Vedat Nedim Tör’ün ısrarla ekibe dahil ettiği Othmar’a aittir. Hem iç mekanların tasarımını hem de dış mekandaki mimari üslubu açıkça gördüğüm görsellerden anlaşılmaktadır ki La Turquie Kemaliste dergisi anlatıcıları, tıpkı yazı dilinde olduğu gibi görsel kullanımında da modern ve batılı bir tercih yolu izlemektedir.

Şekil 48. Ankara Sergi Sarayı'nda Hijyen Sergisi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:11, Sayfa:9, 1936.

Endüstrideki yenilikçi gelişimleri ve modern tıp alanında yapılan yatırımları anlatan bu metinlerin görselleri de içeriklerine uygun olarak modern bir mimari dili yansıtmaktadır. Özellikle mimar Şevki Balmumcu tarafından tasarlanan Ankara Sergi Sarayı'nın fotoğraflarının çokça kullanıldığı bölüm, mimarlık pratiğinin ve bilgi alanının bir örtülü mesaj olarak propagandaya nasıl hizmet ettiğinin örneği niteliğindedir.

Şekil 49. Eskişehir Şeker Fabrikası, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:11, Sayfa: 3, 1936.

“Fabrikalarındaki personel ve bölgedeki köylüler için inşa edilen lojmanlar, her türlü modern konfora sahiptir. Bu fabrikalar restoran, gazino, sinema salonları ve spor alanlarını kapsar. Bunlar aynı zamanda –köycükten uzak bulunmaları durumunda– bir P.T.T bürosunu da içerir.” (La Turquie Kemaliste, 1936)

Şeker fabrikalarının ve endüstriyel alanda yapılan yatırımların anlatıldığı bölümde yer verilen bu cümleler; derginin diğer sayılarında olduğu gibi ekonomik, sosyal, bilimsel veya şehircilik alanlarında olan gelişmelerin fiziksel şartlarına da vurgu yapıldığını göstermektedir. Lefebvre 'nin dünyayı değiştirmek için mekanı değiştirmek gerektiği düşüncesinin bir yansıması olarak görülebilecek bu tutum, La Turquie Kemaliste dergisinin tüm sayılarında ve iktidarın yarattığı mekânsal değişikliklerde sıkça görülmektedir (Türkan-Okumuş,2017).

2.2.12. La Turquie Kemaliste Dergisi 12. Sayısı (12 Nisan 1936)

Şekil 50. Ankara Sergi Sarayı, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:12, Sayfa: 18, 1936.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nde bulunan fotoğraflarda sıklıkla rastlanan yapılardan birisi olan Ankara Sergi Sarayı, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenen yarışma sonucunda ortaya çıkmıştır. Yarışmayı kazanan Balmumcu'nun tasarımı olan bina dönemine kadar yapılan binalar arasında hem teknik hem de tasarım bağlamlarında birçok açıdan öne çıkmaktadır. Betonarme yapı sistemiyle inşa edilen bina, sergi salonunda geçtiği açıklıklarla dönem mimarlık ortamının dikkatini çekmiştir. Ayrıca bina, mimarlık tarih yazımında Kemalist Ankara'nın çok önemli bir mimarlık ve kültür ikonu olarak tanımlanmaktadır. Bu yapı inşa edildiği dönemde de bir inkılap şehrine yakışacak bir bina olarak sunulmaktaydı. Dönemin gazetelerinde ve dergilerinde yapıyı bu anlamda

tanımlayan birçok yazı bulunmaktadır. Sergi sarayı bu bağlamda inkılâbın, yani yeni yönetimin en önemli yapılarından (Altan Ergut, 2009).

Şekil 51. Ankara Sergi Sarayı, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:12, Sayfa: 19, 1936.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin on ikinci sayısında bulunan ‘‘Ankara’da İlk Fotoğraf Sergisi’’ başlıklı metinde Sergi Sarayı’nda düzenlenen etkinlikler ve fotoğraf sergisinin içeriği detaylı şekilde anlatılmaktadır. Anadolu coğrafyasının farklı noktalarından fotoğrafların bulunduğu sergiye çalışmamıza konu olan La Turquie Kemaliste Dergisi’nin resmi fotoğrafçısı Othmar da büyük bir katkı sağlamıştır. Binanın Othmar’a ait fotoğraflarıyla desteklenen metinde mekânsal imkanlar ve Ankara Sergi Sarayı şu cümlelerle anlatılmaktadır:

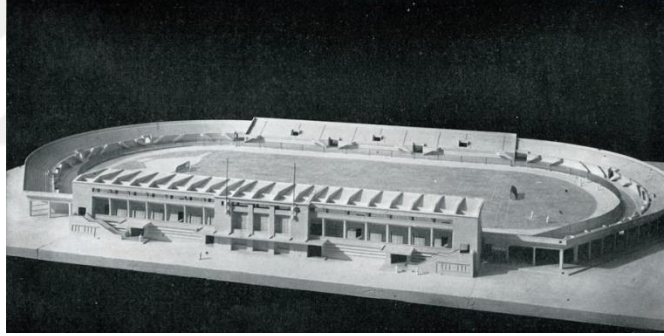
‘‘Ankara Sergi Sarayı, önceden de olduğu gibi modern sanat etkinliklerine kucak açmaya devam etmekte. Şehirde düzenlenen ilk fotoğraf sergisini sunan bina tıpkı modern batı medeniyetlerinde olduğu gibi ev sahipliği yaptığı etkinlikler gibi çağdaş bir üslupla inşa edildi. Geniş, ferah ve aydınlık sergi salonları medeniyetin son zamanlarını anlatan fotoğraflarla birleştiğinde insanın istikbal umutları kabarmadan duramıyor. Ziyaret ettiğinizde anlarsınız ki bu binanın her tuğlasında geleceğe olan ümit; sergide gördüğünüz her fotoğraf karesinde o ümidi taşıyan insanlar bulunmakta.’’ (La Turquie Kemaliste, 1936)

İmzasız olarak yayımlanan bu metinden de anlaşıldığı üzere önceki sayılarda yer verilen binalar gibi Ankara Sergi Sarayı’na da fiziki varlığının dışında bir temsiliyet atfedilmiştir. Işık ve genişlik bağlamında sunduğu imkanlar sosyal ve psikolojik etkileriyle

ele alınarak bir mimarlık nesnesi olan bina adeta cumhuriyetin bir propaganda afişi gibi betimlenmiştir.

2.2.13. La Turque Kemaliste Dergisi 13. Sayısı (12 Nisan 1936)

La Turque Kemaliste Dergisi'nin on üçüncü sayısında yer alan "Ankara'daki Spor Tesisleri" başlıklı makale, sportif ve sosyal yatırımları konu alan bir metin olmasına rağmen İtalyan mimar Pierre Vietti Violi'nin imzasını taşımaktadır. Aynı zamanda Ankara 19 Mayıs stadyumunun tasarımcısı olan Violi, Ankara'daki spor tesislerinin birçoğunun tasarım ekibinde yer almıştır. Ankara'da inşa edilen sosyal ve sportif tesislerin de anlatıldığı makalede milli bayramlardan kutlama fotoğrafları ve stadyumdan birçok mimari görsellere yer verilmiştir. İnşası 1934 yılında başlayıp 1936 yılında sona eren stadyum, birçok milli bayramın kutlandığı mekan olarak hem bir sahne görevini hem de "Yeni Türkiye"nin sportif mekan anlayışını üstlenmektedir.

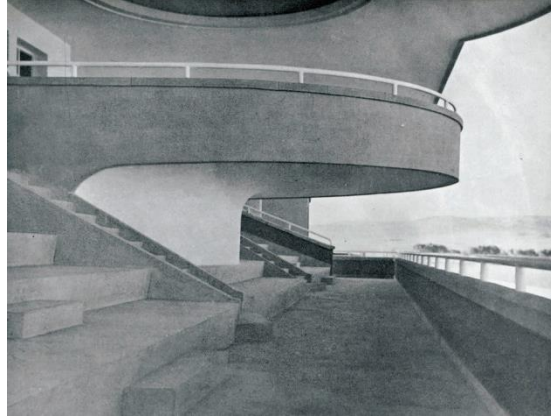
Şekil 52. Ankara Şehir Stadyumu Kompleksi, Pierre Vietti Violi .
La Turque Kemaliste Dergisi, Sayı:13, Sayfa: 13, 1936.

Aynı zamanda Violi bu sayıda kaleme aldığı yazısında stadyumların askeri işlevinden de bahsetmiş, gençlerin hem bedensel hem zihinsel eğitiminin ordu için ne denli önemli bir konu olduğundan bahsetmiştir. Vitoli'ye göre gençlerin bedensel eğitiminin ordu için bir gereklilik olduğu gibi, stadyumların da sportif faaliyetlere yönelik işlevlerinin yanı sıra askeri törenler için gereken şartları yerine getirmesi gerekmektedir. (Vitoli,1936).

Korkmaz'a göre devletin farklı alanlarda aldığı kararların ve sürdürdüğü politikaların dönem dönem bir mekana dönüştüğü de görülmektedir. Erk ve fiziksel çevre arasındaki bağın net olarak görüldüğü bu durumlar, birbirine direkt olarak bağlı olmayan alanlar arasında mimarlığın bir bağlayıcı olarak görev aldığı süreçlere örnek olarak

gösterilebilmektedir. Erken Dönem Cumhuriyet yıllarında bu durumlardan birine örnek oluşturabilecek yapılardan birisi de Korkmaz tarafından da incelenip ideolojik altyapısı ortaya konmuş olan Ankara 19 Mayıs Stadyumu ve 1934-1936 yılları arasındaki planlama ve inşa sürecidir (Korkmaz,2007).

Dönem iktidarının sağlıklı nesillere sahip olmak, makul vatandaş ve ideal gençlik yetiştirmek gibi kavramlarla tanımladığı toplumsal hedeflerinin yani ideolojilerinin sonucu olan politikalar bulunmaktadır. Sağlık, eğitim, aile ve imar alanlarına sirayet eden bu politikalar hem işlevsel açıdan hem de Özsoy’a göre propagandanın şartlarından biri olan temsiliyeti sağlaması adına belli başlı mekanlara ihtiyaç duymuştur. Bunun yanı sıra karar mercilerinin bu reformlardan beklentisi sadece bedenini eğitmiş hayatında spor olan sağlıklı nesiller yetiştirmek değildir. Aynı zamanda iktisadi ve askeri hazırlık süreçleri için çeşitli kabiliyetleri geliştirmek, gençliği her türlü zararlı alışkanlıklardan korumak ve devlet tarafından belirlenmiş toplumsal normlara uygun birer vatandaş yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü yöneticiler devrimin sağlıklı, becerikli, çalışkan ama aynı zamanda uyumlu vatandaşını yaratmadan planladıkları sosyal veya ekonomik reformları gerçekleştiremeyeceklerini düşünmektedir (Akın,2004).

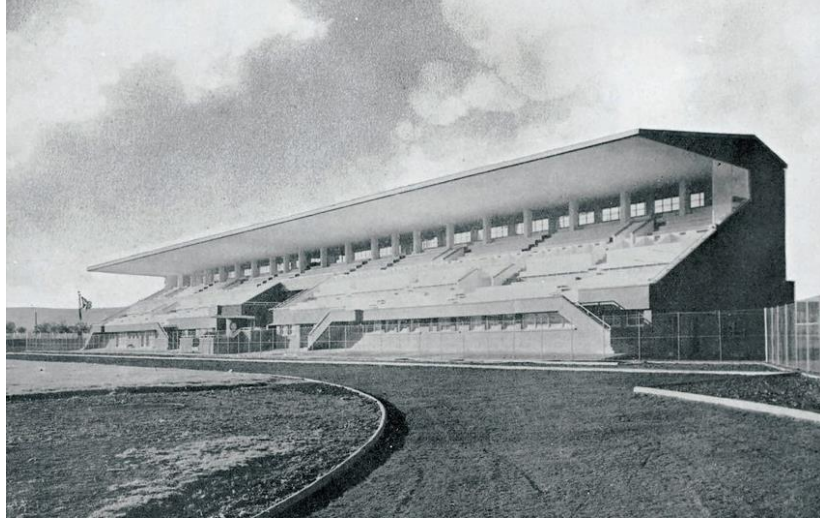
Şekil 53. Ankara 19 Mayıs Stadyumu, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:10, Sayfa:27, 1936.

Dönem iktidarının gençliğe ve spora yönelik çalışmaları, sadece La Turquie Kemaliste Dergisi’nde değil ‘‘Türk Spor’’ dergisinde de yer bulmuştur.

“Evet hastane yapalım fakat bir tek stad yapmayalım mı? Biz diyoruz ki hasta olmayalım. Hasta olmamak için göğsümüzü, azamızı, kafamızı sağlamlaştıralım. Bunun için bir tek stad yapalım. Evet, hastaneden evvel stad lazım” (Türk Spor, 27 Kasım 1930).

Bahsedilen tüm ideolojik altyapı devamında bir mekan ihtiyacı doğurmuş ve inşa öncesinde bir takım temeller oluşturularak sonuca varılmıştır. Bu temeller sağlık alanında yapılan reformlar, eğitimin içerisine dahil edilen müfredatlar ve gençliğe hitap eden alanlarda sporun teşvik edilmesidir. Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi bu tür temeller için yazılı basın da devreye sokulmuş ve kamuoyu böyle bir ihtiyacın varlığı konusunda ikna edilmeye çalışılmıştır.

Ankara kenti üzerine çalışmaları barındıran Jansen planına göre 19 Mayıs Stadyumu, Gençlik Parkı ve Hipodrom ile birlikte inşa edilen ve bir bebek gibi büyütülmeye çalışılan ulus devleti temsil edecek ve gelecekte inşa edilecek spor alanlarına referans olarak yapılmıştır. Ankara 19 Mayıs Stadyumu dönem adıyla Ankara Millet Stadı, devletin fiziksel çevredeki bir yansıması olarak planlanan görsel algının bir parçası olarak yükselmiş aynı zamanda erk tarafından kutsal bir hedef olarak görülen modernleşmeye de fiziksel bağlamda katkı sağlamıştır. Dönemin mimari özelliklerini ve yapı teknolojisinin ulaştığı seviyeyi yansıttığının yanında, Türkiye’de gerçekleştirilen ilk stadyum yapısı olması açısından tarihi ve sembolik bir önem taşımaktadır (Korkmaz,2007).

Şekil 54. Ankara 19 Mayıs Stadyumu, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:10, Sayfa:26, 1936.

Dönemine göre devasa denilebilecek bu kamu yapısı Ankara'nın fiziksel değişimine öncülük eden yapılardan biri olmakla birlikte kamusal alan bağlamında üstlendiği rol ile toplumun günlük hayatında da değişimlere zemin hazırlamıştır. Bu ikili değişimi Korkmaz şöyle açıklamaktadır:

“Modernleşmenin tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için, kentin fiziksel yapısının, görünümünün değişimi kadar, içinde gerçekleştirilen toplumsal yaşantının değiştirilmesi, modernleşmenin gündelik yaşamda da karşılığını bulması, geleneksel yaşantının yerini modern yaşam pratiklerinin alması gerekmektedir.” (Korkmaz,2007).

Bu çerçeveden baktığımızda kamusal mekanlar, iktidar ve iktidarın ideolojisi tarafından oluşturulması hedeflenen yeni sosyal yaşantıyı bir plan olmaktan çıkararak realite haline getirmede çok büyük rol üstlenmektedir.

Ankara 19 Mayıs Stadyumu Erken Dönem Türkiye Cumhuriyeti yönetimi için yürütülmeye çalışılan modernleşme politikalarının okunabildiği yapılardan birisi konumundadır (Korkmaz,2007).

Jansen tarafından 1924 yılında hazırlanan Ankara Kent Planı'nın barındırdığı sosyal imkanlardan birisi olan bu spor kompleksi yapısı mimarisi itibariyle cumhuriyetin hedeflediği modernlik kadar, toplumun yeni tanıştığı spor olanakları ile sosyal politikaların da bir parçası niteliğindedir. Diğer yandan bu kazanımlarının yanında 19 Mayıs Stadyumu çağdaş ve nitelikli mimarisiyle kent imgesine katkıda bulunmaktadır. Mimarinin propaganda aracı olarak kullanımında büyük bir öneme sahip olan bu imgesel katkı Aankara'nın tanıtımında 19 Mayıs Stadyumu'na özel bir yer ayrılmasına sebep olmuştur.

2.2.14. La Turque Kemaliste Dergisi 14. Sayısı (14 Ağustos 1936)

Şekil 55. La Turque Kemaliste Dergisi 14. Sayısı Kapağı (1936)

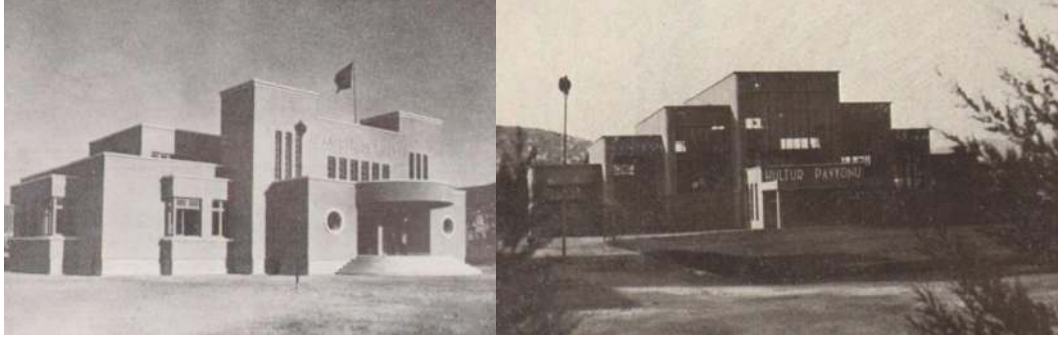
La Turquie Kemaliste Dergisi'nin on dördüncü sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.15. La Turque Kemaliste Dergisi 15. Sayısı (15 Ekim 1936)

Şekil 56. Kültürpark Giriş Kapısı, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:15, Sayfa:15, 1936.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin medya bağlamında üstlendiği tanıtım görevini turistik ve ticari alanda üstlenen uluslararası fuarlar, on beşinci sayıda tanıtılmaktadır. Uluslararası İzmir Fuarının tanıtıldığı yazıda İzmir kentinin tanıtımı yapılırken Ege Bölgesi'nde bulunan diğer şehirlerin doğal ve ekonomik imkanlarında da bahsedilmektedir. Hem ülkenin hem de İzmir şehrinin batılı toplumlara tanıtımında oldukça önemli bir etkinlik olarak kabul edilen İzmir Fuarı, Kültür Park'ta düzenlenmiştir. Özel sektör bağlamında içerisinde sadece Türk firmalarının tanıtımlarının yapıldığı, milli bankaların ve Türkiye'nin tüm bölgelerinin kültürel tanıtımının yapıldığı fuar, birçok pavyona ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 57. İzmir Fuarı'nda Sıhhat Müzesi ve Kùltür Pavyonu, Arkitekt Dergisi, Sayı:10, 1939.

Mimar Halit Femir'in tasarımları olan Yalova, Pavyonu, Sıhhat Müzesi, Çimento Pavyonu; Bruno Taut'un tasarımı Kùltür Pavyonu; Gauter'in tasarladığı Fransa Pavyonu; Mimar Ferruh Orel'in tasarımı Sargi Sarayı gibi tesislerin yanı sıra Yunan, Mısır ve Şark Halı pavyonları fuar alanında bulunan binalardan bazılarıdır (Bükülmez,2000).

Şekil 58. İzmir Fuarı Trakya Pavyonu, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:15, Sayfa:17, 1936.

Mimarlık eyleminin propaganda aracı olarak kullanılmasının mekana aktarılmış hali olan bu pavyonlar ÷lkelerin mimarlığa bakışını ve benimsedikleri yapı politikasını yansıtmaktadır. Şekil 53 ve Şekil 54 'te görüldüğü üzere dönem iktidarının Türkiye'yi temsil etmesi için inşa ettiği binalara bakıldığında tamamının modern bir mimari tavırla

inşa edilmesi, La Turquie Kemaliste Dergisi'nin çıkarılma amacı olan "Yeni Türkiye"nin batıya tanıtımının mekânsal örneklerindendir. Ankara kentinde inşa edilen yeni binaların mimari diliyle paralellik gösteren bu konsantre mimarlık ürünleri, mimarlığın doğrudan bir propaganda aracı olarak kullanılmasının vücut bulmuş hali olarak gösterilmektedir.

2.2.16. La Turque Kemaliste Dergisi 16. Sayısı (16 Aralık 1936)

Şekil 59. Süleymaniye Camisi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:16, Sayfa: 5, 1936.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin Aralık 1936'da çıkan on altıncı sayısının en kapsamlı makalelerinden biri, "Le Maitre Architecte Sinan" Türkçe çevirisiyle Mimarbaşı Sinan başlıklı yazıdır. Yazı, Fransız mimar, restoratör ve sanat tarihçisi Albert Louis Gabriel tarafından kaleme alınmıştır. Albert Gabriel ismi bu yazının kaleme alınması dışında mimarlık tarihimiz açısından büyük bir öneme sahiptir. İstanbul'un ilk nazım planının hazırlayıcısı olan Henri Prost tarafından "Fransa'nın Türkiye'deki gerçek elçisi" olarak tanımlanan Gabriel, çeşitli kurumlarda ve İstanbul üniversitesinde mimarlık ve sanat tarihi dersleri vermiştir. Daha sonra Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü olarak değişen Fransız Arkeoloji Enstitüsü'nün de kuruculuğunu yapmıştır (Tanyeli,2014).

Şekil 60. Şehzade Camii, La Turquie Kemaliste Dergisi,
Sayı:16, Sayfa:9, 1936.

Atatürk'ün isteği üzerine Prof. Fuat Köprülü ile birlikte bir "Sinan" temalı projeye ikna edilen Gabriel, bu proje kapsamında birçok yapının rölövesini çıkarmış bu süreçte de Mimar Sinan'a olan hayranlığı artmıştır. Prof. Fuat Köprülü'nün I. ciltte kaynakları, belgeleri kaleme alacağı; Gabriel'in de II. Ciltte Sinan'ın mimarlık ve sanat yönünü tanıtacağı bir eser düşünülmüş, Türk Tarih Kurumu tarafından 1937'de broşürü yayımlanmış ise de, fiiliyata geçmemiştir. Planlanan bu proje kapsamında çıkarılacak olan kitap ile Mimar Sinan'ın eserlerinin ve mimarlık düşüncesinin Türk Mimarlık Tarihi bağlamında incelenmesinin yanı sıra kültürel turizm açısından tanıtımının yapılması da hedeflenmiştir. Mimarlığın bir tanıtım ve propaganda ögesi olarak kullanımı, bu örnekte olduğu gibi sadece güncel yapılaşma politikalarını değil tarihte üretilen mimariyi de içermektedir. Albert Gabriel gibi kendi ülkesinde ve diğer batılı ülkelerde saygın bir mimarlık tarihçisi olarak tanınan bir isme bu yazının yazdırılması, batı toplumunun bu bağlamda da ikna edilmesinin Gabriel gibi isimler aracılığı ile daha kolay olacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 61. Selimiye Camii, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:16, Sayfa:2, 1936.

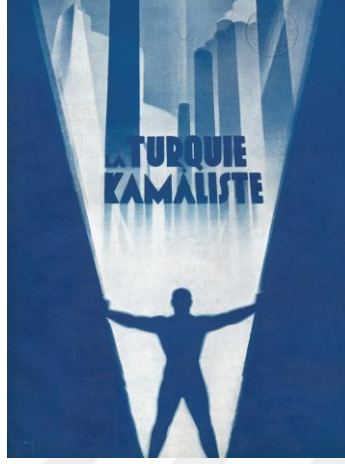
Selimiye, Süleymaniye, Şehzade ve Mihrimah Sultan camiilerinin yanı sıra Ayasofya Camii'nin de yapısal detaylarının anlatıldığı metinde Mimar Sinan'ın mimari dehasından sıklıkla söz edilmektedir. Mimar Sinan'ın ürettiği mimarlık bilgisinin ve eserlerinde gözlemlenen sanatın önemini Gabriel şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Sanat tarihi, bu tür örnekler karşısında anıtları yorumlama ve anlamlarını belirleme çabası göstermeseydi ancak boş bir katalog olurdu. Sinan'ın eseri, onu tüm nesnellik içinde incelemek isteyenler için; bir sanatçının dehasını, bir dönemin zevkini, bir sultanın ihtişamını anımsatan heykelsi eseridir. Aynı zamanda, Türk ruhunu ve temel erdemlerini bu eserlerde izlersiniz” (Gabriel,1936)

Her ne kadar bir mimarlık ve sanat tarihi metni olsa da yazının son bölümünden yapılan bu alıntıdan da anlaşıldığı üzere derginin asıl amacına uygun olarak makale, turistik tanıtım ve propaganda amacı da gütmektedir. Sinan'ın eserlerinin yalnızca birer bina olmadığını gözlemcisinde birçok duygu ve alt mesaj hissi uyandırdığını ileten Gabriel, objektif bir perspektiften bakıldığında görülmesi ve üzerine düşünülmesi gereken bir kültürel varlık olduğunun reddedilemez olduğunu belirtmektedir.

Türkiye coğrafyasının farklı noktalarında bulunan bu eserler ülkenin tanıtımı için büyük önem taşımakla birlikte her biri turizm bağlamındaki değerleriyle bir propaganda nesnesine dönüşmüşlerdir. Yeni kurulan ülkenin maddi gelir kaynaklarından biri olarak bel bağladığı turizm sektörünün batıya tanıtılmasında bu nitelikleriyle büyük bir görev üstlenmektedirler.

2.2.17. La Turquie Kemaliste Dergisi 17. Sayısı (17 Şubat 1937)

Şekil 62. La Turquie Kemaliste Dergisi 17. Sayısı
Kapağı (1937)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin on yedinci sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.18. La Turquie Kemaliste Dergisi 18. Sayısı (18 Nisan 1937)

Şekil 63. Turhal Şeker Fabrikası, La Turquie Kemaliste Dergisi,
Sayı:18, Sayfa:18, 1937.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin on sekizinci sayısının içeriklerinden biri olan "Şeker Endüstrisinin On Yılı" başlıklı makalede beşinci sayıda da değinilen şeker fabrikaları ve yaşadıkları gelişim konu edilmektedir. Fabrika kurulan kentlerin üretime başlanan yıldan sonra gösterdiği gelişim ve fabrikanın kentin sosyal imkanlarına yaptığı katkılardan övgüyle bahsedilmektedir. Fabrikaların çalışanlarının ve ailelerinin hayatına olan pozitif etkisi ise şu cümlelerle açıklanmaktadır:

"Şeker fabrikaları idaresi, işçilerinin refahıyla ilgilenmenin yanı sıra, fabrikaların yer aldığı bölgelerde çalışan köylülerin iyiliğiyle de ilgilenir. Bekâr işçiler için özel lojmanlar inşa edildi. Personelin yemeği fabrikalarda verilir. Ve her fabrika hastane ve eczanesine sahiptir. İdare işçilerin sağlığıyla olduğu gibi aynı zamanda onların ailelerinin sağlığıyla da ilgilenir." (La Turquie Kemaliste Dergisi, 1937)

Şekil 64. Uşak Şeker Fabrikası, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:18, Sayfa:17, 1937.

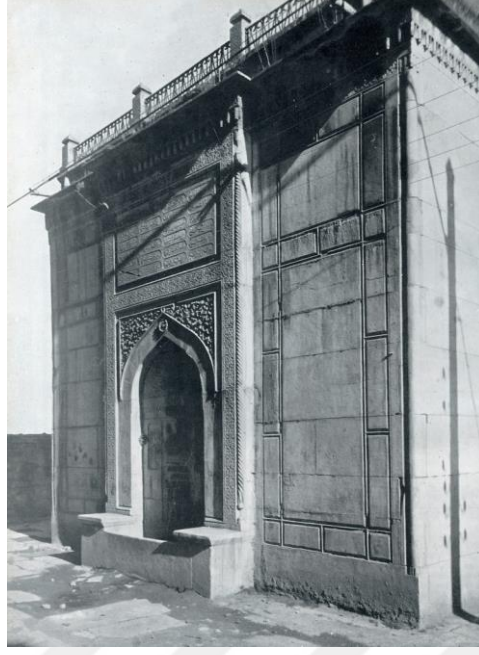
Sosyal imkânların iyileştirilmesinden bahsedilen bu bölümde yine Othmar'ın çektiği fotoğraflar destekleyici argümanlar olarak bulunmaktadır. Modern fabrika görselleri Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan o güne kat ettiği aşamanın kanıtı niteliğindedir. Makalenin başlığındaki "on yıl" ibaresi de bu istikrarlı gelişimi vurgular niteliktedir. Fabrikaların ana konu olarak işlendiği bu metinden de anlaşıldığı üzere ekonomik bağlamda yapılan bu yatırımları batıya anlatmada ticari tablolar kadar fabrikaların bir profesyonel tarafından çekilmiş mimari fotoğrafları da kullanılmaktadır.

2.2.19. La Turquie Kemaliste Dergisi 19. Sayısı (19 Haziran 1937)

Şekil 65. Sultan III. Ahmet Çeşmesi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:19, Sayfa:2, 1937.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin on dokuzuncu sayısı "18. yy Türk Sanatı" başlıklı bir makale ile başlamaktadır. Dönemin Galatasaray Lisesi öğretmenlerinden Ernest Mamboury'nin kaleme aldığı yazıda Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kıyasla daha güçlü olduğu bir çağda sanat alanında neler ortaya koyduğu anlatılmaktadır. Bu makalesinde mimari, heykel ve resim alanında bir takım değerlendirmeler kaleme alan Mamboury, İsviçre'nin Nyon şehrinde hayata gelmiştir. Cenevre'deki Ecole des Arts Industriels'den mezun olduktan sonra Paris'e giderek Güzel Sanatlar Akademisi'nin seramik bölümüne devam eden Mamboury, 1906 yılından hayatının sonuna kadar İstanbul'da sanat camiasında bulunmuş, çeşitli dersler vermiş ve Osmanlı Devleti'nin sanata bakışı hakkında araştırmalar yapmıştır.

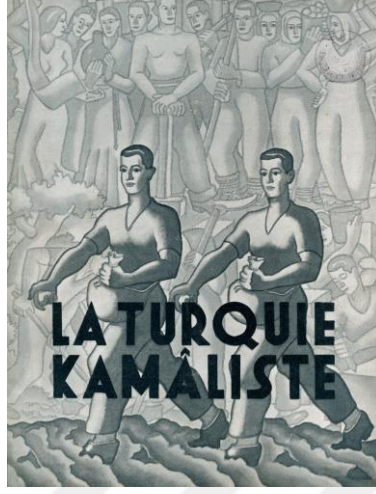

Şekil 66. Kabataş Çeşmesi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:19, Sayfa:3, 1937.

’Türk sanatçılar, tıpkı Avrupa’dakiler gibi, fakat daha az oranda, saf fanteziye dayalı yeni dekoratif ya da mimari biçimler yaratmayı isteyen yeni bir siyasi zihniyetin ve baş kaldıran, devrimci bir arzunun kurbanı oldular; bunların sanatı hoş görünür fakat heyecanlandırmaz.’’ (Memboury,1937)

Tüm sayıları incelendiğinde görülmektedir ki La Turquie Kemaliste Dergisi, Osmanlı’ya dair pek fazla içerik üretmemiş ürettiği takdirde ise Memboury ve Mimar Sinan makalesinin yazarı Albert Gabriel gibi isimlerin yazılarına yer vermiştir. La Turquie Kemaliste editör ekibinin bu seçimleri tesadüf olmamakla birlikte Osmanlı’yı yani geçmişini batılı elitlerin gözünden görmeye daha sıcak olduğunun bir göstergesidir. Yazının bazı bölümlerinde Osmanlı sanatından övgüyle bahseden Memboury, bazı bölümlerde ise Osmanlı dönemi sanat anlayışlarının negatif özelliklerinden sıkça bahsetmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından çıkarılan bir dergide böyle objektif bir yaklaşıma yer verilmesi tıpkı batılı bir yazara bu yazının yazdırılması gibi geçmişe dair bakış açısını göstermektedir. Köklerine bağlılığını sürdürse de dönem iktidarı ‘’yeni ülke yeni toplum’’ ideali doğrultusunda geçmişten kalan mirasa objektif bir gözle bakmaya hazır olduğunu batıya gösterme kaygısı taşımaktadır.

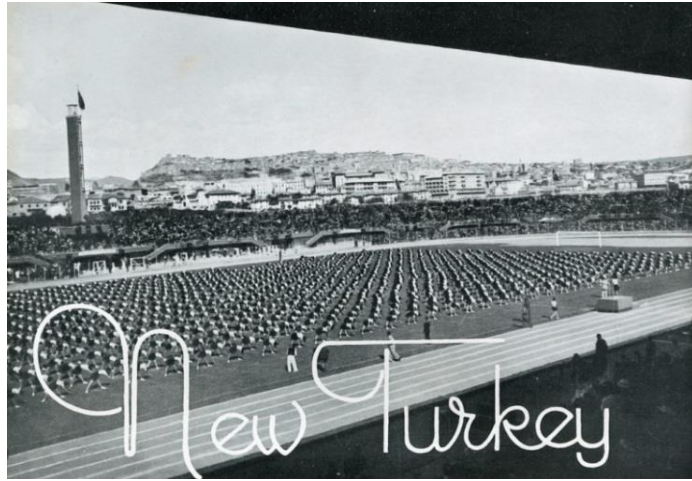
2.2.20. La Turquie Kemaliste Dergisi 20.-26. Sayıları

Şekil 67. La Turquie Kemaliste Dergisi 20. Sayısı Kapağı (1937)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin 20. – 26. Sayılarında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayıları, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.21. La Turquie Kemaliste Dergisi 27. Sayısı (27 Ekim 1938)

Şekil 68. 19 Mayıs Stadyumunda Yapılan Gösteriler, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:27, Sayfa:10 (1938)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin yirmi yedinci sayısında yer alan "Öncülerin Ülkesi: Yeni Türkiye" başlıklı yazı ülkenin çeşitli alanlarda yaptığı atılımları konu edinmektedir. Kraliyet Coğrafya Derneği Üyesi aynı zamanda Oxford ve Harvard Üniversitelerinde öğretim üyeliği yapan Philip W. Ireland tarafından kaleme alınan yazıda ekonomi, endüstri, eğitim ve toplumsal alanlarda yapılan reformlar anlatılırken bu bağlamlarda mekanın dönüşümünden de söz edilmektedir. Modern fabrikaların ve eğitim tesislerinin yıllar içerisinde çok hızlı bir biçimde inşa edildiğinden söz eden Ireland, mekânsal reformun sosyal hayattaki karşılığını şu cümlelerle anlatmaktadır:

"Köylü nüfusun köyün en güzel binalarını okulların veya Halkevlerinin hizmetine sunması, gazetelerin ve başka okuma malzemelerinin büyük bir hevesle beklenmesi ve ziyaretçilerden sık sık eski gazete talep edilmesi, özgürlüğüne yeni kavuşmuş zihinlere sahip, kendilerine, uluslarına ve dışarıdaki dünyaya ilgi duyan bir halkın özellikleri olarak görülüyor. Yeni toplumun yaşam alanı olan kentler gibi bu kentleri meydana getiren okullar, köy meydanları, üretim tesisleri ve diğer devlet yapıları toplumsal devrimin mekânsal karşılığı olarak vücut bulmaktadırlar" (Ireland, 1938)

İmar politikalarının ve üretilen yeni mekanın toplumsal etkisinden söz eden Ireland, okuyucuya "Yeni Türkiye"nin yeni toplumunun modern bir kitleye dönüştüğünü anlatırken mekânsal dönüşümü bu tez için destekleyici bir veri olarak kullanmaktadır. Yeni dönemin modern kent silüetine ait en önemli yapılardan biri olan Ankara 19 Mayıs Stadyumu görseliyle sunulan metinde mimari veriler olarak görülebilecek fabrika yapılarının ve köy enstitülerinin de Othmar tarafından çekilmiş fotoğrafları bulunmaktadır. Bu fotoğraflar üzerinden yorumlamalar yapan Ireland, iktidarın mekan üretimine verdiği değerin dolaylı olarak toplumun inşasına verdiği değer olarak gördüğünü aktarmaktadır. Bu bağlamda makalede örnek olarak verilen mekanlar, mimarlığın propaganda aracı olarak kullanımının en somut örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.22. La Turquie Kemaliste Dergisi 28., 29. ve 30. Sayıları

Şekil 69. La Turquie Kemaliste Dergisi 29. Sayısı Kapağı (1938)

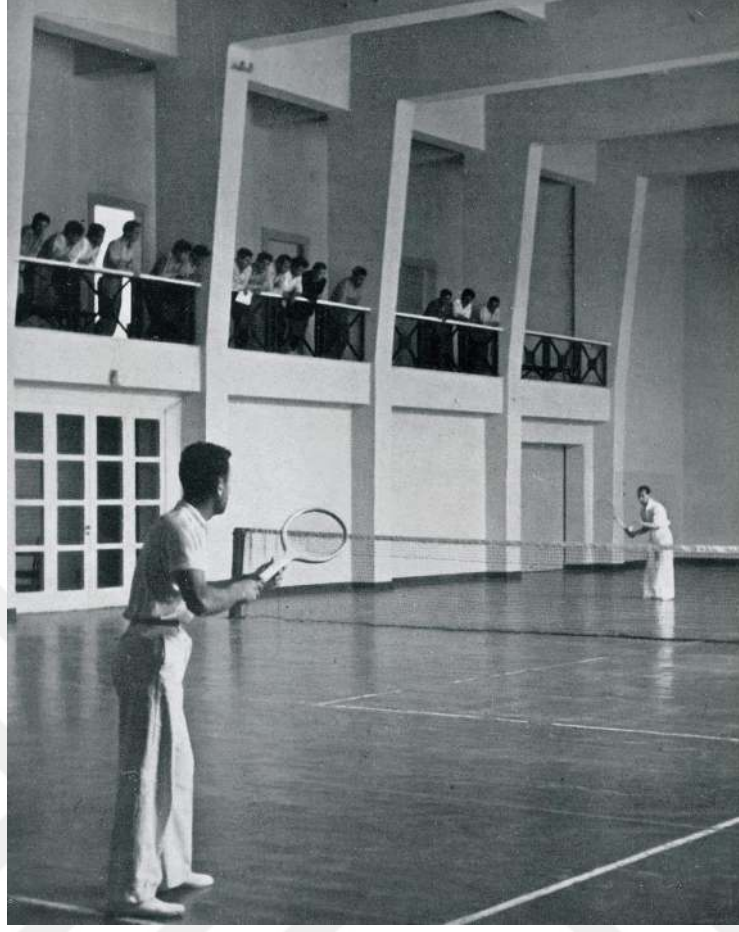
La Turquie Kemaliste Dergisi'nin 28., 29. ve 30. Sayılarında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayıları, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.23. La Turquie Kemaliste Dergisi 31. Sayısı (31 Haziran 1939)

Şekil 70. Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:31, Sayfa:6 (1939)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin otuz birinci sayısında yer verilen Siyasal Bilimler Fakültesi, 1847 yılında Osmanlı yönetimi tarafından kurulan Mülkiye Memurluğu Fakültesi'nin devamı niteliğinde olan bir kurumdur. Cumhuriyetin ilk yıllarında yürütülen iktidar politikalarının Anadolu coğrafyasına yayılmasında yaşanan zorluk sonucunda böyle bir eğitim teşkilatlanmasına ihtiyaç duyulmuş ve geleneği olan bir kurumun modernize edilmesine karar verilmiştir. Müfredat, eğitim ve akademik kadro konularında modern bir tarza evrilen fakülte için bu değişime uygun olarak modern bir bina inşa edilmesi de dönem iktidarının mekanın sosyal hayata etkisinin farkında olduğunu gösteren örneklerden biri konumundadır. Makale ile birlikte sunulan fotoğraflar diğer sayılarda olduğu gibi Othmar tarafından çekilerek editör heyetine sunulmuş ve "artistik" olanları seçilerek yayımlanmıştır. Her biri mimari fotoğraf niteliğinde olan iç ve dış mekan görselleri, binanın geleneksel değil modern mimari üslupla inşa edildiğini göstermektedir. Yalın cephe tasarımı, brüt yüzeyler, doğrusal sütunlarla ve zemin döşemeleriyle oluşturulan iç mekanlar bu bağlamda verilebilecek örneklerdir. Mimar Ernst Egli'nin Ankara'nın modern bir kente dönüşüm sürecinde kente kattığı yapılardan biri olan bina, La Turquie Kemaliste Dergisi'nin 31. Sayısında mimari bağlamda metinsel olarak incelenmiş olmasa da daha önceki sayılarda da görüldüğü gibi fotoğraflarla mimari özellikleri ve mekânsal imkanları kapsamlı bir biçimde yansıtılmaya çalışılmıştır.

Şekil 71. Ankara’da Siyasal Bilgiler Fakültesi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:31, Sayfa:7 (1939)

İmzasız olarak yayımlanan makalede Siyasal Bilgiler Fakültesi binasından şu şekilde bahsedilmektedir:

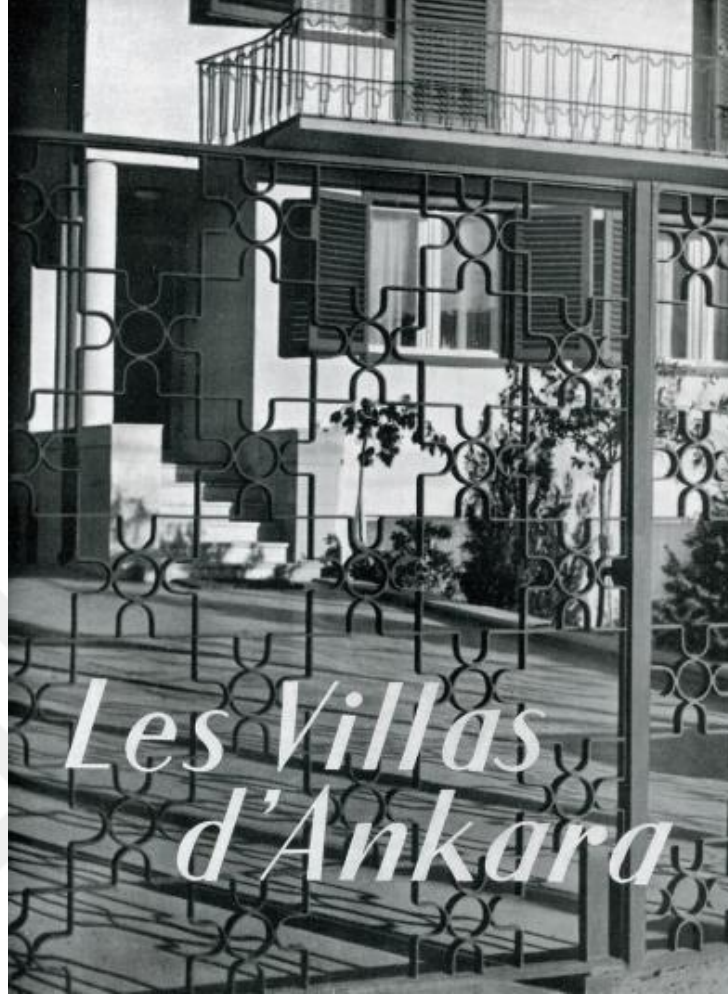
“1923 yılında Lozan Anlaşması ile ülkenin tam bağımsızlığının eski haline gelmesi üzerine enstitü bu son evrede kelimenin tam manasıyla gelişti. Cumhuriyetçi hükümet Ankara’da, modern bir Siyasal Bilgiler fakültesinin tüm ihtiyaçlarını karşılayabilen bir modern okul binası yaptırdı. Müfredat tamamen cumhuriyetçi rejimin ihtiyaçlarına göre değiştirilirken bina da cumhuriyetin ideallerini yansıtacak bir şekle büründürüldü.” (La Turquie Kemaliste, 1939)

Derginin önceki sayılarında da görülen binaya ve mimariye yeni ülkenin ideallerinin atfedilmesi durumu bu örnekte de kendini göstermektedir.

Şekil 72. Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:31, Sayfa:8 (1939)

Geleceğin siyasetçilerinin ve bürokratlarının yetiştirilmesi için kurulan Siyasal Bilgiler Fakültesi binasının dönem iktidarının ideallerini yansıtmaları Ankara kentinin inşasında tutunulan tavrın en net örneklerinden birisi olarak görülebilir. Batılı tarzda bir müfredatla ve cumhuriyetin gereklerini yerine getirme amacıyla olan reformist bir akademik kadroyla eğitim veren bu eğitim kurumunun modern bir mimari ile inşa edilmesi bu bağlamda normal bir sonuçtur. Bu sebep sonuç ilişkisinin La Turquie Kemaliste Dergisi'nde işlenme biçimi incelendiğinde hem politik hem de mimari olarak atılan adımların altının boş olmadığı, belirli bir planlama sürecinden geçerek ortaya çıkan durumlar olduğu anlatılmaktadır. Modern bir ülke kurma ülküsüyle hareket eden dönem iktidarı, bu modernleşme çabasını batıya fiziksel olarak da anlatma kaygısıyla Siyasal Bilgiler Fakültesi gibi binalar inşa etmiş ve politikaların mekânsal sonucu niteliğinde olan bu mimari çıktıları La Turquie Kemaliste Dergisi vasıtasıyla batı toplumuna sunmaya çalışmıştır. Propagandanın temel gerekliliklerinden olan planlama ve amaca yönelik olma kriterlerini gördüğümüz bu durum, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi binasının makale içinde bulunan görsellerinde net bir biçimde okunmakta ve mimarlığın nasıl propaganda nesnesi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Şekil 73. Ankara Evleri, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:31, Sayfa:39, 1941.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin 31. Sayısında ilk kez karşımıza Çıkan ‘‘Ankara Evleri’’ başlıklı bölüm, metinsiz olarak yayımlanmış ve bu özel bölümde kentte yeni yeni yükselen modern Ankara konutlarına yer verilmiştir. Kentin farklı noktalarında yakın dönemlerinde inşa edilen bu konutlar Ankara'nın ‘‘köy’’ algısını kırmada büyük rol oynamış, yapım teknikleri ve modern tasarımlarıyla sadece kent için değil ülke için de birer ilk olmuşlardır.

Şekil 74. Ankara Evleri, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı: 31, Sayfa:40-42, 1941.

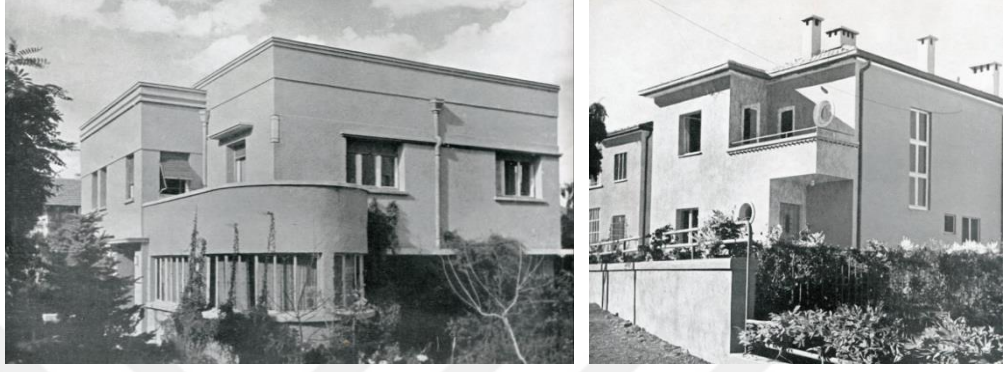
Yeni Türkiye'nin tanıtılması amacıyla çıkarılan La Turquie Kemaliste Dergisi, yayın hayatı boyunca Ankara kentini Türkiye'nin modernleşmesinde bir ideal kent prototipi olarak kullanmıştır. Bu prototip kenti meydana getiren mekanların modern bir üslupla ayağa kaldırılması sürecinde benimsenen mimari anlayış, toplumun kendine ait özel mekanları olan konutlara da sirayet etmiş ve bu etki devlet tarafından memnuniyetle karşılanarak teşvik edilmiştir. 1930'lu yıllarda Ankara'da bulunan konutlar baz alındığında sayıca azınlık olan bu modern konutlar kentin dokusunu oluşturan egemen konut tipi olmasa da "Ankara Evleri" başlıklı bölümde kendilerine yer bulmuşlardır. Dergi editör ekibinin bu seçimi, ideal konuta dair hakim görüşün ve batıya Ankara kentinin anlatımında hangi konut tipini benimsediklerine dair tercihin bir göstergesi niteliğindedir.

2.2.24. La Turquie Kemaliste Dergisi 32-42. Sayıları

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin 32-42. sayılarında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin

ilgili sayıları, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.25. La Turque Kemaliste Dergisi 43. Sayısı (31 Haziran 1941)

Şekil 75. Ankara Evleri, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı: 43, Sayfa: 42-43, 1941

Durağan bir hale girmiş ve reformlar için enerjisini kaybetmiş olan toplumsal bir vakayı devralan yeni Cumhuriyet yönetimi, modern bir imar politikası ile bağımsızlığını pekiştirmek ve “Cağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak” amacındadır. Bunun için gündelik hayata ve toplumsal aksiyonlara dair çeşitli kanunlar, devrimler ve yeni modern mimari ile halkın bu duruma yavaş yavaş adapte olması sağlanmıştır. Özellikle modern konut sayesinde modern insanın ve toplumun oluşturulabileceği düşünülmüş, konut mekanı ve barınma kültürü önemli hale gelmiştir (Tanyeli, 2004).

La Turquie Kemaliste Dergisi içeriğinde ilk olarak 31. sayıda karşımıza çıkan modern Ankara evleri 43. sayıda da karşımıza çıkmaktadır. Bir kentin sıfırdan inşasında çok önemli bir konumda bulunan konut planlaması, konutların tasarımındaki hakim dil hakkında kararlar da içermektedir. Devlet tarafından planlama kapsamında yapımı teşvik edilen bu modern konut binaları derginin 31., 43. ve 45. sayılarında kendilerine yer bulmuşlardır. Mimarlığın toplum üzerindeki psikolojik ve ideolojik etkisi düşünüldüğünde en temel öğelerden biri olan konutlar, fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere geleneklerin getirdiği milli mimari öğeleri yok denecek kadar az içermektedir. Modern bir toplumun inşasında bu gibi kararlar mimarının bir sosyal araç olarak kullanılmasının göstergelerindendir.

Bunun yanı sıra derginin son sayılarına yaklaşıldıkça daha sosyal ve insan odaklı konuların kaleme alındığı görülmektedir. Ankara kentinin inşa sürecinin ilk aşamada sonuna yaklaşılana 1940lı yıllarda imar politikalarının dergide kapsadığı alanın azalması da doğal bir sonuçtur (Türkan-Okumuş,2017).

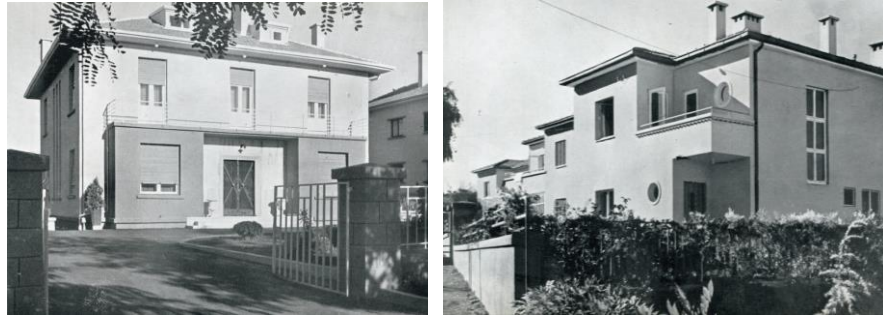
2.2.26. La Turquie Kemaliste Dergisi 44. Sayısı (Ağustos 1941)

Şekil 76. La Turquie Kemaliste Dergisi 44. Sayısı Kapağı (1941)

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin kırk dördüncü sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.27. La Turquie Kemaliste Dergisi 45. Sayısı (Ekim 1941)

Şekil 77. Ankara Evleri, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı: 45, Sayfa: 34-36, 1941

“Her tarafta bir şantiye manzarası vardı. Hiçbirini üslubu yanı basındakini tutmayan, çoğu mimari mecmualarından olduğu gibi nakledilmiş villalarıyla, küçük memur mahalleriyle yeni şehrin kurulduğu devirdi bu. Tek bir sokaktaki Riviera, İsvicre, İsvec, Baviera ve Abdulhamid devri İstanbul’u ev ve köşklerini görmek mümkündü.” (Tanpınar,2008)

Ahmet Hamdi Tanpınar, “Beş Şehir” adlı romanında Cumhuriyet ile birlikte büyük bir inşaat şantiyesine dönüşen Ankara kentini bu cümlelerle betimlemektedir. Kale evleriyle, villalarıyla, yeni kurulan memur mahalleleriyle konut türlerini anlatırken aslında Ankara’nın yeni konut dokusunu da bizlere aktarmaktadır. Akcan ise Ankara’da yükselen yeni konutlar için düşüncelerini şu cümlelerle dile getirmektedir:

“Bu modern konut çeşitliliğin arkasında biraz da henüz endüstrileşmemiş bir ülkede, mimarların endüstri çağının konutlarına öykünmesi vardı. Endüstri devrimi Türkiye’nin gerçeği değil, gelecek hayaliydi ve bir ideal olarak, endüstri devrimi ile gelen konut sorununa çözüm arayışlarının getirdiği kısıtlamalar içinde değil, göreceli bir serbestlik ortamında dağınık etkiler ve özgün tasarımlar üretti.” (Akcan,2009)

Akcan ve Tanpınar’ın aktardıklarından da anlaşıldığı üzere Ankara kenti hızlı bir imar dönemine sokulmuş ve yeni yapılan konutlarla modern bir kent görünümü sağlanmaya çalışılmıştır. Devlet tarafından özellikle konut inşası bağlamında serbestlik sağlayan kanunların da çıkarılmasıyla bu süreç teşvik edilmiştir.

Devlet tarafından teşvik edilen ve La Turquie Kemaliste Dergisi sayfalarında son ürünlerini gördüğümüz bu modern konut üretimi, yöneticilerin topluma dair ideallerinin konut mimarisine yansması niteliğindedir. Bu bina üretimi aşamasını ülke içinde toplumsal değişim; ülke dışında ise batıya modern bir toplum imajı çizme çalışmaları takip etmektedir. La Turquie Kemaliste Dergisi içinde bulunan “Ankara Evleri” başlıklı fotoğraf dizini bölümleri de tam olarak bu görevi yerine getirmesi için tasarlanmıştır. Konut mimarisinin bir toplumsal ve uluslararası propaganda aracı olarak kullanıldığı bu planlama aynı zamanda metinlerle desteklenmeyerek Tör’ün derginin planlama sürecinde de bahsedilen görselin gücüne inancını gösteren durumlardan birisi olarak gösterilebilir.

2.2.28. La Turquie Kemaliste Dergisi 46. Sayısı (Aralık 1941)

La Turquie Kemaliste Dergisi’nin kırk altıncı sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve

kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.29. La Turque Kemaliste Dergisi 47. Sayısı (Aralık 1941)

Şekil 78. Belediyeler Bankası Binası, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:47, Sayfa:7, 1941.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin kırk yedinci sayısında Prof. Ernst Reuter tarafından kaleme alınan "Türkiye'de Özerk Yönetim" başlıklı yazıda Türkiye'nin yeni dönemde farklı kentlerde nasıl kalkınma planları yürüttüğünden söz edilmektedir. Yerel yönetimler ve merkezi yönetimin birlikte yürüttüğü çalışmaların anlatıldığı makalede şehircilik alanında yapılan reformlar şu şekilde aktarılmaktadır:

"Tüm dünyanın da bildiği gibi Türkiye, büyük kentlerinin imar planlarını geliştirme çalışmaları için Avrupa'nın bu alanda önde gelen bilirkişilerine başvurmuştur. Bu çalışmalar doğrultusunda Hermann Jansen Ankara'nın yanı sıra birçok başka şehrin de imar planını hazırlamıştır; Fransız Prost ise, son yıllarda sıkı bir şekilde ele alınan İstanbul'un gelişim planı üzerinde birkaç yıldan beri çalışmalarını sürdürmektedir. Ülkenin

üçüncü büyük kenti olan İzmir içinse, ünlü İsviçreli mimar Le Corbusier öngörülmüş olsa da, savaşın başlaması bu planların zorunlu olarak beklemeye alınmasına yol açmıştır. Kamuya ait tüm binaların teknik denetiminden sorumlu olan Çalışma Bakanlığı'nda ise Berlin'in eski belediye imar müşaviri Martin Wagner uzun yıllar görev yaptıktan sonra, şimdilerde bu bakanlıkta Hamburg Altona'nın eski belediye imar müşaviri Oelsner danışman olarak çalışmaktadır. Türk mimarlar ve şehircilik alanındaki bilirkişiler de Türk şehirleri için çok sayıda imar planı geliştirmişlerdir.” (Reuter,1941)

Şekil 79. Malatya Hükümet Sarayı, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:47,Sayfa:48, 1941.

Birçok yabancı şehir plancısı ve mimarın adının geçtiği bu bölümde anlatılan kentleşme çalışmaları için seçilen profesyonel batılı isimler tesadüf olmamakla birlikte reform çalışmalarının niteliğini batıya göstermekte “yabancı” olmalarından da medet umulmuştur. Tıpkı makalenin yazarı gibi dergide birçok yabancı bilim insanının yazılarına yer verilmesinde olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı imkanlar dahilinde mümkün olduğunca yabancı mimar ve şehir plancısından faydalanılmaya çalışılmıştır. Tüm çalışmaların ve devlet eliyle yürütülen tüm reform hareketlerinin bir propaganda malzemesi olarak kullanıldığı bu tip yayınlarda batılı isimlere referans vererek daha güvenilir ve kararlı bir imaj çizilmeye çalışılmıştır. Türkiye coğrafyasında bugüne kadar

yapılmamış kentleşme alanındaki birçok hukuksal düzenlemenin modern dünyaya uygun biçimde yapıldığından bahsedilen metinde kararlı bir tutum sergileyen hükümetin aldığı kararlar şu şekilde açıklanmaktadır:

“Nüfusu elli binin altında olan şehirlerde üç katın üzerine kesinlikle çıkılamazken, daha büyük şehirlerde ise daha yüksek binaların inşasına sadece belirli bulvarlarda izin verilmektedir. Beş katı aşacak binalar için bakanlık izni mutlaka şart koşulmaktadır. Belli ki Türkiye kendi topraklarını, biz Avrupalıları büyük çaresizliğe sürüklemiş olan kiralık kışla sisteminin uzantılarının yaratacağı kaostan bilinçli bir şekilde korumak istemektedir.” (Reuter,1941)

Dergide kendisiyle ilgili bölümde “Alman Politikacı ve Siyaset Adamı” (Reuter,1941) olarak tanıtılan Reuter’in kendi ülkesinin negatif yanlarıyla Türkiye’nin aynı alanda tutunduğu kararlı tavırdan söz ettiği bu cümleleri yine batı medeniyetini ikna edebilme kaygısı taşımaktadır. Batı Berlin’in ilk belediye başkanı olan Reuter gibi batı cemiyetinde büyük bir ismin kaleminden çıkan bu cümlelerin Türkiye hükümetinin çalışmalarını batı nezdinde kat kat daha güvenilir ve değerlendirilmeye değer olduğu izlenimi yaratacağı derginin düzenleme ekibi tarafından düşünülmektedir. Ülke temelli milli bir propaganda yapılırken yabancı aydınlardan yararlanmaktan hiç geri durmayan La Turquie Kemaliste Dergisi yöneticileri, aksine bu politikanın propagandanın amacına ulaşmasında çok olumlu sonuçlar getireceğine inanmaktadır (Tör,1980).

2.2.30. La Turquie Kemaliste Dergisi 48. Sayısı (Aralık 1947)

La Turquie Kemaliste Dergisi’nin kırk sekizinci sayısında çalışma kapsamında incelenmek üzere mimarlık eylemi, mimari kültür, yapılaşma, modern mekan üretimi ve kent gibi konuları direkt veya dolaylı olarak işleyen içerik bulunmamaktadır. Bu nedenle derginin ilgili sayısı, sadece Ankara Construit bölümü özelinde kullanılan fotoğraflar ile çalışmanın Ankara Construit bölümünde incelenecektir.

2.2.31. La Turquie Kemaliste Dergisi 49. Sayısı (Mart 1948)

The Yalı Of KÖPRÜLÜ HÜSEYİN PAŞA

Sami BOYAR

The Bosphorus is a universally famous region of Turkey. It is said to have taken its name from Greek mythology. According to the legend, a God crossed this strait, transformed into an ox, and hence the name Bosphorus (ox-pass) which is still used in Western languages with slight changes of spelling and pronunciation.

The Encyclopædia of Islam, (kullan Anıtköprüsü), is an article on the Bosphorus, says: "In the life of Turkish Istanbul, the Bosphorus has constituted a field for various cultural activities, and it has furnished a rich source of subjects for poetry, music and literature in general."

When taken over by the Turks, it had neither glory nor grandeur, but gradually villages were founded, houses and yalis were erected, and thus both its beauty and its population were increased. Even today, in spite of many changes, it is still possible to perceive the five-century old stamp of its Turkish identity.

In addition to its natural beauty, this strait, joining the Black Sea to the Sea of Marmara, has a local beauty as well as geographical superiority. It owes this beauty to the perspective

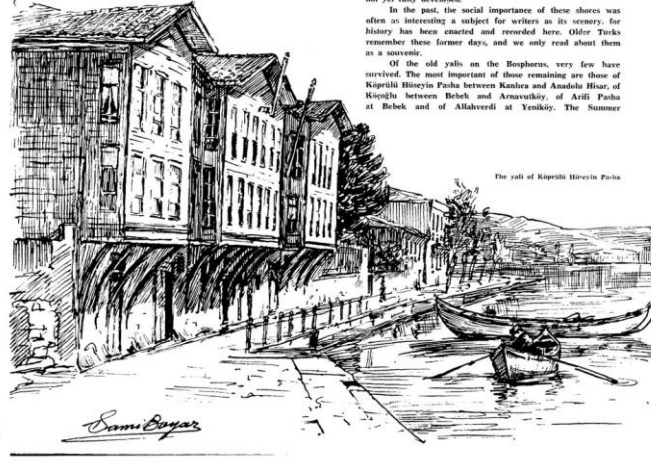
of bays and headland of its shores, to its varied panoramic views. The softness of the transparent atmosphere separating the planes of these views is altogether local. The richness of colour where the shores meet the sea and the misty green of the groves on the steep slopes, create a new landscape in every season. Its remotest nooks and corners are often spots of haunting beauty.

The row of yalis on both of its shores once formed its very characteristic beauty. Although yalı means "seashore" in Turkish, it is also used as a name for summer houses by the side of the sea. They are the spacious and comfortable dwelling-places of old, which contributed much to the beauty of the Bosphorus. Their chief characteristics were their various wings projecting to the sea and their numerous cheerful windows that gave abundant light. Though unexpected after their modest and simple exteriors, their luxurious interior decorations often included carved ceilings, gayly painted panels, richly worked window-frames, marble fountains and monumental staircases.

Today the Bosphorus is living through days of transformation. The old yalis once adorning its shores are almost all gone and the modern Bosphorus which has begun to appear is not yet fully developed.

In the past, the social importance of these shores was often an interesting subject for writers as its scenery, for history has been enacted and recorded here. Older Turks remember these former days, and we only read about them as a souvenir.

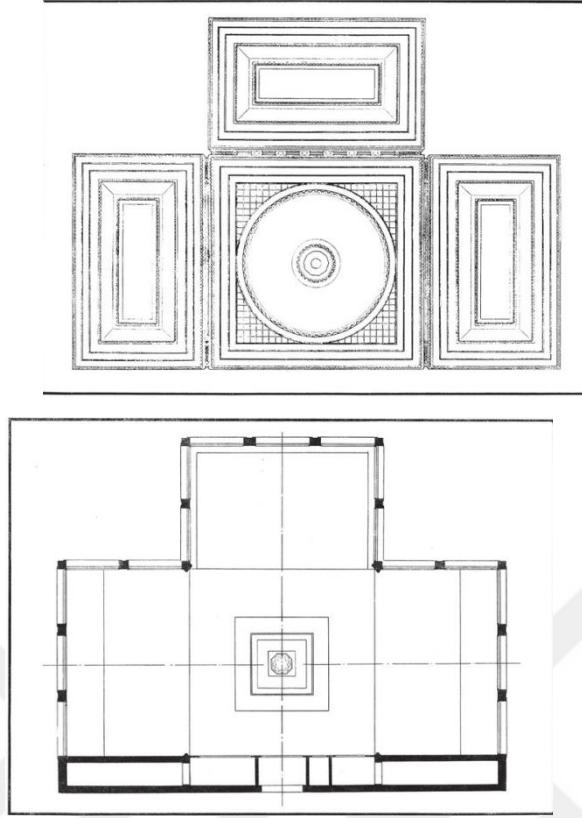
Of the old yalis on the Bosphorus, very few have survived. The most important of those remaining are those of Köprülü Hüseyin Paşa between Kanlıca and Anadolu Hisarı, of Nispetiye between Beşik and Anadoluhisarı, of Arifi Paşa at Beşik and of Allahverdi at Yeniköy. The Summer

Şekil 80. Köprülü Hüseyin Paşa Yalısı Başlıklı Makale için Sami Boyar tarafından tasarlanan sayfa. La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:49, Sayfa:12, 1948.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin on dört yıllık yayın hayatının son sayısı olan kırk dokuzuncu sayıda genel olarak kültürel, ekonomik ve turistik konulara yer verilirken İstanbul'un bilinen yapılarından biri olan Köprülü Hüseyin Paşa Yalısı'na da bir bölüm ayrılmıştır. Ressam Ali Sami Boyar tarafından kaleme alınan yazıda binadan şu şekilde bahsedilmektedir:

"Hüseyin Paşa, düzene ve görkeme olan sevgisiyle tanınırdı ve İstanbul'a çeşitli zarif mimarlık eserleri bırakmıştır. Tanınmış tarihi roman yazarı Turhan Tan, Köprülü Yalısı hakkındaki yazısında şöyle der: "Eğer bu büyük ve değerli Sadrazamın Osmanlı tarihine en büyük hediyesi Karlofça Anlaşması idiye, Türkiye'nin sanat dünyasına bıraktığı en büyük yadigar ise yukarıda sözünü ettiğim yalıydı." (Boyar,1948)

Şekil 81. Köprülü Hüseyin Paşa Yalısı tavan ve plan çizimleri. La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:49, Sayfa:15, 1948.

Dönemin edebiyatçılarından olan Turhan Tan'ın yalı hakkındaki görüşlerine de yer veren Boyar, dergide az rastlanan Osmanlı mimarisi övgülerinden birine imza atmaktadır. Osmanlı çeşmelerini konu alan tablolarıyla da tanınan yazar, dergideki tek yazısı olan bu metinde binaya ait çizimlere de yer verirken La Turquie Kemaliste Dergisi'nin ürettiği içeriklerdeki genel tutumu olan "İstanbul, eski; Ankara, yeni." görüşüne de hizmet etmektedir. Derginin diğer sayılarında empoze edilmeye çalışılan bu tez, Ankara'nın yeni kurulan modern ülkenin temsili olduğunu savunurken İstanbul kentinin sadece Osmanlı'dan kalan tarihi mirası barındıran, artık işlevini yitirmiş bir kent olarak bir açık hava müzesinden farkı olmadığını savunmaktadır. Bu düşünce Ankara ve cumhuriyet propagandasına dayanmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'de eski-yeni tartışmasının yoğun olarak yaşandığı dönemlerde Ankara ve İstanbul kentlerine iktidarın bakış açısını göstermektedir.

2.2.32. La Turque Kemaliste Dergisi ‘Ankara Construit’ Bölümleri

Ankara, Kurtuluş Savaşı yıllarında sergilenen milli duruşu ve mücadelenin kararlılığını simgeleyen küçük bir Anadolu şehridir. Selçuklu ve Osmanlı imparatorluğu dönemlerinde önemli bir kültür merkezi olamamış, daha çok tiftik ve deri üretimi ile tanınmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da açılması Ankara'nın başkent olması için önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı yıllarda, İstanbul'un başkent olarak kalmasını isteyen gruplar olmasına rağmen Atatürk, milli mücadelede olduğu gibi barışta da devletin gücünü Anadolu'da aramanın gereğini savunmuştur (Alpagut,2019).

Tanyeli, Ankara kentinin sıfırdan imar edilmiş bir kent olmadığını ancak iktidarın yaptığı modernleşme ve kalkınma çalışmalarını yüceltmek için buna gerek duyulduğunu aktarmaktadır. Bunun sebebi olarak yönetimin kendini meşrulaştırmak için Ankara kentinin geçmişin devamını değil bir taze başlangıcı temsil etmesi gerekliliğini göstermektedir (Tanyeli,2009)

Bozdoğan Ankara'ya atfedilen bu sosyal ve siyasi değeri şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Dönemin resmi ve popüler yayınlarında Ankara'dan "ulusun kalbi" olarak bahsedilmesi, Ankara'nın modern Türkiye'nin sınırları içindeki coğrafi merkeziliğinden öte bir şeyleri gösterir. Bir başka milliyetçi deyişte "tek vücut, tek yürek" haline gelme sloganında olduğu gibi, bu da ulusun organik birliği için kullanılan güçlü bir metafordur. Ankara için kullanılan, İstiklal Savaşı sırasında şehrin taşıdığı stratejik önemin ürünü olan bir başka metafor da, Türkiye cumhuriyetini doğuran iyiliksever anne metaforuydu: "Cihan siyasetinde mühim bir rol oynayan Ankara, Türkiye Cumhuriyetini doğurmuş ve onu büyük bir kıskançlıkla sinesinde yaşatmıştır... Cumhuriyet de kendini doğuran anaya karşı her türlü ihtimam ve tekayyüdü ifadan geri kalmamış, onun çorak topraklarını ve bakımsız mahallelerini birçok güzel binalarla, mekteplerle ve muhteşem müesseselerle süslemiştir.” (Bozdoğan, 2002)

Bu metinde de görülen Ankara kentine atfedilen değere binaen şehirde modern kurumlar tesis edilip binaları yükselmiş, geniş caddeler kullanışlı büyük parklar inşa edilmiştir.

20. yüzyılda Ankara gibi farklı kentlerde kendilerine atfedilen yeni anlamlar ile başkent ilan edilmiş ve bir bakıma yeniden şekillendirilerek Ankara ile aynı süreçleri

yaşamıştır. Bu gibi kentlerde sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bağlam geçmişle bağlarını koparmış, farklı anlamlar, farklı ilişkiler ve yönelimler tanımlanmıştır. Uludağ bu başkent yaratma eylemini şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Tarihteki başkentlere baktığımızda onları başkent yapan kararların ardında, bazen belli bir inancın sembolik ya da mekânsal varlığı, bazen güçlü bir kale ya da ticaret yolu, bazen de güçlü bir coğrafyanın varlığı yeterli olarak görülebilir. Ancak modern başkentlerde öne çıkan değer, yeni bir ideolojik temsiliyetin mekânı olmasıdır. Bu bağlamda farklı ve yeni sosyal, kültürel, ekonomik ve politik söylemler öne çıkar ve başkentlilik kararını şekillendirir.” (Uludağ,2009)

Bu tip icat edilen yeni başkentlere verilebilecek örneklerden ilki Uludağ’a göre Avustralya’nın başkenti Canberra’dır(Uludağ,2009).

Canberra, 1901’de Avustralya Uluslar Topluluğu’nun resmen kurulmasından sonra 1909 yılında yeni başkent olarak seçilmiştir. Böylece Britanya Krallığı’nın yönetiminde, Avustralya Kraliyet Devleti doğmuştur.Canberra'nın yeni federal başkent olarak önerilmesinin ardından, 1911 yılında New South Wales bölgesinde, Avustralya'nın başkent bölgesi olan The Australian Capital Territory bölgesi kurulmuştur. Aynı yıl, burada kurulması tasarlanan yeni federal başkent için uluslararası bir proje yarışması açılmış 130'dan fazla katılımın olduğu yarışmayı Amerikalı mimar Walter Burley Griffin ile partneri ve eşi olan Marion Mahony Griffin kazandı. Griffinlerin projesi doğrultusunda 1913’te inşaat çalışmaları başlamıştır. Çalışmalar I. Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğrasa da Federal Parlamento, 9 Mayıs 1927’de resmî törenle Melbourne’den yeni başkente taşınmış Griffinler, Walter Burley ve Marion Mahony, Şikago’da Frank Lloyd Wright ile birlikte uzun süre çalışmıştır.

Vale’a göre Canberra, ulusal kimlik, toplumsal eşitlik ve politik devamlılık gibi kriterleri olmazsa olmaz kılan bir toplumsal yapının başkenti olmayı hedefliyordu. Bu misyon doğrultusunda geliştirilen planlar, peyzaj tasarımları ve mimari tasarım kılavuzlarıyla Canberra kriterleri göz önüne alınarak tasarlandığı toplumun başkenti oldu. Lawrence J. Vale bu bağlamda Canberra’yı “*demokrasi için tasarlanmış başkent*” olarak tanımlamaktadır (Vale,1992).

Uludağ’ın ilgili makalesinde verdiği bir diğer icat edilen başkent örneği ise Hindistan’ın Pencap ve Haryana eyaletlerinin başkenti Chandigarh’dır. Pakistan’ın bölünmesinden sonra hükümet merkezi olan başkent Lahore Hindistan topraklarında kalmamıştır. Chandigarh kenti bunun üzerine Lahore’un yerine başkent ilan edilmiştir.

Yalnızca doğal güzelliklere sahip olması ile değil, ulaşım ağları üzerinde olması ve Pakistan'a stratejik mesafesi nedeniyle önemli bir konuma sahiptir (Uludağ,2009).

“Modern ve bağımsız Hindistan'ın sembolü olan kentin ilk kent planı Amerikalı mimar-kent plancısı Albert Mayer ve Polonya asıllı ortağı Matthew Nowicki tarafından tasarlanır. 1950 yılında Nowicki'nin ani ölümü ile projeye Le Corbusier dahil olur. Tasarım sürecinde çalışan bu mimarlar, kent planlamasında Chandigarh'ın modern Hindistan için önemini gözeterek başkent, demokrasinin, özgürlüğün, modernliğin ve ilerlemenin sembolü olması durumunu vurgulamışlardır.” (Uludağ,2009)

Bir kente semboller yerleştirmek hatta kenti başlı başına sembol haline getirmek örneklerden de anlaşıldığı üzere ne Ankara ile başlayan ne de son bulan bir politik imgelem eylemidir. Dünyanın farklı noktalarında daha da artırılabilir örnekleri olan bu durum yeni kurulan ülkelerin veya sistemlerin kendini topluma ve diğer ülkelere gösterme ve vizyonunu o kentin misyonu vasıtasıyla gösterme kaygısını taşımaktadır.

Batılı bir kent yaratma fikri sadece Ankara'yı değil başkenti olduğu “Yeni Türkiye”yi de batı toplumu gözünde çağdaş bir konuma getirmesinden ileri gelmektedir. Yedigün dergisinde Ankara'yı Asya'da bir Avrupa şehri" olarak adlandıran 1936 tarihli bir yazıda gururlu bir edayla şöyle deniyordu:

"Ankara'nın meydana gelişi coğrafyaya rağmen manevi Avrupa haritasını değiştirmiş demektir. Artık Avrupa oradan başlıyor diyebileceğiz. İnkılabımızın gayesi zaten bu değil miydi?" (Yedigün,1936)

Kent planlama politikaları bağlamında çalışmalara imza atan birçok araştırmacı, Ankara gibi planlanmış başkentlerin, yeni bir toplumun ve ulusun inşası için harcanan çabanın ve bundan duyulan gururun ifadeleri olarak tasarlandıklarını ve bu yüzden de simgeledikleri olguları ve karakterlerini mevcut bir şehirden almalarının mümkün olmadığını belirtmiştir. Geçmişinden ulusa ve kente dair referans barındırmayı kasıtlı olarak tercih etmeyen bir iktidarın planladığı yeni başkent de doğal olarak sıfırdan yaratılmalı ve yeni olan her şeyden ilham almalıdır. Ancak bu yolla fiziksel olarak ayağa kaldırılan bir kent modern ve yeni olması istenen topluma ev sahipliğini layığıyla yapabilecektir. Kentin imar edileceği alanda ne kadar az şey varsa, Ankara hakkındaki popüler bir okul şarkısında söylendiği gibi, başkenti "yoktan" var etmekten duyulan gurur ve şeref de o kadar büyük olacaktır(Bozdoğan, 2002).

Anadolu'nun ortasında bulunan ve başkent olarak ilan edilmesine kadar Bozdoğan'ın bir önceki paragrafta söz ettiği bağlamda bir sorumluluğa sosyal ve fiziki açıdan asla

hazırlanmamış bir şehir olan Ankara, meclisin açılması ve devamında başkent olması için seçilmiştir ancak modern bir ülkenin başkenti görünümüne bürünmesi için birçok planlamaya ve eyleme ihtiyaç duymaktadır. Falih Rıfkı Atay, "Ankara'da hayat bir taslak olmaktan kurtulamıyordu. Şehri yapmak gerekliydi." derken Cumhuriyet'in biçimlendirdiği yeni yaşam tarzına uygun mimarlık anlayışı olmadığı sürece, bu yaşam tarzının devamlı olmayacağını belirtmiştir (Atay, 1930).

Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, 31 Mayıs 1937 tarihinde gerçekleşen meclis birleşiminde yaptığı konuşmada Ankara kentinin Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında bulunan diğer kentlere dair referans oluşturması durumunu şu cümlelerle açıklamıştır:

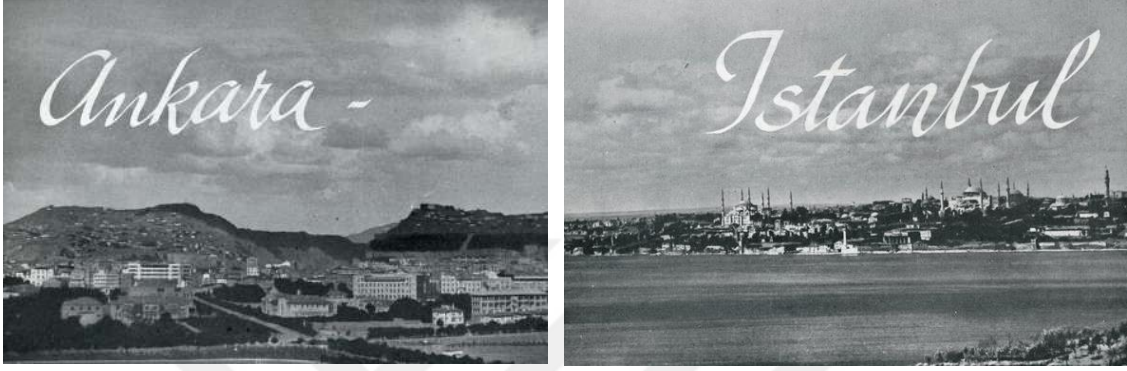
“Dostlarımızın ve hepimizin yüzünü güldüren Ankara’nın hali hazır, milletimizin büyük fedakarlığının eseri olmakla beraber, kısmen de bu müdüriyeti umumiyenin eseridir, denilebilir. Ankara, Türkiye’nin ilk planı yapılan ve şehir hayatı yaşadığı halde tatbik edilen bir şehirdir... Ankara’nızın böyle güzel bir nümune olması, bize, diğer şehirlerimizi de, Ankara’ya yakın ve Ankara gibi, temiz, güzel, havalı bir şehir yapmak ihtiyacını ve hevesini vermiştir.” (TBMM,1937)

Kaya’nın konuşmasında yaptığı vurgudan da anlaşıldığı üzere Ankara kenti, yönetimin uyguladığı politikaları hem iç hem de dış unsurlara fiziki olarak göstermesi için bir sahne niteliğindedir. Dolayısıyla kentin imar işleri ve şehre kazandırılan yeni mekânsal kimlik sadece inşa faaliyetlerinden ibaret olmamış her tuğlasında bir düşünce ve ideolojik bir alt yapı yatacak şekilde uygulamaya konmuştur.

La Turquie Kemaliste Dergisi, 49 sayı boyunca Yeni Türkiye’nin propagandasını yaparken Ankara kentini bir ideal modern cumhuriyet şehri olarak kullanmıştır. Şehir planlamasıyla, yeni üretilen konut dokusuyla, kamu binalarının kente kattıkları ve yönetimin idealarını süsleyen yeni topluma biçilen rolleriyle Ankara, kurulmaya çalışılan yeni düzenin prototipi olarak görülmektedir. Özellikle kırk yedinci sayıda imzasız olarak yayımlanan Ankara-İstanbul başlıklı metin, La Turquie Kemaliste dergisinin yayın hayatı boyunca Ankara kenti üzerinden yapılan anlatılarla neyi amaçladığının göstergesi ve özeti niteliğindedir. Metinde bir turist gözünden Ankara ve İstanbul karşılaştırması yeni ve eski Türkiye bağlamında şu şekilde yapılmaktadır:

“Ankara geleceğin şehridir İstanbul ise geçmişin. İkincisinde bir ziyaretçi için Osmanlı hükümdarları, camiler ve tarih kitapları açısından bir zenginlik vardır. Ayasofya'dan surlara giden ve hızlı bir şekilde hipodromun çevresinde koşarak eski başkentte birkaç gün geçiren ortalama bir turist, Türkiye'yi anlatmak için evine

döndüğünde evlerinde oturup fikirlerini padişahlarla ilgili romanlardan alan vatandaşlarından daha donanımlı değildir. Çünkü İstanbul'da muhtemelen Rus yemekleri yemiş, hükümete dair görüşlerini Yunan bir esnaftan almış, bir Ermeni kuryesi tarafından yönlendirilmiş ve özellikle artık kasıtlı olarak unutulmuş bir geçmişin kalıntıları üzerinde yoğunlaşmıştır. ‘’ (La Turquie Kemaliste, 1941)

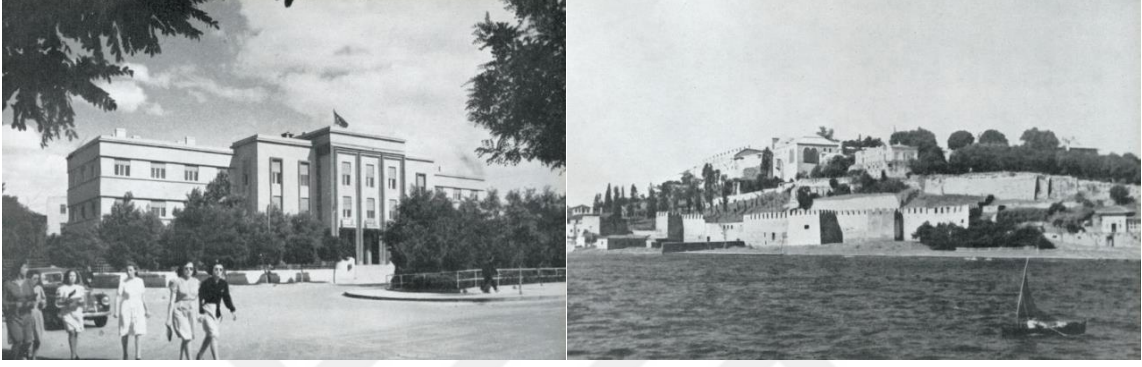
Şekil 82. İlgili metinde kullanılan Ankara ve İstanbul Kent Siluetleri.
La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:47, Sayfa:37, 1941

İlk cümlesinden son cümlesine kadar dikkat çekici birçok ifade içeren bu bölümde Ankara için geleceğin İstanbul için ise geçmişin şehri tanımlamalarının yapılması, dönem iktidarının iki şehre hangi gözle baktığının en somut örneklerindendir. Son cümlede bulunan ‘kasıtlı olarak unutulmuş bir geçmiş’ ifadesi de kurulmaya çalışılan yeni düzenin ve cumhuriyet rejiminin iktidarının Osmanlı dönemine ve bıraktığı mirasa bakış açısını göstermektedir.

İki kentin siluetlerinin yan yana kullanıldığı görselde Ankara şehri tam da metinde anlatıldığı gibi modern yapıları ve bakir kent yapısıyla gelişime ve modernize edilmeye açık bir şehir görünümü çizmektedir. İstanbul’a ait fotoğrafta ise yine yazarın söz ettiğine uygun olarak camilerden, saraylardan ve yalılardan ibaret bir şehir görülmektedir. Metin aynı keskinlikle Ankara kenti –yani Yeni Türkiye- lehine ifadelerle şu şekilde devam etmektedir:

‘‘Bugünün ve yarının Türkiye’sini gerçekten tanımak isteyen bizlerin yapması gereken ilk şey bir Ankara trenine binmektir. Şüphesiz bu yolu daha önce geçip Ankara’ya varan yolcular, ebedi gençliğin muhteşem şehrini bulduklarında, sizden daha fazla şaşırmamışlardı. Trenden en modern Amerikan şehrinin sahip olduğundan daha kötü olmayan bir tren istasyonuna çıkacaksınız. Okuldaki ilk gününde bir gencin yeni

temizlenmiş yüzü gibi temiz bir şekilde parlıyor burası. Yeni temizlenmiş bir görünüm, modern çizgiler, ve lüks ile seçilmiş kent aksesuarları... bunlar kente yeni adım atanlar için mükemmel bir giriş. Otelimize giderken asfalt sokakların genişliğine şaşırıyoruz (İstanbul'un yollarının dar dolambaçlılığı hafızamızda hala taze). Ağaçların sayısına ve binaların sadece ay ışığında görülebilen son derece modern çizgilerine dikkat kesiliyoruz.” (La Turquie Kemaliste, 1941)

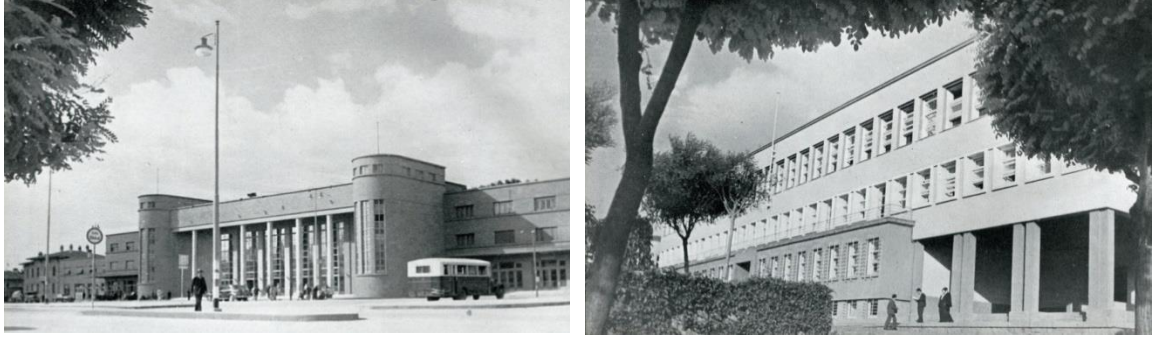

Şekil 83. Metinde verilmek istenen mesajı destekleyen karşılaştırmalı Ankara ve İstanbul görselleri. La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:47, Sayfa:39, 1941.

Yazar, bir yandan Ankara övgülerine mimari doneleri kullanarak devam ederken İstanbul'un negatif yanlarını da hatırlatmakta. Okuyucuda modern bir kent hayali uyandırmak için mimari verilerin kullanıldığını gördüğümüz bu bölümde Ankara kenti anlatılırken batı medeniyetleri ile karşılaştırılmakta ve mekânsal şartların daha kötü olmadığı söylenmektedir. Mimari bağlamında ortaya konan yirmi yıllık bir çalışmanın sonucu olan bu haklı gurur metnin devamında da hissedilmektedir. Aynı zamanda bu mimari bilgileri Ankara kentinin ve Yeni Türkiye'nin propagandası için bir araç olarak kullanan yazar, kente atılan ilk adımın hissettirdiklerini anlatırken yapısal yeniliklerin önemini de vurgulamaktadır. Bir turistin gözünden Ankara gezisi niteliğindeki metin şu şekilde devam etmekte:

“Sabah uyandığımızda kahvaltımızı getiren garson, yeni başkentini nasıl bulduğumuzu gururla soruyor. Gururlu çünkü kentin her yerinde bizzat elinin ve emeğinin olduğunun farkında. Çünkü Ankara, Atatürk ve ekibine tabi olmuş modernleşme arzusunu ruhunda yaşayan bir kuşağın insanları tarafından inşa edilmiş bir şehirdir. Sabah kahvaltısından sonra, en iyi ve tanınmış modern mimarlar tarafından tasarlanmış muhteşem, modern, aydınlık; okullar, parklar ve hükümet binalarından geçen geniş

bulvarlar boyunca ilerlerken, bunu takdir ve şaşkınlıkla izlemekten kendimizi alamıyoruz.” (La Turquie Kemaliste, 1941)

Şekil 84. Ankara Tren Garı ve Siyasal Bilgiler Fakültesi, La Turquie Kemaliste Dergisi, Sayı:47, Sayfa:38, 1941.

Yeni Türkiye’nin büründüğü modern izlenime yabancı mimarların etkisine yapılan vurgu, diğer sayılarda olduğu gibi bu bölümde de yapılmaktadır. Ankara’ya kazandırılan modern kamu yapılarının görselleriyle desteklenen metinde Ankara halkı ile iktidarın kolektif bir çalışma içerisinde kenti getirdikleri noktadan memnuniyetle bahsedilmektedir. Mimarlığın bir ideoloji nesnesi olarak kullanımında önemli kriterler olan ışık kullanımı, boyut ve modern çizgilere yapılan vurgu da dikkat çekmektedir. Dergide genel olarak bir iktidar ve oluşturduğu ideal kent teması işlenirken konu bu metinde de olduğu gibi Ankara ve İstanbul karşılaştırması olduğunda Atatürk’ün şahsına mutlaka atıflarda bulunmaktadır. Bunun sebebi Tör’e göre Ankara kentinin Atatürk’ün şehri İstanbul’un ise hala padişahların şehri olarak görülmesi ve Atatürk’ün de buna paralel bir tavır takınmasıdır(Tör,1980). İstanbul’u ziyarete gelen bir turiste Ankara’ya gitmek için sebepler sunan bu yazıda olduğu gibi “Yeni Türkiye”de ziyaret edilmesi gereken kent bir cumhuriyet ve Atatürk şehri olan Ankara’dır. La Turquie Kemaliste Dergisi ekibine göre doğru olan seçimi yapıp Ankara’yı gezmeyi tercih eden bir turistin gözünden metin şu cümlelerle devam etmektedir:

“Sonrasında Kızılay meydanını, modern ordu subayları kulübünü, ultra modern İsmet İnönü Enstitüsü’nü ve diğer muhteşem kamu yapıları grubunu bize göstermeye büyük ilgi duyan taksi şoförüne teşekkür ediyor ve sonunda ana meydanda Atatürk’ün çok etkileyici atlı heykeline varıyoruz. Bu devasa heykel sadece Ankara’nın Atatürk’ün şehri olduğunu hissettiren bir eser değil. Bu heykel adeta Ankara hakkında çok okuduğumuz

ama İstanbul'da bulunması zor olan yeni Türkiye ruhunu somutlaştırıyor. Güzel sanatların teşvik edildiği, ilginin çocuk refahına odaklandığı, çalışma koşullarının düzeltilindiği, ticareti artırmaya ve tarım yöntemlerini iyileştirmeye yönelik çabaların yapıldığı şehir burası. Aslında sağımızdaki ve solumuzdaki güzel binaların neredeyse her biri, ilerici hükümetin bir işlevini temsil ediyor. ‘’ (La Turquie Kemaliste, 1941)

Propaganda ve Mimarlık başlıklı bölümde bahsedilen kamu binalarına iktidarın mesajlarının gizlenmesi, metinde de anlatıldığı üzere Ankara'ya ilk kez gelen yabancı bir turist tarafından sezilebilir durumdadır. Ankara'da yükselen heykeller, meydanlar ve kamu binaları; hem Atatürk'ün hem de derginin editör ekibini oluşturan isimlerin de dahil olduğu Yeni Türkiye'nin aydın grubunun ülkenin geleceğine dair ideallerini simgelemektedir. Metnin üstteki bölümünde de bahsedilen sanat, çocuk ve eğitim gibi alanlarda yürütülen politikaların fiziksel mekana dönüşmüş hali olan bu yapıları çevre, İstanbul'da gözlemlenen eskimiş yorgun atmosferin aksine yeni bir ruhu ve anlayışı simgelemektedir. Tüm bu veriler göstermektedir ki hem metinsel hem görsel anlatımda açık bir biçimde kullanılan mimarlık olguları, iktidarın, kentin, politikaların ve yapılan reformların propagandasında çok önemli bir görev üstlenmektedir.

Başkent Ankara Atatürk'ün sosyal, kültürel ve politik alanlarda gerçekleştirdiği radikal reformların sosyal alandaki bir uzantısı şeklinde okunabilmektedir. Yeni sosyal normlarla oluşan kamusal kültürün gelişmesi ve sosyal hayatta yerini alabilmesi için gerekli olan kentsel mekânın kurgulanması, bu modernleşme projesinin en önemli parçası konumundadır. Öyle ki kentte yaşantının modernleşmesi gündelik hayatın değişmesiyle gerçekleşebilirdi ki, bu da belki gerçekleşmesi en zor olacak dönüşümdü. Bu bağlamda, kentsel kamusal alanların, parkların ve bulvarların tasarımı kentsel peyzaja hem görsel, hem de eylemsel bir müdahale oldu. Kentlinin geleneksel yaşantı kalıplarını değiştiren, yeni bir sosyal bağlam ve yeni alışkanlıklar kazandıran bir kamusal alan örneği oldu. Bu da rejimin idealindeki kentsel peyzajın kurgulanmasında önemli bir kazanımdı (Korkmaz,2007).

Şekil 85. La Turquie Kemaliste Dergisi 13. Sayısına Ait Ankara Construit Bölümü İç Kapağında Jandarma Okulu ve Güven Anıtına Ait Detaylar

Tarih boyunca mimarlık; bir inancın, düzenin ya da gücün, egemenliğinin temsiliyeti görevini üstlenmiştir. Bu temsiliyet yalnızca ait olduğu zamanın, mekanın ve sosyal yapının ideolojisini değil, o milletin toplumsal, kültürel ve politik değerlerinin de simgesi olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşları'ndan sonra hızlanan kentleşme süreci mimarlık tartışmalarını kentsel boyuta taşımış ve mimarlığın temsiliyet gücünü artırmıştır (Akay,2020). Akay, başkentlere farklı ideolojilerde ve coğrafyalarda mimari bağlamda yüklenen rolü şu şekilde açıklamaktadır:

“Mimarlık tartışmalarının kapsamının değiştiği bu dönemde tartışmalara sahne olan başkentler, farklı coğrafyalara, farklı tarihlere ve farklı ideolojilere sahip olsalar da, yüklendikleri misyon ile ülkeleri için çağdaş ve ideolojik birer sembol, sosyal ve politik değişim için ise birer araç olmak üzere tasarlanmıştır. Modern başkentlerin sembolik rolü, modern ulus devletin gücünü, büyüklüğünü ve sürekliliğini temsil etmekle başlar. Modern ulusalcılığın birer öncüsü olan başkentler, ulusal kimliğin inşası, ulusal ve sosyal birliğin, beraberliğin sağlanması ve sürdürülmesi misyonu ile kurulurlar. Bu hedef onların ait oldukları coğrafya içinde farklı olmalarını sağlar. Bu arayış yeni bir bağlam arayışıdır. Tarihten, geçmişten kopmak değil, geçmişin ideolojisinden kopmak, farklı bir bağlamla yeni bir yerellik aramaktır. Yeni bir ideolojik temsiliyet, yeni bir sosyal bağlam demektir.

Bu arayış modern başkenti devrimci yapar, aykırı yapar ve “sıfırdan başlamak” noktasına taşır.” (Akay,2020)

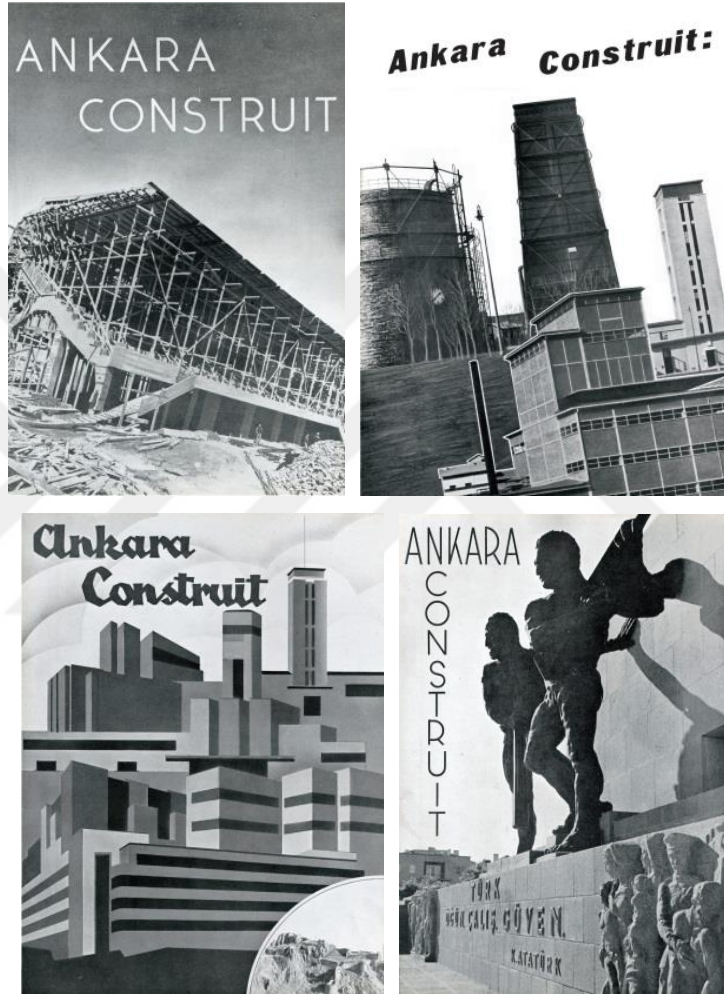

Şekil 86. . La Turquie Kemaliste Dergisi 6.,9. ve 25. Sayılarına Ait Ankara Construit Bölümlerinden Fotoğraflar

Aynı amacı ve aynı zamansal imkanı taşıyan 20. yüzyıl başkentleri, kentsel ve mimari mekânın temsiliyet gücünü farklı bağlamlarda ve boyutlarda yansıtmaktadırlar. Artık temsil edilen sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bağlam geçmişle bağlarını koparmış, farklı anlamlar, farklı ilişkiler ve yönelimler tanımlamaktadır. Tarihteki başkentlere baktığımızda onları başkent yapan kararların ardında, bazen belli bir inancın sembolik ya da mekânsal varlığı, bazen güçlü bir kale ya da ticaret yolu, bazen de güçlü bir coğrafyanın varlığı yeterli olarak görülebilir. Ancak modern başkentlerde öne çıkan değer, yeni bir ideolojik temsiliyetin mekânı olmasıdır. Bu bağlamda farklı ve yeni sosyal, kültürel, ekonomik ve politik söylemler öne çıkar ve başkentlilik kararını şekillendirir.

Bir ideal cumhuriyet kenti olarak empoze edilen ve bu ideaya hizmet edecek şekilde planlanan Ankara kenti, yeni binaları, meydanları, parkları, konutları ve tıpkı bu mekanlar gibi yeniden kurgulanan halkı ile La Turquie Kemaliste dergisinin bu bağlamda en çok kullandığı olgu konumundadır. Öyle ki dergi içinde ayrı bir bölüm olarak işlenen Ankara Construit, Türkçe çevirisiyle Ankara'nın İnşası başlıklı kısımda 49 sayı boyunca kentin kronolojik olarak on beş yıl içerisinde geldiği nokta okuyucuya fotoğraflarla aktarılmaya çalışılmıştır. Ankara kentine dair iktidarın hayalinin ve bu hayal doğrultusunda yapılan faaliyetlerin Othmar'a ait fotoğraflarla anlatıldığı bu bölüm bir mimari fotoğraf dizininden farksızdır. Gerek bölüme özel olarak tasarlanan iç kapaklarda gerekse bölüm içeriğinde kullanılan “’artistik” mimari fotoğraflarda kent vasıtası ile ülkenin propagandasını

yapmaya çalışan bir ekibin çabasını görmek mümkündür. Dergi içerisinde bölüm bölüm yayımlanan İstanbul fotoğraflarıyla karşılaştırıldığında Ankara Construit bölümünde yayımlanan fotoğraflarda görülen Ankara kenti, Ankara-İstanbul başlıklı yazıda da bahsedildiği gibi yeninin, modernin, ışığın, gençliğin ve Atatürk'ün şehri olduğunu her fırsatta her fotoğrafta okuyucuya gösterme çabasıdadır.

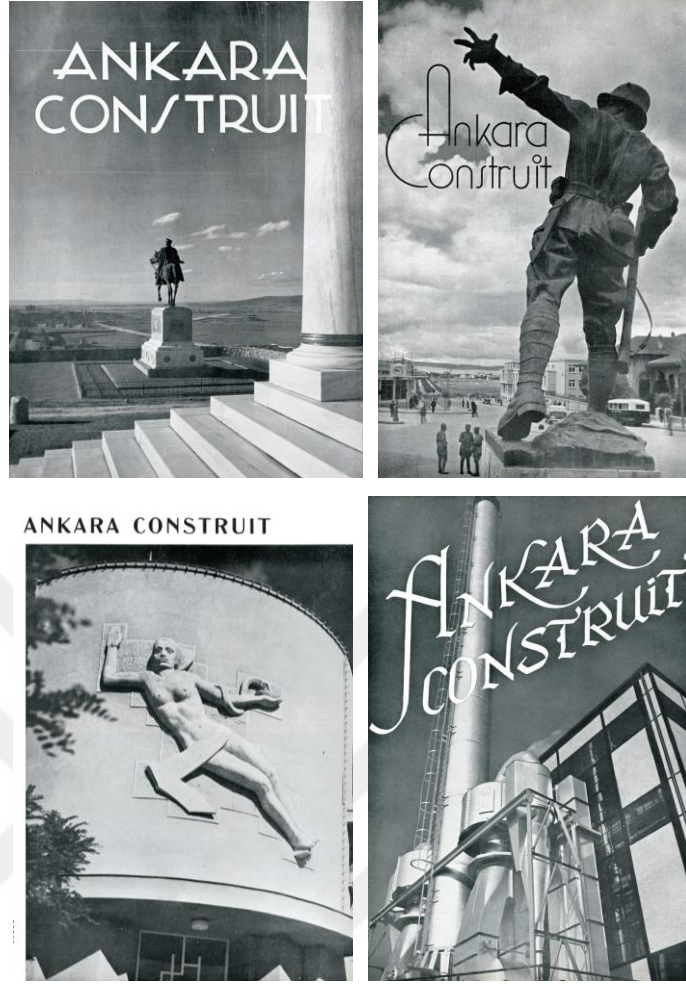
Şekil 87. La Turquie Kemaliste Dergisi 5.,6.,7. ve 8. Sayılarına Ait Ankara Construit Bölümü İç Kapakları

Türkiye Cumhuriyeti I. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan ilk ulus-devletlerden olduğu için Ankara'nın başkent olma kararı Dünya tarihi açısından da önemli bir örnektir. Başkent yeni kurulan Cumhuriyetin ideolojisinin yayılması ve yeni toplumun oluşturulması için bir araç, yeni bir toplumsal yaşamın kurulması ve sürdürülmesi için ise temsili bir mekân olmuştur. Bu bağlamda başkent Ankara modern Türkiye için bir simge, bir yeniliktir.

Cumhuriyet ideolojisinin ve modern Türk kentinin sembolü olmuştur (Şimşir,2006). Uludağ bu konu ile ilgili şunlara değinmiştir:

“Tekeli’nin açıkladığı gibi Cumhuriyet burjuvazisi ve bürokrasisi İstanbul’un kozmopolit havasından kurtarılarak ulusalcı bir çizgide, çağdaş yaşam kalıplarını benimsemiş olarak geliştirilmek isteniyordu (Tekeli,1989). Ankara bu misyonu yerine getirebilecek ideal kamusal mekânı oluşturmalıydı. Bu doğrultuda başkent Ankara modern Türkiye’nin ve modern Türk şehrinin örneğini oluşturuyordu. Modern Türkiye’nin ve rejimin ideallerinin bir sembolüydü. Ankara’nın örnek kent olması yalnızca kentsel-mekânsal anlamda değil, tüm sosyal ve kültürel boyutları ile birlikteydi. Başkent modern kent peyzajının oluşması da rejimin uygulamaya çalıştığı modernleşme projesinin bir parçasıydı. Dolayısıyla Ankara yalnızca yapılan örnekler açısından değil, sembolize ettiği değerler açısından da Cumhuriyet tarihi ve kültürü için çok büyük bir önem kazanmıştır.” (Uludağ,2009)

Uludağ’a göre bir yandan modern ve çağdaş bir yaşantının doğabileceği kentsel mekânlar tasarlanırken, bir yandan da modern Türk vatandaşının gündelik yaşam kalıpları oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet ideolojisinin simgesi gelişen modern kent hayatı olmakta ve gündelik hayat da bu modernite hedefleri doğrultusunda oluşmaktaydı.

Şekil 88. La Turquie Kemaliste Dergisi 12.,14.,15. ve 17. Sayılarına Ait Ankara Construit Bölümü İç Kapakları

Bu bağlamda Ankara Construit bölümü, La Turquie Kemaliste Dergisi'nin kente, mimariye, modern kentliye ve Ankara özelinde tüm cumhuriyet kentlerine dair ideallerinin görsel halde sunulması niteliğindedir. Simgesel nitelik taşıyan yapıların, heykellerin, ve meydanların fotoğraflarının yer verildiği bu bölümde Ankara'nın yıllar içerisinde nasıl imar edildiği gösterilse de ideolojik olarak hangi alt yapıyla bir kent yaratıldığı anlatılmaya çalışılmaktadır. Seçilen hiçbir görsel tesadüf olmamakla birlikte dergi içerisinde yer verilen metinlerle tamamen paralellik gösterdiği de açıkça görülmektedir. Özetle Ankara Construit bölümü, mimarlığı bir propaganda ve siyasal iletişim aracı olarak kullanımının en somut örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern bir başkent yaratma misyonuyla yola çıkan iktidarın bu yolda elde ettiği başarının batıya gösterilmesi için çok önemli bir görev üstlenen La Turquie Kemaliste Dergisi'nin metinlerdeki fazlalıklardan arındırılmış bir konsantre modern kent albümü olarak yorumlanabilir Ankara Construit

bölümü. Aynı zamanda yıllar içerisinde meydana gelen gelişimi de gözler önüne seren bölüm, bir almanak gibi incelendiğinde iktidarın Ankara'yı modernize etme konusundaki kararlılığını ve kentleşmede izlediği politikaların sürdürülebilirliğini de ortaya koymaktadır. Tüm bunların dergiye yansıtılış biçimi ise önceki bölümlerde söz edildiği gibi mimarlığın tüm bilgi birikimi ve farklı kollarıyla bir tanıtım ve propaganda aracı olarak kullanımına örnek teşkil etmektedir.

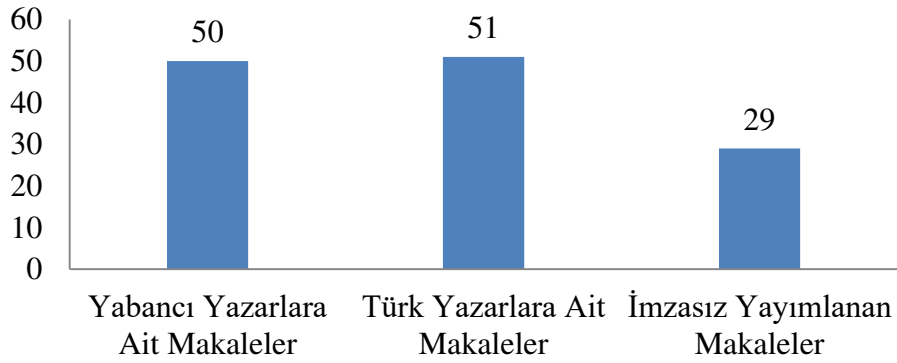
3. BULGULAR VE İRDELEME

Çalışmanın “2.1.La Turquie Kemaliste Dergisi” başlıklı bölümünde de bahsedildiği üzere 1934 yılında kurulan Matbuat Umum Müdürlüğü’nün görevleri TBMM tarafından kanunla belirlenmiş ve kurum tüm çalışmalarını bu kanunda belirtilen çerçevede yapmıştır. Ek-1’de belirtilmiş olan Matbuat Umum Müdürlüğü teşkilatına ve vazifelerine dair kanunda bu görev çerçevesi net bir biçimde çizilmiştir. Özellikle ilk maddede belirtilen “Memleket hanemde Türkiye’yi tanıtmayı ve menfi propagandalarla mücadeleyi temin eylemek” başlığı ile ikinci maddede bulunan “Ecnebi memleketlerde yapılacak propagandanın vasıtalarını hazırlamak.” başlıkları açıkça kurumun propaganda bağlamındaki görevlerini açıklamaktadır. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün kurucularından ve ilk müdürü olan Vedat Nedim Tör, teşkilatın görevini TRT’ye verdiği bir röportajda şu sözlerle açıklamaktadır:

“Matbuat Umum Müdürlüğü’nün vazifesi tarihte yeni bir çağın açılmasına önderlik yapan Atatürk Türkiye’sinin içeride ve dışarıda propagandasını yapmaktı. Dünyanın her tarafından yerli yabancı gazeteciler, fikir adamları ve yazarlar getirdik. Atatürk Türkiye’sini ve Türkiye’nin zengin olan değerlerini yabancı memleketlere tanıtmak için La Turquie Kemaliste adında bir dergi çıkartmaya başladık.” (URL-26)

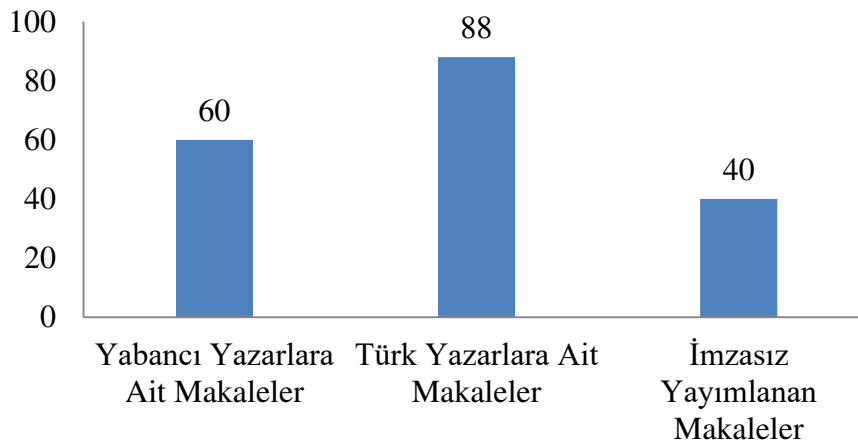
Tör’ün de bahsettiği gibi La Turquie Kemaliste Dergisi, içeriği itibari ile tamamen Türkiye’ye ait bir milli propaganda çalışması olsa da yazar ekibi bu durumun aksine uluslararası bir topluluk niteliğindedir. Birçok farklı ülkeden ve disiplinden yazarın kaleme aldığı makalelerin bulunduğu dergide özellikle ilk 7 yıl yani yayın hayatının ilk yarısında yabancı yazarların metinlerine oldukça büyük bir oranda yer verilmiştir. Bu durumun sebebi olarak; derginin hedef kitlesine yani batılı okuyucuya ulaşmasının ve ikna etmenin batılı yazarlar aracılığı ile daha kolay olacağına karar verilmiş olması düşünülmektedir.

Tablo 1. La Turquie Kemaliste Dergisi'nin ilk yedi yıllık döneminde (1934-1941) yayımlanan makalelerin yazarlarına dair tablo.

Tablo 1’de de görüldüğü üzere derginin ilk yedi yılında yayımlanan 130 makalenin 50’si yabancı yazarlara ait makalelerdir. Yabancı devletlerin işgalinden yeni kurtulmuş ve tamamen öz varlıklarıyla kendini var ederek kurulmuş yeni bir ülkenin kendi propagandasını yabancı devletlere yine yabancı yazarlar aracılığı ile yapması oldukça dikkat çekici bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tutum yeni kurulan modern cumhuriyetin geçmişine, bugününe ve geleceğine çağdaş medeniyetler gözüyle bakmaktan çekinmediğini bizlere göstermektedir.

Tablo 2. La Turquie Kemaliste Dergisi’nin 14 yıllık yayını süresince (1934-1948) yayımlanan makalelerin yazarlarına dair tablo.

Derginin ikinci döneminde gerek ülkenin siyasi şartlarının değişmesi gerek nitelikli yerli yazarların yetiştirilmesi gerekse de yabancıları Türkiye’de tutan şartların ortadan kalkmış olmasıyla Tablo 2’ de görüldüğü üzere bu oran değişmiş olsa da La Turquie

Kemaliste Dergisi yayın yaptığı 14 yıl boyunca yabancı bilim insanlarının, akademisyenlerin, bürokratların, sanatçıların ve yazarların katkısını almaktan çekinmemiştir. Özellikle Almanya ağırlıklı olmak üzere yurt dışından Türkiye'ye göç eden çeşitli alanlarda uzman isimler, hem kendi alanlarında ülkemize katkı sağlayarak hem de kendilerini memleketlerindeki olumsuz şartlardan kurtaran Türkiye'nin propaganda çalışmalarına bu gibi katkılar yaparak ülkenin gelişimine katkı sağlamışlardır. Tablo 3'te listelenen yabancı uyruklu yazarların büyük bir çoğunluğu kendi ülkelerindeki olumsuz şartlar düzeldikten sonra dahi Türkiye'de yaşamaya devam etmiş; enstitüler kurarak, yayınlar ve bilimsel çalışmalar yaparak modern Türkiye'nin atılımına fayda sağlamışlardır.

Tablo 3'te görülen bir diğer dikkat çekici veri ise Albert-Louis Gabriel, Ernst Arnold Egli ve Paolo Vietti-Violi gibi Avrupa coğrafyasında yetkinliklerini ispatlamış mimarların yazar ekibine dahil edilmiş olmasıdır. Özellikle Ankara'nın imar çalışmalarında gerek kamusal gerek özel yapı üretiminde büyük katkıları olan bu mimarlar Sedat Hakkı Eldem gibi Türk mimarlarla birlikte dergi yazar ekibine dahil edilmiş ve mimarlığın bir propaganda aracı olarak kurgulanmasına verdikleri fiziki ve mesleki desteği La Turquie Kemaliste Dergisi bağlamında da yürütmüşlerdir. Çalışmanın "2.2. Mimarlık ve Propaganda Bağlamında La Turquie Kemaliste Dergisi" başlıklı bölümünde incelenen sayılarda da görülen mimari içeriğin birçoğunda imzası bulunan bu isimler, mimarlık bilgi alanındaki yetkinliklerini bir propaganda aracı olan derginin içeriği için kullanmış dolayısıyla mesleki birikimlerini ve mimarlıklarını yeni Türkiye'nin propagandası için bir araç haline getirmişlerdir.

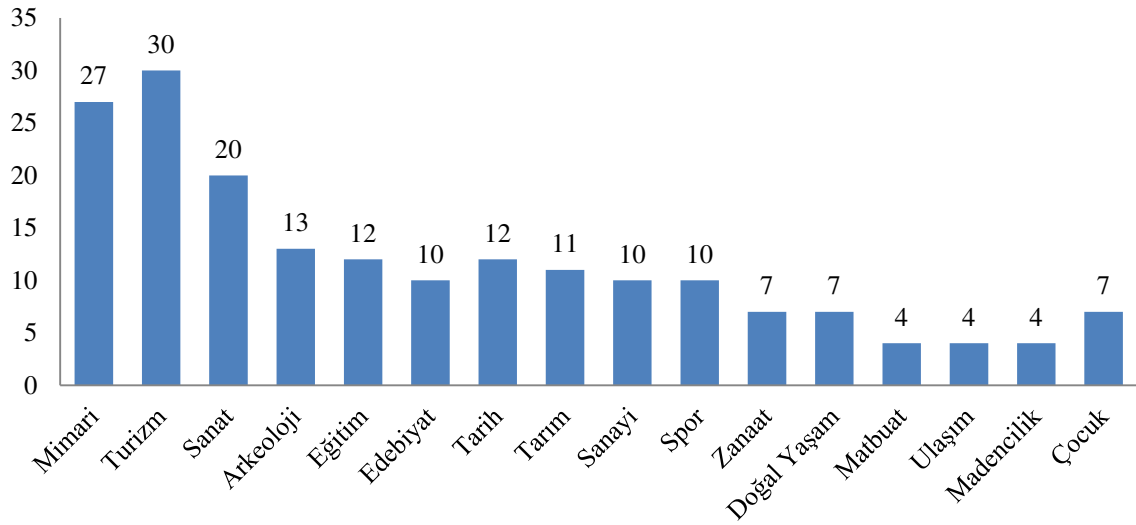
Tablo 3. La Turquie Kemaliste Dergisi’nde görev alan yabancı uyruklu yazarlara dair tablo.

	Uyruğu	Mesleği
Albert Eckstein	Almanya	Doktor
Albert-Louis Gabriel	Fransa	Mimar - Tarihçi
Alfons Maria Schneider	Almanya	Tarihçi - Arkeolog
Donald Everett Webster	A.B.D.	Yazar
Edouard Herriot	Fransa	Bürokrat
Ernest Mamboury	İsviçre	Öğretmen
Ernst Arnold Egli	Avusturya	Mimar
Ernst Reuter	Danimarka	Bürokrat
Friedrich <i>Falke</i>	Almanya	Akademisyen - Ziraat Profesörü
Friedrich Simon Bodenheimer	Almanya	Entomolog (Böcek Bilimci)
Gunnar Jarring	İsveç	Türkolog
Hans Henning Von Der Osten	Almanya	Arkeolog
Heinz Mundhenke	Almanya	Yazar
Helmuth Theodor Bossert	Almanya	Arkeolog - Dil Bilimci
Herbert Riedl	Almanya	Beden Eğitimi Öğretmeni
Herrmann Von Engelmann	Almanya	Doktor
Hubert Kleinsorge	Almanya	Jeolog
John Gale Hun	A.B.D.	Matematikçi
Kurt Bittel	Almanya	Arkeolog - Hititolog
Norbert Von Bischoff	Avusturya	Büyükelçi
Othmar Pferschy	Avusturya	Fotoğrafçı
Otto Gerngross	Almanya	Akademisyen - Kimyacı
Paolo Vietti-Viola	İtalya	Mimar
Phil Hermann Kvergić	Avusturya	Dil Bilimci
Philip W. Ireland	İngiltere	Akademisyen - Tarihçi
Thomas Whitemore	A.B.D.	Tarihçi
Walter L. Wright Jr.	Almanya	Akademisyen
Wilhelm Salomon- Calvi	Almanya	Jeolog

Vedat Nedim Tör’ün TRT röportajında yaptığı açıklamadan da anlaşıldığı üzere La Turquie Kemaliste Dergisi, matbuat umum müdürlüğünün vazifesi olan milli propagandanın metinlere ve görsel anlatımlara dökülmüş hali niteliğindedir.

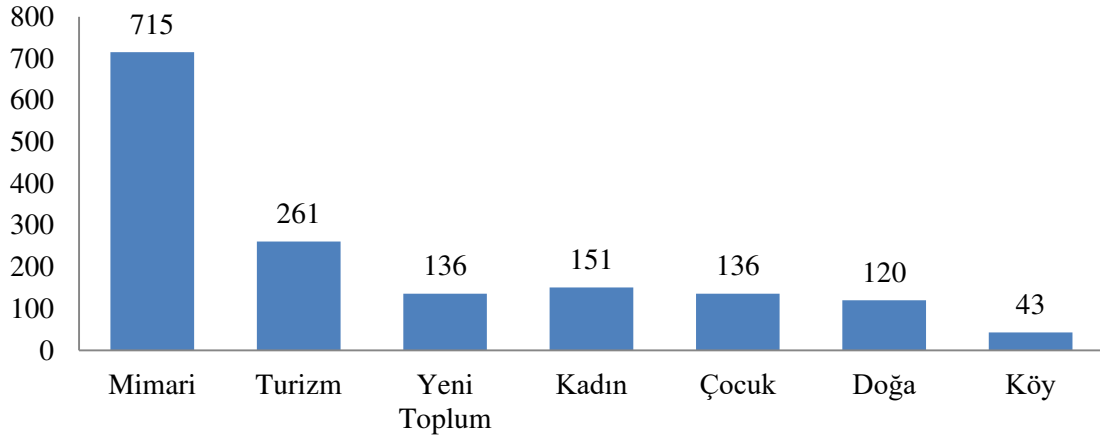
La Turquie Kemaliste Dergisi metin ve görsel anlatım bağlamında incelendiğinde sayfa sayısına göre yapılan oranlamada %25 görsel, %75 metinsel anlatımdan oluşmaktadır. Derginin çoğunluğunu oluşturan bu metinsel anlatım incelendiğinde ilk sayıdan yayın hayatının sonuna kadar giriş makaleleri hariç 16 ana başlıkta toplanabilecek 188 makale yayımlanmıştır. Bu makalelerin konulara dağılımı şu şekildedir:

Tablo 4. La Turquie Kemaliste Dergisi makalelerinin konu dağılımlarına dair tablo.

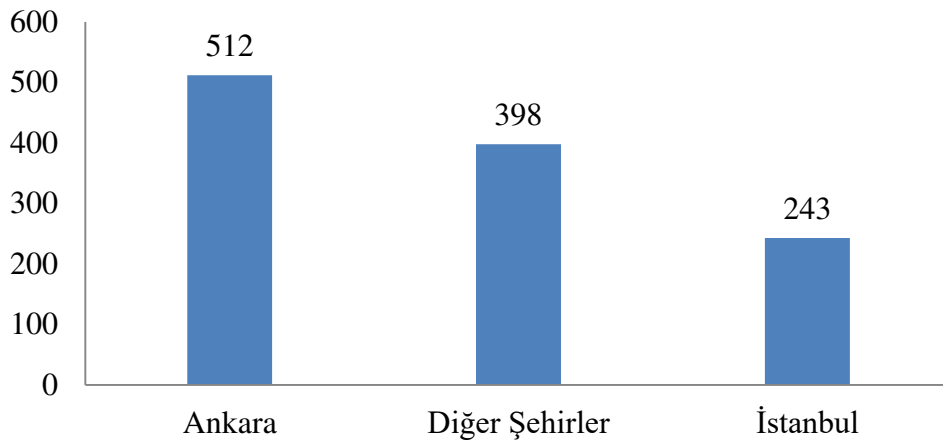
Makalelerin konuları göz önünde bulundurularak hazırlanan bu tabloda net bir şekilde görülmektedir ki mimarlık bilgi alanı turizm, sanat, arkeoloji ve eğitim gibi alanlarla birlikte dergi içerisinde en çok yer verilen dolayısıyla propaganda için bir araç olarak sıklıkla kullanılan konular arasındadır. Turizm konulu makalelerin ardından ikinci en çok konu edilen tema olan mimarlık, çalışmada da incelendiği üzere yeni Türkiye'nin yabancı ülkelere tanıtılmasında oldukça sık kullanılmıştır. Tablo 4'te yapılan analizin direkt olarak mimariyi konu edinen makalelerin sayısı olduğu düşünüldüğünde mimari bilginin dolaylı olarak desteklediği birçok makalenin de olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla mimarlık pratiğinin ana odak olma dışında diğer konuları desteklediği anlatımlar da dikkate alındığında bir propaganda aracı olarak kullanımının nicel sonucu tablodaki değer de üzerine çıkacaktır. Bu bağlamda çalışma kapsamında mimarlık bilgi alanının dolaylı veya direkt olarak bir propaganda aracı olarak kullanıldığı bölümler incelenmiştir. Derginin diğer bir anlatım biçimi olan fotoğraflarla görsel anlatımda ise temel konu başlıklarına göre dağılım şu şekildedir:

Tablo 5. La Turquie Kemaliste Dergisi fotoğraflarının tema dağılımlarına dair tablo.

Dergide yer verilen 1562 fotoğrafın temaları göz önünde bulundurularak yapılan analizde de görüldüğü üzere mimari fotoğraflar 715 adet ile derginin görsel anlatımının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Derginin ana hedefi olan yeni Türkiye'nin modernleşme sürecini batı toplumlarına anlatımında mimari fotoğraflar Tablo 5'ten de anlaşıldığı üzere büyük bir görev üstlenmektedir. Mimari fotoğraf olarak değerlendirilen görsellerin %69'unun Ankara'dan olması da bu savı desteklemektedir. Cumhuriyetin ideal kent prototipi olan Ankara kenti, metinlerle olduğu kadar görsellerle de okuyucuya sunulmuş; dönem iktidarının kent ve mimarlık konularına dair politikaları Ankara üzerinden anlatılmış fotoğraflarla desteklenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda bir diğer veri de Tablo 6'da belirtilen La Turquie Kemaliste Dergisi'nin yayın süresince (1934-1948) yayımlanan fotoğrafların mekanlarının kentlere dağılımına dair nicel durumdur:

Tablo 6. La Turquie Kemaliste Dergisi'nde yayımlanan fotoğrafların kentlere göre dağılımına dair tablo.

Tablo 6’da da görüldüğü üzere Ankara kenti görsel anlatımlarda seçilen mekanlar bağlamında diğer kentlere oranla büyük bir nicel üstünlüğe sahiptir. Modern cumhuriyetin modern başkenti olması itibari ile bu durum doğal olsa da İstanbul kentine tüm tarihi ve kültürel birikimine rağmen bu kadar az yer verilmiş olması İstanbul üzerinden geçmişe karşı tutunulan bilinçli bir tavır olduğunu akıllara getirmektedir.

Çalışmanın “2.2.32. La Turque Kemaliste Dergisi ‘Ankara Construit’ Bölümleri” başlıklı bölümünde de irdelendiği üzere La Turquie Kemaliste Dergisi cumhuriyetin, kurulan yeni düzenin, modernleşme yolunda yapılan çalışmaların ve yeni Türkiye toplumunun propagandasını Ankara kenti ve kente kazandırılan fiziki ve mekânsal imkanlar üzerinden yürütmüştür. Çalışma kapsamında incelenen mimarlık-propaganda ilişkisi bağlamında oldukça açık bir örnek olan bu durum, dönem yöneticilerinin Ankara kentine atfettikleri sorumluluk ve bu doğrultuda kente modernleşme bağlamında yapılan yatırımların batı nezdinde karşılığını bekllemelerinden kaynaklanmaktadır. Ankara kentinin modernleşmesini tüm Türkiye’nin modernleşmesi için bir büyük adım ve referans olarak gören yönetim bu sebeple Ankara’nın yeni mimarisini La Turquie Kemaliste Dergisi sayfalarına bu denli büyük oranda taşımış ve bunu yaparken geçmişin temsilcisi İstanbul kentinin üzerine düşmeyerek dergide yapılan propaganda bağlamında atıl durumda bırakmıştır. Öyle ki Ankara kentine verilen önem ve dergide kapladığı alanın büyüklüğü propaganda bağlamında ne kadar önemli bir veri ise İstanbul kentine dair içeriklerin kapladığı alanın azlığı aynı derecede bilinçli ve propagandaya hizmet eden bir tutumdur.

Çalışmanın “1.2.2. Bir İkna ve Örgütlenme Aracı Olarak Propaganda” başlıklı bölümünde propaganda çalışmalarının başarıya ulaşabilmesi için yerine getirilmesi gereken gereklilikler bağlamında incelendiğinde, La Turquie Kemaliste Dergisi’nde yapılan modernite ve Ankara üzerinden yapılan modernleşme propagandasının bir planlama üzerinde ilerlediği daha net bir biçimde anlaşılmaktadır. Özsoy’a göre bu kriterler; zamanlama, sürdürülebilirlik, tekrarlama, yoğunlaştırma, sadeleştirme ve simgeleştirme olarak sıralanmaktadır.

Zamanlama kriteri bağlamında incelendiğinde derginin yayın hayatına başlamasından on bir yıl önce kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin başkenti olan Ankara kenti, dönem yöneticileri için tüm dünyaya gururla tanıtılması için gecikilmiş bir milli eser niteliğindedir. Öyle ki;

"Cihan siyasetinde mühim bir rol oynayan Ankara, Türkiye Cumhuriyetini doğurmuş ve onu büyük bir kıskançlıkla sinesinde yaşatmıştır." (Bozdoğan, 2002)

La Turquie Kemaliste Dergisi içeriklerinin 14 yıl süren yayın hayatı boyunca içeriklerin konularının ülkenin ve batı ülkelerinin güncel konularına, toplumun ve yabancıların gündemine göre değişkenlik göstermesi de propagandanın zamanlama kriteri açısından bilinçli olarak izlenmiş bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern mimarinin gelişmiş ülkelerce makbul kabul edildiği bir dönemde ülkenin başkenti olan Ankara kentinin propagandasının şehre kazandırılan modern binalarla yapılması ise yöneticilerin evrensel mimari gündemden uzak olmadığını dolayısıyla propaganda için sıklıkla başvuru olan mimarlık bağlamında da zamanlamaya önem verildiğinin göstergesidir.

Sürdürülebilirlik bağlamında incelendiğinde ise Ankara Construit başlıklı bölümlerin başarılı bir sürdürülebilir propaganda örneği teşkil ettiği düşünülmektedir. 1934 yılında yayımlanan ilk sayıdan itibaren 1949 yılındaki son sayıya kadar Ankara kentinin geçirdiği evrimi ve şehir genelinde yapılan imar çalışmalarını yansıtan Ankara Construit bölümleri mimarlığı da kullanarak sürdürülebilir bir propaganda üretmiştir.

La Turquie Kemaliste Dergisi, 14 yıllık yayın hayatı boyunca ülke siyaset ortamı ve dünya gündemi değişse de temel yayın ilkelerini terk etmeyerek Özsoy'un propaganda için koyduğu kriterlerden diğer ikisi olan tekrarlama ve yoğunlaştırma bağlamında başarılı olmuştur. İlk sayıdan son sayıya kadar inkılaplar ışığında üretilen politikaların ve yapılan yatırımların propagandasını yapan derginin konu ve içerik bağlamındaki ciddiyetini ve çizgisini terk etmeyerek bu bağlamlarda da başarılı bir propaganda ürettiği düşünülmektedir. Mimarlığın propaganda aracı olarak kullanılması bağlamında ise yine ilk sayıdan son sayıya kadar mimarlık bilgi alanının kullanım biçimini değiştirmeyen dergi editör ekibi modernite propagandasını 49 sayı boyunca mimarlık aracılığı ile yoğun bir biçimde gerçekleştirmiştir.

Özsoy'un son olarak belirttiği kriter olan simgeleştirme mimarlık aracılığı ile yapılan propagandanın tanımına teorik olarak açık bir biçimde uymaktadır. La Turquie Kemaliste Dergisi'nde Ankara üzerinden yapılan propagandanın temel şekli olan mekânsal imkanların ve gelişimin gösterge olarak kullanımı, mimarlığın propaganda aracı olarak kullanımının başarılı örneklerinden birisi olarak düşünülmektedir. 49 sayı boyunca işlenen modern binalar, meydanlar, caddeler, parklar ve kamu yapıları, cumhuriyetin ve dönem iktidarının modern perspektifinin Türkiye'ye kazandırdıklarının birer simgesi niteliğindedir. Makalelerde işlenen bu mekanların modern mimari ile inşa edilmesi, yeni başkentin silüetini inşa edilen modern binaların oluşturması ve tasarlanan yeni toplumun

bu mekanlara uygun olarak yaşaması simgeleştirmenin ve mimarlığın bir propaganda aracı olarak kullanımının en açık örneklerinden biri olarak görülebilir.

4. SONUÇ

Propaganda ve mimarlık ilişkisinin La Turquie Kemaliste Dergisi üzerinden incelendiği bu çalışmada dergi içeriğinde yer verilen metinsel ve görsel anlatımlar aracılığı ile yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti devletinin batı ülkelerine kendini mimarlık aracılığı ile tanıtmaya çalıştığı irdelenmiştir. Propaganda eylemi, iktidar sahibi olan bir grubun kendisine belirlediği hedef kitlesinin düşünceleri ve eylemleri üzerine etki etme amacıyla bilinçli, planlı ve belirli bir amaca yönelik ürettiği çalışmalar bütünü olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın “Propaganda Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımı” başlıklı bölümünde de detaylı olarak tartışılan bu tanımlamaya göre La Turquie Kemaliste Dergisi’nin planlama ve kuruluş sürecinde işletilen süreç, bu bağlamda propaganda eyleminin gerekliliklerini yerine getirmektedir. Ayrıca çalışmanın “Kitle İletişim Aracı Olarak Propaganda” başlıklı bölümünde değinildiği üzere dünya tarihi boyunca mimarlık bilgi alanı, sanat ve medya gibi bilgi alanlarıyla birlikte bir propaganda aracı olarak farklı dönemlerde ve farklı erkler tarafından sıklıkla kullanılan araçlardan olmuştur. La Turquie Kemaliste Dergisi içeriğinde mimarlığın propaganda aracı olarak kullanılmasına referans olarak verilebilecek bu örnek girişimler özellikle ülkelerin savaş ve kuruluş dönemlerinde artmış ve uygulamaya koyulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti, batılı ülkeler tarafından geçmişi yüz yıllar öncesine dayanan bir geleneğin son temsilcisi olarak görülse de erken dönem cumhuriyet iktidarları, batı medeniyetine Türkiye’nin Osmanlı’nın devamı değil yeni kurulmuş modern bir ülke olduğunu ve bu doğrultuda çalışmalar yapıldığını göstermek istemişlerdir. Devlete bağlı kurumların düzenlediği çeşitli fuarlara ve yürütülen diğer tanıtım çalışmalarına ek olarak La Turquie Kemaliste Dergisi vasıtasıyla Matbuat Umum Müdürlüğü de bu tanıtım çalışmalarına dahil edilmiştir (Türkan-Okumuş, 2017). Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulma aşamasında iktidar eliyle yapılan yatırımların ve yürütülen politikaların meyvelerinin toplandığı dönemler olarak görülebilecek yıllarda yayımlanan La Turquie Kemaliste Dergisi, 1934 yılında basılan ilk sayısından 1948 yılında yayımlanan son sayısına kadar kültür, tarih, turizm, endüstri, eğitim, sanat, bilim, ekonomi, şehircilik ve mimarlık gibi alanlarda ülkenin yaşadığı gelişimleri konu edinmiş ve bu gelişmeleri farklı bağlamlarda irdelerek batıya Yeni Türkiye’yi tanıtmaya misyonuyla 14 yıl boyunca farklı dillerde içerik üretmiştir.

La Turquie Kemaliste Dergisi'nin çalışmanın "Mimarlık ve Propaganda Bağlamında La Turquie Kemaliste Dergisi" başlığı altında incelenen sayılarında görüldüğü üzere dergi içeriğinde mimarlık ve şehircilik konusunda özel olarak yazılar ve fotoğraf dizinleri bulunmakla birlikte; tarih, turizm, gençlik-spor politikaları, eğitim, sanat ve sanayi gibi diğer bağlamlarda incelemelerin olduğu içeriklerde de mimarlık, bir vurgu ve örtülü mesaj aracı olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde inşa edilen okullar, sanayi tesisleri, enstitüler, spor tesisleri ve kültür yapılarına ek olarak meydanlar, parklar ve caddeler gibi alanların fotoğrafları ve yazılı anlatımlarıyla oluşturulan modern ülke algısı, derginin tüm sayılarında kendini açıkça göstermektedir. Sayıca az olsa da bu imar hareketinde görev alan yetenekli Türk mimarlara ek olarak; ülkelerinde mesleki yetkinliklerini göstermiş olan yabancı şehir plancılarının ve mimarların da uygun şartların oluşumuyla Türkiye'de kendine iş imkanı bulmasını fırsat bilen dönem yöneticileri, batılı bir tasarım gözüyle ve öz kaynaklarla yeniden inşa edilen kamu yapılarının dolayısıyla ülkenin resmi mekan algısının batıya tanıtımını La Turquie Kemaliste Dergisi aracılığı ile yapmayı amaçlamışlardır. Modern mimarlık adına seri ve nitelikli bir yapı üretimi yapılan bu imar atılımının altında dönem iktidarının "Dünyayı değiştirmek için, mekanı değiştirmek gerekir." (Lefebvre,1991) benzeri bir anlayışla ürettiği politikalar yatmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin dönem iktidarlardan tarafından toplum ana başlığı altında erkek, kadın, genç, çocuk, kentli, köylü vb. alt başlıklarda üretilen farklı sosyal politikaların mekana dönüşmüş hali olan dönem mimarlığı, modern toplum yaratma kaygısının modern mimarlık ile vücut bulmuş hali olarak görülmektedir. Dolayısıyla La Turquie Kemaliste Dergisi'nde yer verilen mekan hakkında fikir veren her fotoğraf, farklı bir konuda yazılmış olsa da mimarlığı bir araç olarak kullanan her metin ve direkt olarak kentin fiziki imkanlarını ve mimariyi konu alan her içerik aslında mimarlık vasıtasıyla modernleşme çalışmalarını anlatma kaygısı gütmektedir. La Turquie Kemaliste Dergisi'nin tamamında görülen farklı alanlarda modernleşme çalışmalarının batıya karşı propagandasını yapan bu içerikler; mekan ve kentin fiziki durumunu dolayısıyla mimarlığı propaganda doğrultusunda araç olarak kullanmaktadır.

Çalışmanın "La Turquie Kemaliste Dergisi" başlıklı bölümünde yer alan Tablo 1 ve Tablo 2'de de görüldüğü üzere derginin fiziki durumu analiz edildiğinde mimarlık bilgi alanına ülkenin tanıtımı bağlamında önemli bir görev atfedildiği açık bir biçimde görülmektedir. Gerek metin anlatımlarında gerek görsel kullanımlarında mimariye sıkça yer verilmesi, dergi editör ekibinin ve dönem iktidarının temsilcisi olan Matbuat Umum

Müdürlüğü idarecilerinin bir tercihidir. Mimarının bir araç olarak kullanım şekli, La Turquie Kemaliste Dergisinin fikirsel ilkeleri olan ikna, tanıtım ve propaganda (Tör,1980) için oldukça uygundur.

Ankara kenti özelinde üretilen içeriklerde daha net olarak görülen modernleşme politikalarının tanıtımı, yeni başkentin eski başkent İstanbul ile karşılaştırıldığı bölümlerde daha keskin olarak görülmektedir. Aynı zamanda eski yönetim Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti arasında bir rekabet sahası olan Ankara – İstanbul karşılaştırması, batı toplumlarının önüne taşınarak Ankara kenti üzerinden İstanbul’a kıyasla ne gibi avantajlara sahip olduğu derginin tüm sayılarında işlenmektedir. Çalışmanın ‘‘La Turquie Kemaliste Dergisi ‘Ankara Construit’ Bölümleri’’ başlıklı bölümünde incelendiği üzere Ankara kentinin modern bir başkent olarak tanıtımı da diğer bölümlerde olduğu gibi şehre kazandırılan yeni mekânsal algı ve modern binalar yani mimarlık aracılığı ile yapılmaktadır. Çünkü dönem iktidarının anlayışına göre Ankara’nın her bir binasının, sokağının veya meydanının modern bir görünüme sahip olması, başkent olmasından doğan sorumluluktan ötürü Türkiye’nin bütünüyle modern bir görünüme sahip olması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla La Turquie Kemaliste Dergisi’nin hedef kitlesindeki batılı bir okur Ankara’nın modern bir kent olduğuna ikna edilirse Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin modernlik iddiası da o oranda kabul kazanmış olacaktır.

Erken dönem Türkiye Cumhuriyeti iktidarının batıyı modernleşme ve geçmişten kopuş bağlamında ikna etme ve kendini ‘‘Avrupalı olma’’ iddiasında kanıtlama kaygısı, La Turquie Kemaliste Dergisi özelinde kendisine en kullanışlı ve nitelikli propaganda aracı olarak mimarlık bilgi alanını seçmiştir. Çalışma kapsamında yapılan analizlerden ve bulgulardan da anlaşıldığı üzere Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamasında devlet eliyle yapılan propaganda çalışmalarından biri olan La Turquie Kemaliste Dergisi, mimarlık bilgi alanını işlediği diğer konulardan farklı bir seviyede ve önemde görmüş; ana amacı olan propaganda için bir araç olarak yayın hayatı boyunca kullanmıştır.

5. KAYNAKLAR

- Agayev, R., 2011. Sovyet Dönemi Azerbaycan Sineması ve Propaganda, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akay, Z., 2020. Cumhuriyetin Kayıp Rüyasının İzinde Bir Şehir Kurmak, Mimarlık Dergisi, İstanbul,411.
- Akcan, E., 2009. “Çeviride Modern Olan - Şehir ve Konutta Türk-Alman İlişkileri”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Akın, Y., 2004. Gülbüz ve Yavuz Evlatlar Erken Cumhuriyette Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Akyıl, L., 2017. Uluslararası İlişkilerde Algı Yönetimi Aracı: Propaganda Sineması, International Journal of Interdisciplinary And Intercultural Art.
- Alkoç, S., 2017. Savaş Propaganda Afişlerinde Renk ve Slogan Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi , İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alpagut, L., 2019. Ankara’da Erken Cumhuriyet Döneminin Medar-ı İftiharı: Musiki Muallim Mektebi, Mimarlık Dergisi, 407, 73-78.
- Altan Ergut, E. 2009. Bina Kimlikleri Söyleşisi Sergi Evi Opera Binası, Tmmob Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara.
- Altay, S., 2018. Sinemanın Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Ben Küba Filmi, İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 8.
- Anderson, B., 2009. Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, Metis Yayınları, İstanbul.
- Aslanoğlu, İ., 1985, Musiki Muallim Mektebi, Mimarlık Dergisi, 211.
- Atalay Franck, O., 2015. Politika ve Mimarlık: Ernst Egli ve Türkiye’de Modernliğin Arayışı, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara
- Atay, F.R., 1930. Çankaya: Ankara Devri Hatıraları, İstanbul.
- Atay, F.R., 1934. Ankara’ya Gelmeli, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara,1.
- Avşar, S., 2004. Birinci Dünya Savaşı’nda İngiliz Propagandası, Kim Yayınları, Ankara.

- Aydın, M. A., 2019. Son Dönem Popüler Türk Filmlerinin Sinema ve Propaganda İlişkisi Bağlamında Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Aydın, S., Emiroğlu, K., Türkoğlu, Ö. ve Özsoy, E., D., 2005. “Küçük Asya’nın Bin Yüzü: Ankara ”, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Aydınlı, S., 1996. “Türkiye’de Mimarlık ve İdeoloji: Ontolojik Sorgulama”, İdeoloji, Erk ve Mimarlık, İzmir.
- Aytekin, H., 2013. Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Belgesel Sinema, Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başaran, A., 2010. 20. Yy’da Heykel Sanatı ve Propaganda, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul..
- Bektaş, A., 1996. Kamuoyu İletişim ve Demokrasi, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Bektaş A., 2002. Siyasal Propaganda, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Bonta J. P., 1979. Architecture and Its Interpretation, London.
- Bozdoğan, S., 2002. Modernizm ve Ulusun İnşası, Metis Yayınları, İstanbul.
- Brown, J.A.C, 2000. Beyin Yıkama, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Brown, J.A.C., 1992. Siyasal Propaganda, Alternatif Üniversite Yayınları, İstanbul.
- Buyse, O., 1939. Teknik Öğretim Hakkında Rapor, Maarif Vekaleti Yayını, İstanbul.
- Bükülmez, C., 2000. 1930’larda Arkitekt Dergisinde Mimari Metinler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Cimcöz, A., 1996. İdeoloji Erk ve Mimarlık, İdeoloji Erk ve Mimarlık, İzmir.
- Clark, T., 2004. Sanat ve Propaganda Kitle Kültürü Çağında Politik İmge, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çelik, G., 2013. Kentsel Mekan, İdeoloji ve Temsiliyet Bağlamında Güvenpark Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, S., 2005. Erken Cumhuriyet Döneminde Bir Modernleşme Projesi: İzmir'in Yangın Bölgesinin İmarı, Mimarlık Dergisi, 326.

- Çetintürk, M. H., 2020. Türk Müziğinde Modernleşme Hareketleri Bağlamında Mesut Cemil Bey'in Müzik İdeolojisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çevik Ergenel, S., 1993. Siyasi Afişler (1946-1993), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çoruh, S., 1969. Propaganda Reklam Halkla İlişkiler, Güven Matbaası, Ankara.
- Demirbaş, M., 1985. Mete Demirbaş ile Görüşme, Yeni Boyut Plastik Sanatlar Dergisi,32,10-11.
- Demirci, M. H., 2011. Türkiye'de Heykel Sanatının İdeolojik Bir Araç Olarak Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Demirçi, Ö., 2012. Uluslar Arası İlişkilerde Öteki Kavramının Tanımı Üzerinden Sinema Sanatı Aracılığıyla Siyasal Propaganda, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Deringil, S., 2014. İktidarın Sembolleri ve İdeoloji, Doğan Kitap, İstanbul.
- Dincer, M. ve Yılmazkol Ö., 2009. Televizyon Çocuklara Gerçek Hayatı Şiddetle Öğreten Çağdaş Masal Anlatıcısı, Çocuk ve Medya, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Doğan, İ., 2020. İkinci Dünya Savaşı'nda Kullanılan Amerikan Propaganda Afişlerinin Değerlendirmesi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 69.
- Domenach, J., 1995. Politika ve Propaganda, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Dost, S., 2007. Fotoğraf ve İdeoloji: Ülkü Dergisi Örneği (1941 - 1950), Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duran, R., 2003. Bir Haber Medyası Olarak Radyo Habercinin El Kitabı: Radyo ve Radyoculuk, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Eldem S.H., 1935. Eski Ankara Evleri, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara,7.
- Eldem, S.H., 1938. Müzik Öğretmen Okulu İlavesi, Arkitekt Dergisi, 85, 10-13.
- Eyüce, Ö., 1996. İdeoloji, Erk ve Mimarlık İlişkileri ve İzmir'de Mimarlık İdeolojisi, İdeoloji, Erk ve Mimarlık, İzmir, 115-120.
- Falke, F., 1934. Yüksek Ziraat Enstitüsü, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara,2.

- Gabriel, A., 1936. Mimarbaşı Sinan, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara, 16.
- Gökalp, Z., 2018. Türkçülüğün Esasları, Karbon Kitaplar, İstanbul.
- Gökalp, Z., 2018. Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak, Karbon Kitaplar, İstanbul.
- Gönülşen, B., 2017. Örtük Propaganda Aracı Olarak Egemen Sinema: İrlanda Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gurallar, N., 2011. Çok Yönlü Bir İlişki; Mimarlık ve Politika, Dosya:25, Tmmob Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Ankara
- Gümüştekin, N., 2013. Savaş Propaganda Afişlerinde Renk ve Slogan Kullanımı, Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi, 9.
- Gürbüz, M., 2019. 20.Yüzyılda Siyasi Propaganda Aracı Olarak Sanat, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, 1931. Gazi Hz. İsmetpaşa Kız Enstitüsünde, 20 Ocak 1931.
- Hâkimiyet-İ Milliye Gazetesi, 1931. İsmet Paşa Kız Enstitüsünde, 21 Ocak 1931.
- Harvey, D., 2006. Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Ildız, M. A., 2015. Haber Metinlerindeki Gerçekliğin Sunumunda Propagandanın İşleyişi, Yüksek Lisans Tezi, Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İmıl, M., 2019. Gölgelelerin Gücü: Sinema ve Propaganda Propaganda ve Algı Yönetimi, Orion Kitabevi, Ankara.
- Ireland, P.W., 1938. Öncülerin Ülkesi Türkiye, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara, 27.
- İleri, C., 2008. Cumhuriyet'in Işığında Othmar Pferschy Fotoğrafları, İstanbul Modern Sanat Müzesi İktisadi İşletmesi, İstanbul.
- İlhan, S., 1987. Harp Yönetimi ve Atatürk, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- İnan, A., 1971. M.K. Atatürk'ten Yazdıklarım, MEB, İstanbul.
- İnceoğlu, A., 1996. Totaliter Mimarlık ve Mekan, İdeoloji Erk ve Mimarlık, İzmir.
- Jowett G. ve O'Donnell V., 2017. Propaganda ve İkna, Artes, İstanbul.

- Keskin Yılmaz, Y., 2007. Propaganda Aracı Olarak Sinema: 1990 Sonrası Amerikan Filmlerinde Propagandanın Kullanımı Üzerine Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kılıç, L., 2012. Bireyden Kitleye, Toplum ve İletişim, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Korkmaz, Z., 2007. Ankara 19 Mayıs Stadyumu'nu (Ankara Milli Stadı'nı) Okumak: Erken Cumhuriyet Döneminde Mekan, Toplumsal Yaşantı ve İdeoloji İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- La Turquie Kemaliste Dergisi, 1934-1948. Matbuat Umum Müdürlüğü, Ankara, 1-49.
- Lasswell, H. D., 1927. Propaganda Technique in The World War. London.
- Lehmann-Haupt, H., 1954. Art Under a Dictorship, Oxford.
- Lewis, B., 2008. Modern Türkiye'nin Doğuşu, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Lilleker, D., 2013. Siyasal İletişim Temel Kavramlar, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Mert, N., 2002. Cumhuriyet Türkiye'sinde Laiklik ve Karşı Laikliğin Düşünsel Boyutu, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Memboury, E., 1937. 18.yy Osmanlı Sanatı, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara, 19.
- Moughtin, C., Tiesdell, T., Taner, Oc., 1999. Urban Design: Ornament And Decoration, Oxford.
- Mutlu, E., 1994. İletişim Sözlüğü, Ark Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, M., 2003. Vietnam'dan Körfez'e Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul.
- Narver, J. D., 1990. The Cultural Production Of Domination in Nazi Germany: Architecture As Propaganda, Simon Fraser University, Kanada.
- Oskay, Ü., 1992. İletişimin ABC'si, Simavi Yayınları, İstanbul.
- Özendes, E., 1995. Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık (1839- 1919), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Özsoy, O., 1998. Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma, Alfa Yayınları, İstanbul.

- Özsoy, O., 2009. Seçim Kazandıran Siyasal İletişim, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Pick, J., 1988. The Arts in a State: A Study of Government Art Policies from Ancient Greece to the Oresent, Bristol.
- Pratkanis A., Elliot A., 2008. Propaganda Çağı, Paradigma, İstanbul.
- Qualter, T., 1962. Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi, Waterloo Üniversitesi, Belçika.
- Reuter, E., 1941. Türkiye’de Özerk Yönetim, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara, 47.
- Rızvanoğlu, K., 2001. Propaganda Afişlerinin Tarihsel Gelişimi: Başlangıcından 1968’e, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Samadli, N., 2020. İkinci Dünya Savaşı ile İlgili Sovyet Belgesellerinde Propaganda, Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sözen, N. ve Tanyeli, U., 1996. Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
- Speer, A., 1970. Inside the Third Reich, New York.
- Subaşı, N., 2003. Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu, Doğu Batı, 25.
- Şimşir, B. N., 2006. Ankara: Bir Başkentin Doğuşu, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Tanpınar, A. H., 2008. Beş Şehir, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Tanyeli, U., 2004. Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak, Ofset Yapımevi, İstanbul.
- Tanyeli U., 2009. Türkiye’nin Görsellik Tarihine Giriş, Akın Nalça Yayınları, İstanbul.
- Tanyeli, U., 2014. Kemalın Türkiyesi La Turquie Kemaliste, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- Taylor, R. R., 1974. The Word in Stone: The Role of Architecture in National Socialism, University of California Press, Berkeley.
- TBMM, 1937. TBMM Zabıt Ceridesi, V. Dönem, 18.Cilt, 69. Birleşim, 31 Mayıs 1937, TBMM Basımevi, Ankara.

- Tekeli İ., 1989. Mimarlık Ne Tür Bir İktidar Bölüşme Talebi İçeriyor?, *Arredamento Mimarlık*, 76-79.
- Tolan, B., 1983. *Toplum Bilimlerine Giriş*, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Tör, V. N., 1980. *Kemalizm'in Dramı*, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- Tör, V. N., 2010. *Yıllar Böyle Geçti*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Trilling, J., 1983. *Architecture as Politics*, *Athlantic Monthly*, 35.
- Turan, G., 2007. *Erken Cumhuriyet Döneminde Değişen Gündelik Yaşam ve Tasarım, Tarihte Gündelik Yaşam ve Tasarım-Sunumlar 2, Türkiye Tasarım Tarihi Topluluğu, İzmir.*
- Türkan-Okumuş, B., 2017. *Türkiye'de Modernleşme ve Propaganda: Yeni Cumhuriyet'i Tanıtmak, La Turquie Kemaliste Dergisi (1934-1948), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Tüz, O., 2012. *ABD'deki Ermeni Lobi Faaliyetlerinin Propaganda Araç ve Teknikleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.*
- Uludağ, Z.S., 1998. *The Social Construction Of Meaning İn Landscape Architecture: A Case Study Of Gençlik Parkı İn Ankara, Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.*
- Uludağ, Z., 2009. *Modern Başkentlerin Ortak Misyonu: Sıfırdan Başlamak ve Modern Ulusun Sahnesi Olmak, Mimarlık Dergisi, İstanbul, 350.*
- Ulusoy, D. M., 2005. *Sanatın Sosyal Sınırları, Ütopya Yayınevi, Ankara.*
- Ural, S., 1974. *Türkiye'nin Sosyal Ekonomisi ve Mimarlık: 1923-1960, Mimarlık Dergisi, 123.*
- Uyanık, G., 2015. *Hellenistik Dönem'de Heykel Sanatının Propaganda Amaçlı Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.*
- Uzun Aydın, D., 2016. *Birinci Dünya Savaşı'nın Sanata Yansıması: İngiliz Vortisist Grubu, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 2.*
- Vale, L.J., 1992. *Architecture, Power and National Identity*, Yale University Press, New Haven, Londra.

- Velibeyoğlu, V. R., 2018. Egemen İdeoloji ve Mimarlık: Totaliter Rejimlerin Mimari Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Violi, P.V., 1936. Ankara'daki Spor Tesisleri, La Turquie Kemaliste Dergisi, Ankara, 13.
- Yaman, Ö. M., 2007. Bir İktidar Aracı Olarak Propaganda, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yazgan, A. ve Kıncal, R. D., 2009. Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Medya Okuryazarlık Düzeyleri Demokrasi Algıları ve Dogmatik Düşünce Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, International Symposium On Democracy And Democracy Education İn Europe, Çanakkale.
- Yedigün Dergisi, 1936. Asya'da Bir Avrupa Şehri Ankara, 191.
- Yeşilkaya, N. G., 2003. Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, F., 2017. Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Değişen Kadın Rollerinin Basın Aracılığıyla Sunuluşu (1930-1938), Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yıldız, O., 2006. Savaş'tan Barış'a Geçişte Medyanın Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, E. A., 2014. Globalleşme Sürecinde Propaganda Bağlamında Uluslararası Aktörlerin Uyguladıkları Kamu Diplomasisi Yöntemleri: ABD Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, M., 2019. Nazi Dönemi Alman Propaganda Sinemasında Bir Örnek: İradenin Zaferi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- URL-1, https://en.wikipedia.org/wiki/lord_kitchener_wants_you. 13 Mayıs 2021
- URL -2, https://commons.wikimedia.org/wiki/file:daddy_in_the_great_war.jpg. 13 Mayıs 2021
- URL-3, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/67/julius_klinger_ww1_poster.jpg. 13 Mayıs 2021

- URL-4, [https://commons.wikimedia.org/wiki/file:a_call_from_the_dardanelles_\"coo-ee,_won%27t_you_come%3f\".jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/file:a_call_from_the_dardanelles_\). 13 Mayıs 2021
- URL -5, https://tr.wikipedia.org/wiki/sam_amca. 13 Mayıs 2021
- URL -6, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/kriegsplakate_6_db.jpg. 13 Mayıs 2021
- URL -7, <https://i.pinimg.com/originals/ce/9b/d9/ce9bd9ef2f268f50b2cb270fe64f54ea.jpg>. 13 Mayıs 2021
- URL -8, <https://thecharnelhouse.org/2014/01/04/stalinist-kitsch/6-boris-vladimirski-roses-for-stalin/>. 13 Mayıs 2021
- URL-9, https://commons.wikimedia.org/wiki/file:united_nations_%22fight_for_freedom%22_poster.jpg. 13 Mayıs 2021
- URL -10, agendacomunistavalencia.blogspot.com. 13 Mayıs 2021
- URL -11, <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/2247>. 13 Mayıs 2021
- URL -12, <https://i.pinimg.com/originals/ab/03/6b/ab036b10b76d8908274ba4940273d6e2.jpg>. 13 Mayıs 2021
- URL -13, https://tr.wikipedia.org/wiki/taksim_cumhuriyet_an%c4%b1t%c4%b1#/media/dosya:taksim_an%c4%b1t%c4%b1.jpeg. 13 Mayıs 2021
- URL -14, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/st_peter%27s_square%2c_vatican_city_-_april_2007.jpg. 13 Mayıs 2021
- URL -15, <https://www.acityguides.com/cities/top-10-most-beautiful-squares.html>. 13 Mayıs 2021
- URL-16, <https://www.deviantart.com/solipist/art/Mother-of-the-Homeland-288927801>. 13 Mayıs 2021
- URL -17, https://tr.wikipedia.org/wiki/s%c3%bcleymaniye_camii#/media/dosya:s%c3%bcleymaniye_mosque,_istanbul.jpg. 13 Mayıs 2021

URL -18, <https://www.archdaily.com/tag/albert-speer>. 13 Mayıs 2021

URL -19, <http://www.leblebitozu.com/wp-content/uploads/2016/09/bedri-rahmi-eyuboglu-ilk-gecen-treni-seyreden-koyluler.jpg>. 13 Mayıs 2021

URL -20, <https://i.pinimg.com/originals/bd/b5/6d/bdb56d12384df5c472d805b5f3b84ca3.jpg>. 13 Mayıs 2021

URL -21, <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/2/11/sayi11.pdf>. 13 Mayıs 2021

URL -22, <https://www.arkitera.com/wp-content/uploads/2017/02/mimarlik.jpg.jpeg>. 13 Mayıs 2021

URL -23, <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda>. 13 Mayıs 2021

URL -24, <https://theartsdesk.com/film/dvd-speer-and-hitler-devils-architect>. 13 Mayıs 2021

URL -25, https://static.dw.com/image/50310876_303.jpg. 13 Mayıs 2021

URL-26, <https://www.youtube.com/watch?v=SiTiJU6nBBI>. 13 Mayıs 2021

6. EKLER

EK-1. Matbuat Umum Müdürlüğü teşkilatına ve görevlerine dair kanun.

— 310 —

Matbuat umum müdürlüğü teşkilâtına ve vazifelerine dair kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilâm : 29/V/1934 - Sayı : 2713)

No.
2444

Kabul tarihi
26 - V - 1934

BİRİNCİ MADDE — Dahiliye vekillğine bağlı Matbuat umum müdürlüğünün vazifeleri şunlardır:

A) Gerek memleket dahilinde ve gerek haricindeki siyasî, iktisadî, içtimâî ve harsî hareketler bakımından yerli ve yabancı neşriyatı takip etmek;

B) Millî matbuatın inkılâp prensiplerine, Devlet siyasetine ve millet ihtiyaçlarına uygun olmasını temin eylemek;

C) Memleketimiz içinde milliyet ve demokrasi esaslarına mugayir fikir cereyanlarının yapılmasına mâni olmak için tedbirler almak, bu gibi cereyanlar ile neşriyat vasıtasile mücadele etmek;

D) Matbuatın en mühim bir telkin ve terbiye vasıtası olmak vasfını tahakkuk ettirmek için tedbirler almak;

E) Millî gazeteciliğimizin seviyesini yükseltecek tedbirlerin alınmasında rehberlik etmek (gazetecilik kursu ıhdası, matbuat mensupları birliği ve kulübü vücade getirilmesi ve matbuat kongrelerinin yapılması ve saire gibi);

F) Memleket haricinde Türkiye'yi tanıttırmayı ve menfi propagandalarla mücadeleyi temin eylemek;

G) Kendi sahasında neşriyat yapmak;

H) Matbuat kanununun tatbıkına nezaret etmek;

I) Beynelmûlel matbuat teşekküllerile meslekî temas ve münasebetlerde bulunmak

J) Radyo, filim ve tiyatro gibi efkârı umumîye ile alâkadar olan vasıtaları murakabe etmek.

Matbuat umum müdürlüğü bu vazifelerini alâkadar vekâletler ve makamlarla temas ve muhabere ederek ifa eyler.

(J) fıkrasında beyan olunan vasıtaların murakabesinde Maarif vekâletinin direktifleri nazarı itibare alınır.

İKİNCİ MADDE — Matbuat umum müdürlüğü istihbarat, neşriyat ve propaganda servislerini ihtiva eder. Bu servisler lüzumu kadar bürolara ayrılır.

Bu servisler aşağıda yazılı vazifeleri görürler:

A) Devletin dahilî ve haricî politikadaki umumî prensipleri, millî ahlâk, haberlerin doğruluğu, yabancı tahrikât ve propagandalar, Devlet icraatının efkârı umumîyeye lâyık oldukları ebat ve ehemmiyette arzı, millî kültür, matbuata verilen direktiflerin tatbıkı ve matbuat kanunu bakımlarından iç neşriyatı;

B) Memleketlerin cihan siyasetindeki temayülleri, dahilî siyasetlerindeki tezahürleri, Türkiye ile olan münasebetleri ve kültür hareketleri bakımlarından haricî neşriyatı takip eylemek.

C) Umum müdürlüğün gündelik bültenleri, (Aym tarihi), yıllık, hariç için neşriyat ve broşürler gibi teşebbüslerine ve neşriyatına lâzım olan bîlcümle vesikaları hazırlamak ve toplamak.

D) Umumî müdürlüğün vereceği direktifleri gerek bültenler vasıtasile, gerek telefon ve telgrafla icap edenlere bildirmek.

E) Günlük bültenler, makaleler, aymtarihi, yıllık ve broşürler yapmak.

No. 2444

— 311 —

29 - V - 1934

F) Eenebi memleketlerde yapılacak propagandanın vasıtalarını hazırlamak.

G) Memleket dahilinde radyo neşriyat programlarını tanzim etmek.

H) Memleket haricinde radyo vasıtasile propaganda yapmak imkânlarından istifade eylemek.

I) Memleket dahilinde yapılan filimlerin senaryolarını ve hariçten gelen filimleri kontrol etmek.

J) Senaryolar hazırlatmak.

K) Memleket sahnelerinin repertuvarlarını kontrol etmek.

L) Her memlekete ve hâdiseye ait vesikaları, fotoğrafları, gazete ve mecmua koleksiyonlarını, kupürlerini, kitapları ve muhaberatı tasnif ve hıfzetmek.

M) İcap eden vilâyetlerde bu kanun hükümlerinin tatbik ve takibini valilerin idaresi altında çalışacak matbuat umum müdürlüğü mümessilleri veya muhabirleri vasıtasile temin eylemek.

ÜÇÜNCÜ MADDE --- Matbuat umum müdürlüğünün maaşlı ve ücretli memurları teşkilât kadrosu bu kanuna bağlı cetvelde gösterilmiştir.

Bu kanuna bağlı cetvelde yazılı ücretli vazifelere, 1452 sayılı kanunda gösterilen emsal hasılları tekabül eden maaştan bir derece aşağı maaşla memur tayini caizdir.

Lüzum gördüğü takdirde Matbuat umum müdürlüğüne ve umum müdürlük memuriyetlerine diğer vekâletlerin memurlarından biri de tayin edilebilir.

DÖRDÜNCÜ MADDE — 22 mayıs 1932 tarih ve 2205 numaralı kanunun ikinci ve beşinci maddeleri ilga edilmiştir.**BEŞİNCİ MADDE** --- Bu kanun 1 haziran 1934 tarihinden muteberdir.**ALTINCI MADDE** — Bu kanunun hükümlerini İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

28 mayıs 1934

ÖZGEÇMİŞ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde başlamış olduğu lisans eğitimini tamamladı. Temmuz 2018'de Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimi almaya hak kazandı. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. Lisansüstü eğitimini tamamlamak üzere Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne görevlendirildi. Halen aynı kurumda araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.